

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยการจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแต่ละประเด็น โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ คือ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แล้วนำมาสังเคราะห์ได้องค์ความรู้เพื่อประกอบการวิจัยโดยนำเสนอตามลำดับ คือ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนทางวิชาชีพพยาบาล แนวคิดเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ปัจจัยการจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 6 กล่าวว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและในมาตรา 22 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลัก ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและตามศักยภาพรวมทั้งในมาตรา 23 กำหนดว่าการจัดการศึกษาต้องเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์และสังคม ระบบการศึกษาและกระบวนการในการจัดการศึกษาจึงควรได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อผลผลิตจากกระบวนการทางการศึกษา คือให้ผู้เรียนมีคุณภาพมากที่สุด จึงต้องมีการกล่าวถึง การจัดการกับการศึกษา (Educational Management) การจัดการ (Management) ทางการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน มีองค์ ประกอบหลายปัจจัย เพื่อให้ได้ผลผลิต บรรลุตามจุดมุ่งหมายความสำเร็จในการจัดการ ทางการศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของมนุษย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ แนวคิดและคำจำกัดความ ของคำว่า “การจัดการศึกษา” ไว้ดังนี้

ความหมายการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการเพื่อการพัฒนาคนโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์มีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็นมีทักษะทางปัญญา เป็นสำคัญโดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือเป็น คนดี คนเก่ง และมีความสุข อีกทั้งมีคุณลักษณะของความเป็นไทยมีความตระหนัก ในการรับผิดชอบต่อส่วนรวมมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ ผลผลิตจากกระบวนการการศึกษาจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่นำเข้าสู่กระบวนการ การจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูงสุด ในส่วนของการจัดการศึกษา สาขาพยาบาลศาสตร์นั้นมีความจำเป็นมากที่สุดให้บัณฑิตพยาบาล ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะทางปัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ปรัชญา เวสารัชช (2545) ได้กล่าวว่า การศึกษาเป็นกระบวนการที่ให้ความรู้ ประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ การสร้างจิตสำนึก การเพิ่มพูนทักษะ การทำความเข้าใจให้กระจ่าง การอบรมปลูกฝังค่านิยม การถ่ายทอดศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของสังคมและการพัฒนาความคิด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ผู้เรียนมีการสั่งสมค่านิยมที่ดี และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และกล่าวว่า การให้การศึกษาที่เป็นไปอย่างมีระบบ มีการจัดการ มีเป้าหมาย มีรูปแบบกระบวนการ มีการลงทุนและมีผู้รับผิดชอบ ที่เรียกโดยรวมว่า “การจัดการศึกษา” คือ ทำทุกอย่างให้เป็นระบบระเบียบ ที่ทุกส่วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน หรืออาจให้ความหมายของการจัดการศึกษาโดยสั้นๆว่าเป็นกระบวนการมีระบบมีเป้าหมาย คือ พัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้านไม่ว่าทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม เป็นต้น ดังนั้นหากกล่าวถึงคำจำกัดความกับคำว่าจัดการศึกษา ซึ่งมีผู้ที่ได้ศึกษา ไว้ดังต่อไปนี้

วุฒิวัดน์ อนันต์พุฒิเมธ (2550) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการ การดำเนินงานขององค์กร ด้านการศึกษาต่อการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาในการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ครบทุกด้าน เพื่อนำไปในการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

ชรัติ อุ่มสัมฤทธิ์ (2550)กล่าวว่า การจัดการศึกษา หมายถึง ระบบหรือกระบวนการในการดำเนินการสร้างและพัฒนาบุคคล ให้สามารถปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อทัศนคติและทักษะความสามารถเพื่อบุคคลสามารถสร้างความมั่นคงแข็งแรงในการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นปกติสุขและร่วมสร้างสรรค์พัฒนาสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม

พิณสุดา สิริรังสี (2547) กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการทำงานทางด้านการศึกษาาร่วมกันของผู้บริหาร และ ผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ด้วยปัจจัยทางการศึกษาผ่านกระบวนการจัดการให้บรรลุผลผลิตตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดประสิทธิผล

ปรีชา อนุรักษ์ (2544) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการศึกษา หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาด้านระบบบริหารการศึกษาสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษาและการจัดระบบการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ของสังคม คนทุกคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมมนุษย์ต้องเรียนรู้ไปด้วยกันสถานศึกษาที่ให้ความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง จึงมีภารกิจมีบทบาทและความสำคัญในฐานะหน่วยงาน ที่จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนและสังคม โดยมีความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้คนไทยมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

Paisey (1992) ให้ความหมายของการจัดการศึกษา ไว้ว่าเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การที่ให้การศึกษ

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปว่า การจัดการศึกษา หมายถึง การกระทำที่เป็นกระบวนการมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและเป็นพลวัตร ประกอบด้วยปัจจัยการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นมนุษย์ มีปัจจัยนำเข้าที่สำคัญคือผู้เรียน ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการทางการศึกษา มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่สำคัญผู้เรียนมีการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณและมีการที่แสดงถึงคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

ความสำคัญของการจัดการศึกษา

หากจะกล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษา ในระดับสถานศึกษาโดยพิจารณาในด้านของภารกิจของสถานศึกษา ตามที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการให้การศึกษ เพื่อประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมได้บรรลุความมุ่งหมายที่กำหนดโดยเฉพาะ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั้งนักเรียนปกติ นักเรียนพิการ นักเรียนด้อยโอกาส และนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ จัดการศึกษาโดยใช้รูปแบบการจัด 3 รูปแบบ คือ ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ตามความเหมาะสม ปฏิรูปการเรียนรู้ตามหลักการและแนวทางที่กำหนดไว้ อาทิ จัดตามธรรมชาติและศักยภาพของนักเรียนแต่ละวัย แต่ละคนจากแหล่งต่างๆทั้งในและนอกโรงเรียนตลอดทั้งจัดการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยปรับใช้หลักสูตรแกนกลาง ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นที่ตั้งโรงเรียน จัดกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยให้การศึกษ้อบรมตามความจำเป็นและความเหมาะสม จัดให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ ตลอดทั้งส่งเสริมให้ใช้กระบวนการวิจัยในการเรียน และการบริหารจัดการโรงเรียนตามการกระจายอำนาจการบริหารทั้งด้านวิชาการด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารทั่วไป สอดคล้องกับหลักการการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการมีส่วนร่วมของผู้ที่

มีส่วนได้ส่วนเสียเต็มที่ จัดการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งคุณภาพภายในและภายนอก ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่กำหนด พัฒนาวิชาชีพครู และบุคลากรอื่น เพื่อจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวทางหลักการที่กำหนดตามการปฏิรูปการศึกษา แสวงหาเทคโนโลยี ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

นอกจากนี้ที่สำคัญหากกล่าวถึง การจัดการศึกษากับภารกิจของสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มี ดังนี้

1. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม (มาตรา 6)
2. จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้สากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง (มาตรา 7)
3. การจัดการศึกษา โดยยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตให้สังคมมีส่วนร่วมและพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (มาตรา 8)
4. การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา (มาตรา 9 (5))
5. การจัดให้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น (มาตรา 9 (6))
6. จัดให้บุคคลทั่วไปมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน และให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (มาตรา 10 วรรค 1)
7. จัดให้บุคคลที่มีความบกพร่องด้านต่างๆ หรือพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ และจัดการศึกษาให้ผู้ที่มีความสามารถพิเศษในรูปแบบที่เหมาะสม (มาตรา 10 วรรค 2)
8. สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย (มาตรา 15 วรรค 2)
9. สถานศึกษาจัดให้มีการเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียนรูปแบบเดียวกัน และต่างรูปแบบ สถานศึกษาเดียวกันและต่างสถานศึกษา (มาตรา 15 วรรค 3)
10. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องจัดการศึกษาภาคบังคับ (มาตรา 17)
11. จัดการศึกษาปฐมวัย จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มาตรา 18)
12. จัดการศึกษาโดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด และกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาธรรมชาติเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22)

13. จัดการศึกษา โดยเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการในเรื่องดังนี้ (มาตรา 23 (1) - (5))

13.1 ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์กับสังคม

13.2 ความรู้ ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การจัดการ การรักษาและการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

13.3 ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม กีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะด้านคณิตศาสตร์และภาษา

13.4 ความรู้ ทักษะการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

14. จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยดำเนินการ ดังนี้ (มาตรา 24 (1) - (6))

14.1 เนื้อหาสาระ กิจกรรมตามความสนใจและความถนัดของผู้เรียน

14.2 ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การแก้ไขปัญหา

14.3 จัดกิจกรรมให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และใฝ่รู้

14.4 จัดการเรียนการสอนสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุลและปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

14.5 สนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และรอบรู้ รวมทั้งใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้

15. ประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคุมในกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับแต่ละระดับ และรูปแบบ มีการใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อและนำผลการประเมิน ผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณา (มาตรา 26 วรรค 1, 2)

16. จัดทำสาระหลักสูตรส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาของชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (มาตรา 27 วรรค 2)

17. ร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆเพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (มาตรา 29)

8. บริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจ ที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 39)

20. สถานศึกษาเอกชนมีความอิสระในการบริหารและการจัดการศึกษา แต่มีการกำกับติดตามประเมินคุณภาพมาตรฐานจากรัฐ (มาตรา 43)

19. สถานศึกษาเอกชนจัดการศึกษาได้ทุกระดับทุกประเภท ตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 44)

20. จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน และถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน (มาตรา 48)

22. เตรียมรับการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี (มาตรา 49)

23. ให้ความร่วมมือในด้านการให้ข้อมูลที่เป็นเอกสารหลักฐานและข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เพิ่มเติม ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานฯ (มาตรา 50)

24. กรณีที่ผลการประเมินไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด ต้องปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน ตามข้อเสนอของสำนักงานรับรองมาตรฐานฯ ภายในระยะเวลาที่กำหนด (มาตรา 51)

25. ระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทาง การศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา (มาตรา 57)

26. จัดให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชนองค์กร วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นมาระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดย ให้เป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นแก่สถานศึกษาและมี ส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา ตามความเหมาะสมและความจำเป็น (มาตรา 58 (2))

27. ปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา (มาตรา 59)

28. บริหารงบประมาณทรัพยากรทางการศึกษา โดยคำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาค

29. จัดให้มีระบบการตรวจสอบติดตามและประเมินประสิทธิภาพ และประสิทธิผลการ ใช้จ่ายงบประมาณ การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษ แนวการจัดการศึกษาและคุณภาพ มาตรฐานการศึกษา (มาตรา 62)

30. ใช้ประโยชน์จากการจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็น เพื่อการศึกษา (มาตรา 63)

31. พัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะในการผลิตและการใช้เทคโนโลยีที่ เหมาะสม (มาตรา 65)

32. จัดให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำได้ (มาตรา 66)

จากการเสนอแนวคิด ความหมายและความสำคัญการจัดการศึกษา ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษามีความแตกต่างจากการจัดการด้านสังคมโดยทั่วไป ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนนั้น มีกระบวนการดำเนินการและเป็นงานที่ต้องอาศัยระยะเวลาและมีลักษณะเฉพาะ การจัดการศึกษาต้องใช้ระยะเวลา ซึ่งทำให้เห็นผลผลิตช้ากว่ากระบวนการผลิตภาคอุตสาหกรรม การบริการ หรือกระบวนการผลิตอื่นๆ เนื่องจากกระบวนการจัดการศึกษา มีปัจจัยนำเข้าเป็นคน ผลผลิตที่ได้ก็คือคนที่ผ่านกระบวนการจัดการศึกษา และถูกปรุงแต่งทั้งด้านความรู้ มีทักษะทางปัญญา มีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและจิตวิญญาณ เพื่อให้คนที่ได้รับการศึกษาเป็นคนที่มีความรู้ เพื่อเสริมสร้างสังคมให้มีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้การบริหารจัดการทางการศึกษา มุ่งไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพดังกล่าว ดังนั้น นักศึกษาต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้มีคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงต้องมีการพัฒนาการเรียนรู้ ทักษะด้านต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะชีวิต ทักษะการคิดแก้ปัญหา ทักษะการคิดขั้นสูง และทักษะที่แสดงถึงความสามารถในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม ดังนั้น การจัดการศึกษาที่ประสบความสำเร็จจึงมีองค์ประกอบการจัดการศึกษาและการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคนในสังคมและการจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพประกอบด้วยปัจจัยสำคัญหลายประการ ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอปัจจัยการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

Lunenberg และ Ornstein (2004) มีแนวคิด ต่อองค์ประกอบการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดผลผลิตจากกระบวนการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ตามความมุ่งหมายของการจัดการ การศึกษานั้นประกอบด้วย 1) การจัดการเรียนการสอนและหลักสูตร 2) เทคนิคการจัดการเรียนการสอน 3) โครงสร้างการบริหารและการจัดองค์การ 4) วัฒนธรรมและบรรยากาศในโรงเรียน 5) ภาวะผู้นำและการบริหารงบประมาณ 6) การบริหารและการพัฒนาทีมงาน 7) ทรัพยากรสิ่งก่อสร้างและวัสดุอุปกรณ์ และ 8) แผนการประเมินผล

Hoy และ Miskel (2005) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ องค์ประกอบ การบริหารจัดการให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพ ประกอบไปด้วยครูที่มีคุณภาพ คือ มีความสามารถสูง มีประสบการณ์ และวุฒิการศึกษาสูง มีบุคลากรที่เป็นทีมงานสนับสนุนการทำงานเพียงพอ มีห้องสมุดและแหล่งค้นคว้าที่หลากหลาย มีอุปกรณ์ทันสมัยครบครัน มีอาคารสิ่งก่อสร้างที่พอเพียง นอกจากนี้สถานศึกษามีหน้าที่ในการบริหารจัดการและให้บริการด้าน การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพต้องมีความรับผิดชอบต่อผลการบริหารและคุณภาพการศึกษาที่เกิดขึ้น

Kast และ Rosenzweig (1985) กล่าวถึงองค์ประกอบการจัดการศึกษา โดยพิจารณาองค์ประกอบในเชิงระบบ ดังนี้ 1) ปัจจัยทางการศึกษา ได้แก่ กฎหมาย ระเบียบและ

นโยบายทางการศึกษา บุคลากรได้แก่ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน งบประมาณ อาคารสถานที่ หลักสูตร และสิ่งอำนวยความสะดวก 2) กระบวนการจัดการศึกษา ประกอบด้วย ระบบย่อย 5 ระบบดังนี้ 2.1 ด้านเป้าหมายและค่านิยม ได้แก่ เจตคติ ค่านิยม วิสัยทัศน์ ปรัชญา เป้าหมาย 2.2 ด้านเทคนิค ได้แก่ แนวคิด หลักการ เทคนิควิชาการ ความรู้ เทคโนโลยี 2.3 ด้านจิตวิทยา ได้แก่ ภาวะผู้นำ การสื่อสาร กลไก หมู่คณะ ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่คณะ 2.4 ระบบย่อยด้านโครงสร้าง ได้แก่ ภารกิจ อำนาจหน้าที่ การแบ่งงาน วิธีการปฏิบัติและระบบย่อยการจัดการ ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดการบุคลากร การจัดการทรัพยากรและงบประมาณ การนำและการกำกับควบคุม 3) ผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อผู้รับบริการทางการศึกษา

ส่วน ปรัชญา เวสาร์ซซ์ (2545) ได้กล่าวถึง ปัจจัยการจัดการศึกษาที่สำคัญ 8 ประการที่ต้องมี ดังนี้

1. สารเนื้อหาในการศึกษา ในกรณีที่มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ผู้จัดการศึกษาจัดทำหลักสูตรเพื่อเป็นตัวกำหนดเนื้อหาสาระ หลักสูตรเหล่านี้อาจเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้สำหรับการศึกษาแต่ละระดับ แต่ขณะเดียวกันก็ควรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถจัดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ด้วยเนื้อหาสาระในการศึกษานั้นควรทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ครูต้องทบทวนเนื้อหาสาระที่ตนสอนเพื่อปรับแก้ไขให้ถูกต้องทันสมัย และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน หากเห็นว่าเนื้อหาผิดพลาดหรือล้าสมัยควรแจ้งผู้บริหารให้ทราบ

2. ครูผู้สอนหรือผู้จัดการการเรียนรู้ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระ ได้แก่ ครู อาจารย์ ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง บุคคลเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาอบรมมาทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการ ถ่ายทอดเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และสาระวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เงื่อนไขสำคัญ ประการหนึ่งสำหรับครูและอาจารย์คือต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอในการติดตามเรียนรู้เนื้อหาวิชาการวิชาชีพใหม่ๆ และวิทยาการด้านการเรียนการสอน ตลอดเวลา บางกรณีต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วย อนึ่งครูและอาจารย์ต้องพัฒนาความสามารถในการประยุกต์สาระเนื้อหาและองค์ความรู้ใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

3. สื่อและอุปกรณ์สำหรับการศึกษา สื่อและอุปกรณ์ต่างๆ เช่น อาคารสถานที่ โต๊ะเก้าอี้ กระดานเขียน หนังสือ แบบเรียน สมุด ดินสอ ตลอดถึงอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่มีราคาแพงทั้งหลาย เช่น อุปกรณ์ในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์เครื่องคอมพิวเตอร์เหล่านี้ สื่อและอุปกรณ์เหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษา ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีหน้าที่ รับผิดชอบดูแลให้สิ่งเหล่านี้มีอย่างเพียงพอ อยู่ในสภาพใช้งานได้ และใช้สื่อเหล่านี้เป็นส่วนช่วยให้เกิดการ

ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ครูที่มีคุณภาพต้องสามารถผลิตและพัฒนาสื่ออุปกรณ์การศึกษาสำหรับการสอนของตนด้วย

4. รูปแบบวิธีการเรียนการสอน การศึกษายุคใหม่นั้นมีความแตกต่างไปจากการศึกษายุคก่อนซึ่งเน้นที่ตัวครู ระบบการศึกษายุคใหม่เน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน ดังนั้น รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่จึงแตกต่างไปจากเดิมจึงเกิดคำว่า “ปฏิรูปการเรียนรู้” ซึ่งนำไปสู่กระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย เช่น การระดมความคิด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำชมนอกสถานที่เรียน การใช้อุปกรณ์เครื่องมือประกอบ รูปแบบวิธีการเรียนการสอนใหม่ๆ ผู้สอนพึงระมัดระวังเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละกลุ่ม และจำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับการทำความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนของตน

5. ผู้บริหารและบุคลากร ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนการศึกษา ในการจัดการศึกษายังมีผู้ที่รับผิดชอบที่อาจไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรงอีกหลากหลาย ได้แก่ ผู้บริหารซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาที่ตนรับผิดชอบให้เป็นไปโดยเรียบร้อย นำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ และยังจำเป็นต้องมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นร่วมด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ งานทะเบียน งานโขนานการ และสุขอนามัย รวมทั้งฝ่ายสนับสนุนอื่น ๆ

6. เงินทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของการลงทุนซึ่งผู้ลงทุนอาจเป็นรัฐบาล ในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปกครอง ผู้เรียน ชุมชน เป็นต้น เงินทุนเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเกิดผลตามเป้าหมาย

7. สถานที่และบรรยากาศแวดล้อม การจัดการศึกษาในระบบที่ยังต้องอาศัยชั้นเรียนยังเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น อาคารสถานที่ ห้องเรียน และบรรยากาศแวดล้อมที่ใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ ถึงแม้จะมีการจัดการศึกษาโดยใช้สื่อทางไกลก็ตาม ก็ยังต้องมีสถานที่สำหรับการบริหารจัดการ การผลิตและถ่ายทอดสื่อ หรือการทำงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่ยังต้องใช้อาคารเป็นสถานที่สำหรับจัดการเรียนการสอนสิ่งที่ผู้บริหารและผู้จัดการศึกษาต้องสนใจดูแล คือ ความเพียงพอ เหมาะสม ปลอดภัยและการมีบรรยากาศแวดล้อมที่เอื้อการเรียนรู้ ส่วนครูก็ต้องรับผิดชอบในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม หากจำเป็นต้องใช้งบประมาณปรับปรุงก็ควรแจ้งผู้บริหารให้ช่วยดำเนินการ

8. ผู้เรียนซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นที่สุดของการจัดการศึกษาเพราะผู้เรียน คือ ผู้รับการศึกษาและเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา การปรับเปลี่ยนความรู้ และพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นดัชนีชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจึงครอบคลุมขั้นตอนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนตั้งแต่การเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ การให้การศึกษอบรม การประเมินและการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้เป้าหมายการจัดการศึกษาในภาพรวมจึงมิได้จำกัดวงแคบเฉพาะในสถานที่ แต่ มุ่งที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมีปรัชญาพื้นฐานสำคัญคือ “ทุกคนต้องเป็นส่วนสำคัญของการจัดการศึกษา และการศึกษาต้องจัดสำหรับทุกคน” รวมถึงการจัดการศึกษาเพื่อการเข้าสู่วิชาชีพหรืออาชีพ นอกจากนี้ การศึกษาระดับพื้นฐานแล้วมีการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ไม่ได้สังกัดกระทรวงศึกษา อาทิ เช่น การจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ซึ่งมีทั้งจัดโดยมหาวิทยาลัย กระทรวงกลาโหม กระทรวง สาธารณสุข และภาคเอกชน โดยมีองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนทางวิชาชีพพยาบาล

การจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ในปัจจุบันมีหลายหน่วยงานที่สามารถจัดได้ ได้แก่ มหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐและเอกชนซึ่งจัดโดยคณะพยาบาลของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งกระทรวง มหาดไทย กระทรวงกลาโหม ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวง สาธารณสุข ซึ่งมีจำนวน 29 วิทยาลัย ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการควบคุมมาตรฐาน วิชาชีพ โดยสภาการพยาบาลและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และควบคุมด้านคุณภาพ โดยกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ สำหรับอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยใน การนำแนวนโยบายการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ไปปฏิบัติ เพื่อให้มีความเชื่อถือ ในความสอดคล้องของมาตรฐานกับชื่อของปริญญาและประกาศนียบัตรโดยการจัดการศึกษาสาขา พยาบาลศาสตร์มีลักษณะธรรมชาติเฉพาะสาขา ดังนี้ Creasia and Parker (1996) Alfaro LeFevre (1998), Potter and Perry (1995) Rowe (2000) Lindberg (1998) (Creasia and Parker (1996) Johns (2000) Doenges, Moorhouse and Burley (1992) Carpenito, Lynda Juall (1997) กล่าวสรุปว่า การจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ เป็นการบริหารจัดการทางการศึกษาระดับอุดม ศึกษาที่ต้องดำเนินการตามปณิญาสากลการอุดมศึกษาเช่นกัน วิชาชีพพยาบาลมีความเป็นอิสระใน การดำเนินงานภายใต้ข้อกำหนดของวิชาชีพเอง หรือการมี Autonomy แห่งวิชาชีพ ดังนั้นจึงต้องได้ รับการควบคุมกำกับด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การประเมินพันธะภาระ (Accountability) ซึ่งจะ เป็นตัวกำหนดกรอบการปฏิบัติของวิชาชีพ ร่วมกับประเด็นอื่นๆ คือ การสนับสนุน (Advocacy) การ ร่วมมือ (Collaboration) และความเอื้ออาทรสำหรับประเด็นพันธะภาระในวิชาชีพการพยาบาล จะมี คำนิยามหรือความหมายสั้นๆ เช่น การประเมิน และการอธิบายในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือในบริการที่ให้หรือ เป็นภาวะที่ต้องมีความรับผิดชอบ และการอธิบายได้ในพฤติกรรมกรรมการแสดงของบุคคลแต่ละคนเอง ตามมาตรฐานที่กำหนดโดย สมาคมพยาบาลแห่งชาติสหรัฐอเมริกาหรือ ANA ระบุให้พยาบาลต้องม ีความรับผิดชอบและอธิบายได้ถึงการตัดสินใจ และการกระทำใดๆทางการพยาบาลของแต่ละบุคคลเอง

กรอบความรับผิดชอบของพยาบาลในการประเมินพันธะภาระจะต้องมีต่อตนเอง ผู้ร่วมงาน ผู้จ้างงาน และวิชาชีพ โดยที่สมาคมพยาบาลแห่งชาติสหรัฐอเมริกา หรือ American Nursing Association (ANA) กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติพยาบาลในคลินิกไว้ 8 ข้อ และ 1 ใน 8 ข้อ คือ การมีความรับผิดชอบต่อร่วม หรือการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาชีพแก่เพื่อนร่วมงาน ผู้ร่วมวิชาชีพ และอื่นๆ พยาบาลวิชาชีพ มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ ในบทบาทผู้ให้การดูแลการออกใบอนุญาต หรือ การให้วุฒิปัตร หรือการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวกับวินัยซึ่งกำหนดและควบคุมโดยสภาการพยาบาล จะมีค่า นี้ควบคุมกำกับอยู่ตลอดเวลา ในเชิงการเมืองสภาพยาบาลมีหน้าที่ให้การสนับสนุนการออกกฎหมาย การดูแลสุขภาพ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความมั่นคงหนักแน่นในการปฏิบัติการพยาบาล ปกป้องสังคมและยับยั้ง ยื่นทางเลือกแก่ผู้รับบริการ หากมีการดำเนินการที่เกิดจากฐานความรู้ทางการแพทย์ที่แข็งแกร่งจะ ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและครอบคลุมในการวินิจฉัยปัญหาทางการแพทย์ต่อผู้ป่วย ซึ่งหมายถึง ผู้ป่วยจะได้รับการดูแลสุขภาพอย่างครอบคลุม การวินิจฉัยทางการแพทย์จึงเป็นรากฐานบ่งบอก ความเป็นวิชาชีพได้อย่างดี

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ สังกัดกระทรวง สาธารณสุข เป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการควบคุมมาตรฐานวิชาชีพโดยสภาการพยาบาล มีจุดมุ่งหมายที่สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไปเป็นแนว ปฏิบัติ เพื่อให้มีความเชื่อถือในความสอดคล้องของมาตรฐานกับชื่อของปริญญา ประกาศนียบัตร คณะกรรมการการอุดมศึกษาตามแนวทางการกำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติระดับอุดมศึกษา ในประเทศไทย สาขาการพยาบาล ซึ่งกรอบนี้จะช่วยให้มีจุดเปรียบเทียบที่เหมาะสม และเปรียบเทียบ มาตรฐานทางวิชาการ วางแผนและการประกันคุณภาพภายในเป็นกรอบอ้างอิง สำหรับผู้ประเมินที่ เกี่ยวข้องกับการประเมินภายนอก รวมทั้งเป็นกรอบความเข้าใจสำหรับนายจ้าง เพื่อเข้าใจในทักษะ และความสามารถของบัณฑิตที่จะรับเข้าทำงานหลักสูตรการศึกษาที่พัฒนาขึ้นตามกรอบนี้ ไม่เพียงแต่ นำไปสู่ความรู้ ทักษะทั่วไปและความชำนาญในวิชาชีพ ซึ่งจะเป็นการศึกษาค้นคว้าที่จะนำไปสู่การให้ ปริญญาและประกาศนียบัตรที่เทียบเคียงกันได้ทั่วโลกเท่านั้น แต่ควรจะเน้นเป็นพิเศษโดยการสะท้อน ให้เห็นถึงนโยบายริบด่วนของประเทศ หลักสูตรควรจะเน้นเรื่อง การประยุกต์ใช้ทักษะทางปัญญาใน การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการประกอบการ รวมทั้งการมีความรู้ความ เข้าใจ และรู้จักทำนุบำรุงวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ การผสมกลมกลืนสิ่งเหล่านี้เข้ากับ ภาวะของการแข่งขันในเศรษฐกิจฐานความรู้ระหว่างประเทศ บัณฑิตควรมีความสามารถ และพันธะที่ จะศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการติด ต่อสื่อสาร โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ความสามารถในการริเริ่ม ในกิจกรรมของตนเองและกิจกรรม ของกลุ่ม กรอบคุณวุฒิได้กำหนดความรู้ และทักษะของสิ่งเหล่านี้ไว้เพิ่มเติม ตามระดับของแต่ละ คุณวุฒิการพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้จะต้องใช้วิธีการสอนนอกเหนือจากการให้นักศึกษาหาความรู้

และทักษะและมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ในสภาพที่เป็นจริงอย่างต่อเนื่อง การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

ลักษณะการจัดการศึกษาสาขาการพยาบาลเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สาระ สำคัญในวิชาชีพ ได้แก่ การวินิจฉัย การระบุงค์ความรู้ การประเมิน และการมีอิสระทางการพยาบาลในเชิงวิชาชีพอย่างชัดเจน ครอบคลุมกายจิต ผู้รับบริการ ผู้ป่วย สังคมและกลุ่มวิชาชีพ องค์กรผู้ป่วยและครอบครัว ในการปฏิบัติการพยาบาลตามกระบวนการพยาบาล จะต้องมีการกำหนดผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้ป่วย การกระทำเช่นนี้จะทำให้พยาบาลมีการพิจารณาการประเมินการให้บริการพยาบาลจะต้องพิจารณาที่ผลลัพธ์ว่าใครจะเป็นผู้ทำให้เกิดผลลัพธ์ขึ้น ถ้าการพยาบาลเป็นการจัดการเบื้องต้นของปัญหา พยาบาลก็ต้องรับผิดชอบริเริ่มแผนปฏิบัติการอย่างครอบคลุม แต่ถ้าไม่ใช่พยาบาลก็ต้องรับผิดชอบในฐานะผู้ช่วยเหลือสำหรับปัญหาที่ต้องอาศัยความร่วมมือในการบรรลุผลลัพธ์ด้วยเหตุผลดังกล่าววิชาชีพพยาบาลจึงต้องมีความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นส่วนสำคัญซึ่งจะได้กล่าวถึงการเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาต่อไป การจัดการศึกษาทางวิชาชีพพยาบาลประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งในภาคทฤษฎียังยึดหลักลำดับการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนตามการจำแนกของ Bloom การเรียนการสอนภาคปฏิบัติเน้นโดยอาศัยประสบการณ์เป็นฐานเพื่อให้ผู้เรียนเกิดศักยภาพ การพยาบาลในคลินิก ด้วยการเน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการพยาบาล และการปฏิบัติอย่างมีความเอื้ออาทร โดยบูรณาการประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้จากภาคทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติอย่างมีระบบด้วยการใช้กระบวนการพยาบาล 4 ขั้นตอน คือการประเมินผู้ป่วย (Assessment) การวิเคราะห์และวินิจฉัยปัญหาทางการพยาบาล (Analysis and Diagnosis) การวางแผนและการปฏิบัติการพยาบาล (Planning and Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) ซึ่ง Christensen and Kenny (1992) ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการพยาบาลกับทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ว่ากระบวนการพยาบาลจะเป็นตัวชี้แนะแนวทางอย่างเป็นระบบแก่นักศึกษาพยาบาลในการพัฒนาการคิดวิจารณญาณในการตัดสินใจ ในคลินิกและใน ทางกลับกันในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล ต้องอาศัยทักษะการคิดวิจารณญาณ ซึ่งทั้ง Christensen และ Kenny เห็นพ้องต้องกัน และสอดคล้องกับความคิดแก้ปัญหา ซึ่งเกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลตามที่ Alfaro – LeFevre (1998) ได้ศึกษาไว้

วินิจฉัยทางการพยาบาล การระบุงค์ความรู้ การประเมินพันธะกล่าวว่า ความมีอิสระทางการพยาบาลที่ชัดเจนในวิชาชีพมากขึ้น Rubenfield and Scheffer, (1999) การศึกษาพยาบาล

มีลักษณะที่สำคัญโดยยึดทักษะ (Skill - based) มากซึ่งที่ผ่านมานักการศึกษาจะวัดและจัดหมวดหมู่ผลลัพธ์ทางการศึกษาเป็น 3 ด้าน คือ พุทธิปัญญา จิตพิสัยและทักษะการปฏิบัติซึ่งมีหลักฐานบ่งบอกว่าการคิด ความรู้สึกและการกระทำมีการผสมผสานรวมกันเป็นหนึ่งเดียว แต่ปัญหาในทางปฏิบัติ คือ แนวโน้มการจัดการที่พยายามแยกปริเขตเหล่านี้เป็นส่วนๆ แต่การศึกษาพยาบาลมีฐานบนการปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะ จึงไม่เหมาะสมที่จะรับเอาหลักการของการเรียนรู้ และการสอนในลักษณะที่กิจกรรมการเรียนรู้มีการแยกส่วนกันระหว่างความรู้ ทักษะและทักษะการปฏิบัติ แต่ควรจัดให้มีการเรียนการสอน ซึ่งให้กรอบในการทำความเข้าใจการวางแผน และการประเมินความหมายของประสบการณ์รวม (Total experiences) โดยประสบการณ์รวมที่เกิดขึ้น จะมีระดับจากการไม่มีประสบการณ์ทางด้านการพยาบาลเลยไปจนประสบผลสำเร็จ ตามหลักสูตรที่คาดหวังไว้ ดังที่ UNESCO (1996) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นฐาน (Experiential Learning) หรือคำอื่นๆ เช่น การพัฒนาที่เน้นการปฏิบัติจริง (action-oriented) เป็นตัวจักรที่สำคัญของการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในวิชาชีพที่เกิดขึ้น และคำนึงถึงผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ซึ่งวิธีการสอนและการเรียนรู้จำเป็นต้องสอดคล้องกัน และควรเป็นการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์เป็นฐานซึ่งจากการทบทวนคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของบัณฑิตพยาบาลที่ต้องการ ซึ่งนำเสนอสู่สมาชิกพยาบาลทั่วประเทศในการสัมมนาวิชาการเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสาขาวิชาการพยาบาลศาสตร์ในทศวรรษหน้า ประกอบด้วย การเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความสามารถด้านวัฒนธรรม มีจิตสำนึกทางการเมือง มีการปฏิบัติงานอย่างยึดจรรยาบรรณและกฎหมายวิชาชีพ สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงบทบาท มีความรับผิดชอบในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ เป็นผู้ประสานงานที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับทรัพยากรชุมชนเป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต้องมีการระบุเป้าหมายการศึกษาสุดท้ายที่ผู้เรียนให้ครอบคลุมคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของบัณฑิตพยาบาลที่ต้องการและต้องระบุหรือกำหนดแผนในการดำเนินการ และสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครอง และสังคมให้ได้ว่าสถานศึกษามีเจตนาจริงในการบริหารจัดการให้ถึงเป้าหมาย โดยมีแนวคิด ควรจะยึดที่ผลลัพธ์ของผู้เรียนมากกว่าการยึดที่หลักสูตรให้อะไรแก่ผู้เรียน เช่น จำนวนชั่วโมงการสอน สัดส่วนผู้สอนต่อผู้เรียน สถานที่เรียน เครื่องมืออุปกรณ์และตำราเอกสารต่างๆ หรือ สิ่งสนับสนุนอื่นๆ หรือกล่าวรวมว่าเป็นปัจจัยนำเข้ามาสู่การทำให้ผลลัพธ์ในการเรียนชัดเจน สถานศึกษาแต่ละแห่งควรพิจารณาตัดสินสุดท้ายเกี่ยวกับวิธีการที่ดีที่สุด เพื่อบรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการเหล่านี้ ซึ่งผู้สอนจะต้องมีความรับผิดชอบที่จะมุ่งให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่แท้จริงให้ได้มากกว่าการมุ่งให้ครอบคลุมหลักสูตร โดยต้องตระหนักว่าสถาบันการศึกษาพยาบาลจะสามารถให้การศึกษาก็เพื่อให้ผู้เรียนเป็นพยาบาลที่สมบูรณ์ได้นั้น นักศึกษามีวิสัยทัศน์เข้าใจธรรมชาติของผู้ป่วยเป็นรายบุคคล การเรียนรู้องค์ความรู้ในศาสตร์การพยาบาลอย่างลึกซึ้ง ผึกฝน ให้เกิดทักษะการปฏิบัติด้วยกระบวนการพยาบาล มีความเข้าใจตนเอง ผึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และลักษณะบัณฑิตพยาบาล

พืงมี คือ ริเริ่มในการค้นหาคำตอบ และตอบคำถามปัญหา และข้อโต้แย้งทั้งในสถานการณ์ส่วนบุคคล และของกลุ่ม โดยการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในการเสาะแสวงหาทางเลือกใหม่ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ และสามารถประยุกต์ความเข้าใจอันถ่องแท้ในทฤษฎีและระเบียบวิธีการศึกษาค้นคว้าในสาขาวิชาของตน เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและข้อโต้แย้งในบริบทอื่นๆ การยอมรับธรรมชาติองค์ความรู้ในสาขาวิชาของตน และนำมาประกอบในการพิจารณาตรวจสอบ และเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางวิชาการหรือวิชาชีพ มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อปรับปรุงตนเอง ให้ทันสมัยต่อการพัฒนาการทางด้านวิชาในสาขาของตนและเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจของตนเองอยู่เสมอ

นอกจากนี้ตามประกาศที่ว่าด้วยเรื่องมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2552 กำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรปริญญาตรี สาขาพยาบาลศาสตร์ของสังกัดอุดมศึกษาทุกแห่ง และวิทยาลัยพยาบาลที่เป็นสถาบันสมทบให้มีมาตรฐานเทียบเคียงกันทั้งในระดับชาติ ระดับสากลและสอดคล้องกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2552 จะเห็นได้ว่าลักษณะของสาขาพยาบาลศาสตร์ เป็นวิชาชีพที่ต้องปฏิบัติโดยตรงต่อชีวิตสุขภาพอนามัยของประชาชนด้วยความเอาใจใส่อย่างเอื้ออาทรโดยอาศัยศาสตร์ทางการแพทย์และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติเพื่อให้การพยาบาลแบบองค์รวมแก่ผู้ใช้บริการที่เป็นบุคคล ครอบครัวและชุมชนในทุกภาวะสุขภาพทุกวัยและหญิงตั้งครรภ์ เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถดูแลตนเอง ได้ทั้งในภาวะสุขภาพดีและเจ็บป่วย และสามารถจัดการกับภาวะสุขภาพของตนเองได้อย่างเหมาะสม การจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งให้ผู้เรียน สามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีคุณภาพมีความปลอดภัยต่อชีวิตของผู้รับบริการ โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิต และคุณค่าของชีวิตมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน การจัดการเรียนการสอนให้สามารถนำความรู้ภาคทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติได้ ดังนั้นการเรียนทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์จำลอง และการปฏิบัติในสถานการณ์จริง จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะสร้างบัณฑิตให้มีความรู้ เกิดทักษะทางปัญญา มีความรับผิดชอบและสามารถสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีทักษะการคิดวิเคราะห์ ตลอดจนจนปฏิบัติ การพยาบาลอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ ดังรายละเอียด เกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะสำหรับวิชาชีพพยาบาล ต่อไปนี้

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์สาขาพยาบาลศาสตร์

1. มีความรอบรู้ในศาสตร์ทางการแพทย์ และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง สามารถประยุกต์ได้อย่างเหมาะสมในการปฏิบัติการพยาบาลขั้นพื้นฐาน และศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
2. สามารถให้การพยาบาลได้อย่างเป็นองค์รวมแก่ผู้ใช้บริการทุกช่วงวัย ทุกภาวะสุขภาพทุกระดับของสถานบริการสุขภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยใช้ศาสตร์และศิลปะทางการพยาบาล และหลักฐานเชิงประจักษ์ ภายใต้กฎหมายและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

3. มีความสามารถคิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุผล คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ และแก้ปัญหา
อย่างสร้างสรรค์ทั้งในการปฏิบัติการพยาบาลและสถานการณ์ทั่วไป

4. สามารถใช้การวิเคราะห์เชิงตัวเลข และใช้สถิติได้อย่างเหมาะสมในวิชาชีพ

5. มีคุณธรรม จริยธรรม เคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีความรับผิดชอบ และ
มีความเอื้ออาทร

6. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีภาวะผู้นำ สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถทำงานเป็น
ทีมกับสหวิชาชีพ

7. มีความสามารถในการบริหารจัดการในองค์กรทางสุขภาพ

8. สนใจใฝ่รู้และสามารถพัฒนาตนเอง วิชาชีพ และสังคมได้อย่างต่อเนื่อง

9. สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาลและการสื่อสาร

10. มีศรัทธาในวิชาชีพการพยาบาล รวมทั้งมีความเชื่อมั่นในการพยาบาล และคุณค่า
แห่งตน

เพื่อให้การผลิตบัณฑิตพยาบาลมีคุณลักษณะและคุณภาพที่สอดคล้องไปในทางเดียวกัน
จึงมีการกำหนดแนวทางการประเมินผู้เรียนในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ตามมาตรฐานผลการ
เรียนรู้ 6 ด้าน สาขาพยาบาลศาสตร์ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษาแห่งชาติและคุณลักษณะ
บัณฑิตที่พึงประสงค์ ของสาขาพยาบาลศาสตร์ที่กำหนดไว้ ดังนี้ TQF: Nursing (2552)

1. คุณธรรม จริยธรรม

1.1 มีความรู้ ความเข้าใจในหลักศาสนา หลักจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ
ตลอดจนสิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก สิทธิผู้บริโภค สิทธิผู้ป่วย ตลอดจนสิทธิของผู้ประกอบวิชาชีพการ
พยาบาล ที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติการพยาบาล

1.2 สามารถแยกแยะความถูกต้อง ความดี และความชั่วได้

1.3 เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

1.4 มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

1.5 มีระเบียบวินัย และซื่อสัตย์

1.6 ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ และมีความสามารถจัดการกับปัญหาจริยธรรม
ในการดำรงชีพ และในการปฏิบัติงานในวิชาชีพการพยาบาล

1.7 เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่นทั้งในการดำรงตนและการปฏิบัติงาน

1.8 ส่งเสริมให้ผู้ป่วย ผู้ใช้บริการได้รับรู้ และเข้าใจสิทธิของตนเองเพื่อปกป้องสิทธิ
ของตนเองที่จะถูกละเมิด

2. ความรู้

2.1 มีความรู้และความเข้าใจในสาระสำคัญของศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานชีวิตและพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ครอบคลุมทั้งวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ กฎหมายและการปกครองระบอบประชาธิปไตย

2.2 มีความรู้และความเข้าใจในสาระสำคัญของศาสตร์ทางวิชาชีพการพยาบาลระบบสุขภาพ และปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและต่อระบบสุขภาพ

2.3 มีความรู้และความเข้าใจในสาระสำคัญของกระบวนการพยาบาลและการนำไปใช้

2.4 มีความรู้และความเข้าใจในสาระสำคัญของกระบวนการแสวงหาความรู้การจัดการความรู้กระบวนการวิจัย กระบวนการบริหารและการจัดการองค์กร

2.5 มีความรู้และความเข้าใจในสาระสำคัญเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศทางการพยาบาล และระบบจำแนกข้อมูลทางการพยาบาล

2.6 มีความรู้ ความเข้าใจใน วัฒนธรรม สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของประเทศและสังคม โลกที่มีผลกระทบต่อภาวะสุขภาพและประชาชน

3. ทักษะทางปัญญา

3.1 ตระหนักรู้ในศักยภาพและสิ่งที่เป็นจุดอ่อนของตน เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความสามารถเพิ่มมากขึ้นสามารถนำไปสู่การปฏิบัติการพยาบาล การสอน การแสวงหาความรู้ที่มีประสิทธิภาพ และการเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง

3.2 สามารถสืบค้น และวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย

3.3 สามารถนำข้อมูล และหลักฐานไปใช้ในการอ้างอิงและแก้ไขปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

3.4 สามารถคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยใช้องค์ความรู้ทางวิชาชีพและที่เกี่ยวข้องรวมทั้ง ใช้ประสบการณ์เป็นฐานเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ปลอดภัยและมีคุณภาพในการให้บริการการพยาบาล

3.5 สามารถใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทางการศึกษาและนวัตกรรมที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา

3.6 สามารถพัฒนาวิธีการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสถานการณ์และบริบททางสุขภาพที่เปลี่ยนไป

4. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

4.1 มีความสามารถในการปรับตัวเชิงวิชาชีพและมีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์กับผู้ให้บริการ ผู้ร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา

4.2 สามารถทำงานเป็นทีมในบทบาทผู้นำและสมาชิกทีม ในทีมการพยาบาล ทีมสุขภาพ และทีมในชุมชนของระบบบริการสาธารณสุขทุกระดับและในบริบทหรือสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

4.3 สามารถแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในองค์กร ในสถานการณ์ที่หลากหลายและสถานการณ์เฉพาะหน้า

4.4 มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ต่อสังคมและรับผิดชอบต่อการพัฒนาตนเองวิชาชีพ องค์กรและสังคมอย่างต่อเนื่อง

5. ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

5.1 สามารถประยุกต์ใช้หลักตรรกะ คณิตศาสตร์และสถิติ ในการพยาบาลอย่างเหมาะสม

5.2 สามารถแปลงข้อมูลให้เป็นข่าวสารที่มีคุณภาพ รวมทั้งสามารถอ่านวิเคราะห์ และถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารแก่ผู้อื่นได้อย่างเข้าใจ

5.3 สามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งการพูด การฟัง การอ่าน การเขียนและการนำเสนอ รวมทั้งสามารถอ่านวารสาร และตำราภาษาอังกฤษอย่างเข้าใจ

5.4 สามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์พื้นฐานที่จำเป็น

5.5 สามารถเลือกและใช้รูปแบบการนำเสนอสารสนเทศตลอดจนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์

6. ทักษะการปฏิบัติทางวิชาชีพ

6.1 สามารถปฏิบัติทักษะการพยาบาลอย่างเป็นองค์รวม โดยประยุกต์ใช้ศาสตร์และศิลปะทางการพยาบาล รวมทั้งใช้กระบวนการพยาบาล หลักฐานเชิงประจักษ์ และการสื่อสารเชิงบำบัด ในการพยาบาลบุคคล ครอบครัวและชุมชน

6.2 สามารถปฏิบัติการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การบำบัดและการบรรเทาอาการ และการฟื้นฟูสุขภาพ แก่ผู้ใช้บริการทุกภาวะสุขภาพและทุกช่วงวัย รวมทั้งการผดุงครรภ์ ในทุกระดับของสถานบริการสุขภาพ ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์ (พ.ศ.2528) และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวิชาชีพ การพยาบาลและการผดุงครรภ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2540

6.3 สามารถปฏิบัติพยาบาลด้วยความเมตตา กรุณา และเอื้ออาทรโดยยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม กฎหมาย และสิทธิของผู้ป่วย

6.4 สามารถปฏิบัติพยาบาล โดยคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลและความหลากหลายทางวัฒนธรรม

6.5 แสดงภาวะผู้นำในการปฏิบัติงาน สามารถบริหารทีมการพยาบาล ทีมสหสาขาวิชาชีพและการทำงานในชุมชน ในหน่วยบริการสุขภาพชุมชน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าด้วยเหตุผลของการจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์และด้วยลักษณะของสาระที่สำคัญของหลักสูตรพยาบาลศาสตร์นั้น ผู้บริหารควรเข้าใจประเด็นที่นักศึกษาพยาบาลต้องมีความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการพยาบาล ซึ่งเป็นลักษณะธรรมชาติของวิชาชีพที่เน้นการปฏิบัติ โดยต้องคำนึงถึงความถูกต้องมากที่สุดเพื่อประโยชน์ต่อชีวิตและสุขภาพของผู้รับบริการ ด้วยเหตุผลสำคัญดังกล่าวนี้บัณฑิตพยาบาลจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมแล้วที่สำคัญ คือ ต้องมีทักษะทางปัญญา ทักษะการคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อให้การพยาบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ความหมายการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดเป็นคุณสมบัติที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ การคิด (Thinking) คือ การนิกระลึกในเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องหรือสนใจเพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ชัดเจนกว่าแม่นยำกว่า และสามารถยืนยันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย, 2543) การคิดวิจาร์ณญาณเป็นส่วนหนึ่งจากหลายประเภทของการคิดมาจากภาษาอังกฤษคำว่า critical thinking สำหรับภาษาไทยนั้นใช้คำที่แตกต่างกัน จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ พบว่ามีการใช้คำที่มีความแตกต่างกัน ดังนี้

1. การคิดอย่างมีเหตุผล (ลำยอง รัศมีมาลา, 2533)
2. การคิดวิจาร์ณญาณ (นิพนธ์ วงศ์เกษม, 2534; ประเทืองทิพย์ นวพรไพศาล, 2534 ; ซาลิณี เอี่ยมศรี, 2536; ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก, 2541; ธัญลักษณ์ ลิขวนคำ, 2544; สุกัญญา ชาญพนา, 2545)
3. การคิดวิเคราะห์วิจาร์ณ (นิพล นาสมบุรณ์, 2535; สุทธิศรี ลิขิตวรรณการ, 2535 ; บำรุงใหญ่สูงเนิน, 2536; วิไลพร คำเพราะ, 2539)
4. ความคิดวิจาร์ณญาณ (สันต์ธวัช ศรีคำแท้, 2537; บุษกร ดำคง, 2542; วรรณภา โพธิ์สอาด, 2542; วราภรณ์ ยิ้มแย้ม, 2543)
5. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (เอื้อญาติ ชูชื่น, 2535; เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์, 2536; อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย, 2538; ศิริกัญญา ฤทธิ์แปลก, 2541; สุพรรณิ สุวรรณจรัส, 2543; พรเพ็ญ ศรีวิรัตน์, 2546; วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล, 2547; เรื่องอุไร อมรไชย, 2550)

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ยึด คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นหลัก ป้องกันความสับสนในการใช้และการเข้าใจที่ไม่ตรงกันและแก้ปัญหาเรื่องความหลากหลายใน

ภาษาไทย เพราะผู้ศึกษาเรื่องนี้ตามที่กล่าวมาในเบื้องต้นนั้นได้หมายถึงภาษาอังกฤษคำเดียวกัน คือ คำว่า “critical thinking” เพียงแต่ใช้คำภาษาไทยแตกต่างกันไปเท่านั้นเองตามความต้องการของแต่ละคน ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงคำว่า “Critical thinking” ผู้วิจัยจะใช้คำในภาษาไทยว่า “การคิดอย่างมีวิจารณญาณ”

ส่วนความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้น มีความแตกต่างกันไปตามแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะความหมายที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปและมักนำมาอ้างอิงเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณอยู่เสมอ ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

Miller และ Babcock (1996) หมายถึง การคิดโดยมีวัตถุประสงค์พิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้เป็นจุดมุ่งหมาย ภาษา กรอบการอ้างอิง เจตคติ ข้อตกลงเบื้องต้น หลักฐานการใช้เหตุผล การลงข้อสรุป การประยุกต์และบริบท ซึ่งใช้ในการตัดสินใจว่าจะเชื่ออะไร หรือจะทำอะไร

ส่วน Facione (1990) ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่าเป็นการตัดสินใจที่มีเป้าหมายเป็นการตัดสินใจที่กำกับด้วยตนเอง (Purposeful self regulatory judgment) ซึ่งมาจากการตีความการวิเคราะห์ การประเมิน และการสรุปอ้างอิง คล้ายกับการอธิบายโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์แนวคิดทฤษฎี ระเบียบวิธี เกณฑ์หรือบริบทของสิ่งที่พิจารณาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ

สำหรับ Moore and Parker (1992) ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่าเป็นการคิดอย่างระมัดระวัง เป็นการตัดสินใจอย่างสุขุมรอบคอบเกี่ยวกับสิ่งที่ควรจะยอมรับหรือปฏิเสธ

Wilkinson (1996) ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่าเป็นเป็นทัศนคติและกระบวนการใช้เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางปัญญา

Watson and Glaser (1999) ได้ให้ความหมาย ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณในลักษณะของกระบวนการคิดที่ประกอบด้วย เจตคติ ทักษะ และความรู้ โดยเน้นที่เจตคติในการแสวงหาความรู้ การยอมรับการแสวงหาหลักฐานมาสนับสนุนข้ออ้าง ซึ่งใช้ความรู้เพื่ออนุมานสรุปความ ประเมินและตัดสินใจความถูกต้องของประเด็นที่คิดอย่างเหมาะสม มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ การสรุปอ้างอิง การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น การอนุมาน การแปลความ และการประเมินข้อโต้แย้ง

Bandman and Bandman (1995) กล่าวถึง ความหมายการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็นการตรวจสอบความคิด ข้อวินิจฉัย สมมติฐาน หลักการข้อโต้แย้งข้อสรุป ข้อความ ความเชื่อ และการกระทำโดยใช้เหตุผล ซึ่งกระบวนการตรวจสอบนี้ประกอบด้วย การใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์

Sutton and Ennis (1985) ได้อธิบายว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหมายถึง ความสามารถทางสมองที่จะจัดการอย่างมีเหตุผลกับคำถามเกี่ยวกับจะเชื่ออะไร การที่จะตอบคำถามว่าควรจะเชื่ออะไรนั้น

Ennis (1987) เสนอไว้ว่าการคิดวิจารณ์ หมายถึง การคิดพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุผลว่าสิ่งใดมีความสำคัญเป็นสิ่งที่จำเป็นก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อหรือปฏิบัติประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 5 ประการ คือ ความเหมาะสมในการนำไปใช้ การคิดไตร่ตรอง ความมีเหตุผล ความเชื่อและการปฏิบัติ

Moore และ Parker (1986) ได้ให้นิยามว่า หมายถึง การคิดอย่างไตร่ตรอง รอบคอบ ในการตัดสินใจที่จะรับหรือปฏิเสธข้ออ้างต่างๆ โดยการประเมินสถานการณ์อย่างสุขุมรอบคอบและมีความเชื่อมโยงประเด็นปัญหาจนเข้าใจเพื่อตัดสินใจในการกระทำอย่างถูกต้อง

Hudgins (1988) ได้ให้นิยามการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ว่าเป็นการมีเจตคติในการค้นหาหลักฐานเพื่อการวิเคราะห์และประเมินข้อโต้แย้งต่างๆ การมีทักษะในการใช้ความรู้จำแนกข้อมูลและตรวจสอบสมมติฐานเพื่อหาข้อสรุปอย่างมีเหตุผล

เรืองูไร อมรไชย (2550) ได้กล่าวว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณหมายถึง กระบวนการคิดโดยใช้ข้อมูล ข้อความรู้จากประสบการณ์หรือสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก คือ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และลักษณะของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

วัยญา ยิ้มยวน (2547) ได้ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ดังนี้ การคิดวิจารณ์ หมายถึง กระบวนการคิดโดยใช้ข้อมูล ข้อความรู้จากประสบการณ์ หรือสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ในการทำความเข้าใจเรื่องราว แล้วตั้งสมมติฐานจากเรื่องราวนั้น เพื่อนำมาวิเคราะห์แปลความหมาย และสรุปข้อมูลอย่างสมเหตุผล เพื่อนำผลจากการสรุปนั้นมาประเมินและตัดสินใจที่จะปฏิบัติต่อสถานการณ์นั้น ๆ

วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล (2544) เสนอว่า การคิดวิจารณ์ หมายถึง ความสามารถในการคิดอย่างมีเป้าหมาย ตัดสิน และกำกับได้ด้วยตนเองเป็นผลจากการตีความ การวิเคราะห์การประเมินผล และการสรุปอ้างอิงจากข้อมูลหลักฐานที่น่าเชื่อถือ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างมีเหตุผล รวมถึงการอธิบาย หลักฐาน มโนทัศน์ วิธีการ เกณฑ์ต่างๆตลอดจนการพิจารณาบริบทที่ใช้ในการตัดสินใจ อย่างไตร่ตรอง รอบคอบ สุขุมโดยมุ่งเน้นว่า อะไรควรเชื่อ อะไรควรปฏิบัติ

ทศนา แคมมณี (2544) ได้กล่าวถึง ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่าเป็นการคิดไตร่ตรอง (Reflection activity) มีเป้าหมายไม่ใช่เพื่อแก้ปัญหา แต่เป็นเพื่อทำความเข้าใจปัญหาให้ชัดเจนมากขึ้น เป็นการคิดจดจ่อจุดใดจุดหนึ่ง (Focused) คือการคิดในเรื่องใดหรือจุดใดจุดหนึ่ง โดยเฉพาะเพื่อทำความเข้าใจอย่างกระจ่างในเรื่องนั้นจุดนั้น เพื่อนำไปสู่การชั่งน้ำหนัก

การประเมินและการตัดสินใจ การตัดสินใจ (Decision) คือ การตัดสินใจจากข้อมูลที่มีอยู่ว่าควรเชื่อหรือควรทำอะไร และองค์ประกอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วยทักษะย่อย (Sub skills) 4 ประการ คือ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) การสรุปอ้างอิง (Inference) 3) การประเมิน (Evaluation) 4) การควบคุมการรู้คิด (Metacognition) ความรู้ (Knowledge) ความรู้เป็นสิ่งสำคัญในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การมีความรู้มากจะทำให้คิดเร็ว คิดได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ ความรู้เป็น

พื้นฐานสำคัญที่จะใช้ตัดสินว่าข้อมูลใหม่หรือความคิดเห็นต่างๆ นั้นเชื่อถือได้หรือไม่เพียงใด การสรุปอ้างอิง (Inference) เป็นสิ่งจำเป็นต่อการคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณเพราะจะช่วยให้บุคคลมีความเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ได้ลึกซึ้งและมีความหมายมากขึ้นกระบวนการที่ใช้สรุปอ้างอิงที่สำคัญมี 2 กระบวนการคือ การนิรนัย (Deduction) และการอุปนัย (Induction) การประเมิน (Evaluation) การประเมินนี้รวมถึงทักษะย่อยอื่นๆ คือ การวิเคราะห์ การตัดสินใจ การชั่งใจ และการตัดสินคุณค่า การวิเคราะห์คือความสามารถในการระบุและเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ การตัดสินคือความสามารถประเมินข้อมูลความรู้ โดยปราศจากอคติส่วนตน ความสามารถเปรียบเทียบข้อมูลที่มีอยู่ เลือกข้อมูลที่เหมาะสมที่สุดและจัดระบบข้อมูลอย่างสมเหตุสมผล ส่วนการตัดสินคุณค่า คือการใช้ข้อมูลมาตัดสินด้วยการใช้หลักคุณธรรมจริยธรรม และเจตคติที่ดี การควบคุมการรู้คิด (Meta cognition) เป็นเรื่องของการคิดที่เกี่ยวกับการคิดอันเป็นการวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพราะเป็นการคิดที่ประเมินว่าความรู้ต่างๆ ที่จะใช้ในการตัดสินนั้นเพียงพอหรือไม่ และน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด มีเป้าหมายเพื่อประเมินหรือทำให้ความคิดชัดเจน มุ่งเน้นการตัดสินว่าควรทำหรือควรเชื่อสิ่งใด และทักษะที่สำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ได้แก่ การระบุปัญหา การรวบรวมความรู้และข้อมูลวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อการตัดสินประเมิน

จากการศึกษาความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ จึงสรุปได้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ หมายถึง ความสามารถในการใช้กระบวนการคิดเพื่อการตัดสินใจในภาวะวิกฤตและภาวะปกติ อย่างมีเป้าหมายชัดเจนโดยมีการพิจารณาไตร่ตรอง ด้วยความละเอียดรอบคอบ โดยอาศัยข้อมูลตามบริบทต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของการใช้หลักการและเหตุผลอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนสามารถพิสูจน์ได้

ดังที่ได้กล่าวถึงความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ จะเห็นได้ว่าความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณจากแต่ละความหมายนั้น เป็นการเน้นที่กระบวนการเป็นสำคัญ ดังที่ ทิศนา ขัมมณี (2544) ได้กล่าวเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ไว้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณของนักการศึกษาและนักคิดต่างๆ แต่ละแนวคิดมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ตามทัศนะของ ทิศนา ขัมมณี นั้นได้กล่าวว่าการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณนั้นเป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ เพื่อให้ได้ความคิดที่รอบคอบสมเหตุสมผลผ่านการพิจารณาปัจจัยรอบด้านอย่างกว้างไกลลึกซึ้ง และผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงไตร่ตรองทั้งทางด้านคุณ-โทษ และคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งนั้นมาแล้ว

2. เกณฑ์ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ผู้ที่คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณจะมีความสามารถ 7 ประการ ดังนี้คือ

- 2.1 สามารถกำหนดเป้าหมายในการคิดอย่างถูกต้อง

- 2.2 สามารถระบุประเด็นในการคิดได้อย่างชัดเจน

2.3 สามารถประมวลข้อมูลทั้งทางด้านข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่คิดทั้งทางกว้าง ทางลึก และไกล

2.4 สามารถวิเคราะห์ข้อมูล และเลือกข้อมูลที่จะใช้ในการคิดได้

2.5 สามารถประเมินข้อมูลได้

2.6 สามารถใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาข้อมูลและเสนอคำตอบทางเลือกที่สมเหตุสมผลได้

2.7 สามารถเลือกทางเลือก ลงความเห็นในประเด็นที่คิดได้

3. วิธีคิดอย่างมีวิจารณญาณ มี 10 ประการ คือ

3.1 ตั้งเป้าหมายในการคิด

3.2 ระบุประเด็นในการคิด

3.3 ประมวลข้อมูลทั้งทางด้านข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่คิดทั้งทางกว้าง ลึก และไกล

3.4 วิเคราะห์ จำแนก แยกแยะข้อมูล จัดหมวดหมู่ของข้อมูล และเลือกข้อมูลที่จะนำมาใช้

3.5 ประเมินข้อมูลที่จะใช้ในแง่ความถูกต้อง ความเพียงพอ และความน่าเชื่อถือ

3.6 ใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาข้อมูลเพื่อแสวงหาทางเลือกคำตอบที่สมเหตุสมผลตามข้อมูลที่มี

3.7 เลือกทางเลือกที่เหมาะสมโดยพิจารณาถึงผลที่จะตามมาพิจารณาถึงคุณค่าหรือความหมายที่แท้จริงของสิ่งนั้น

3.8 ชั่งน้ำหนักผลได้ผลเสีย คุณ โทษ ในระยะสั้นและระยะยาว

3.9 ไตร่ตรอง ทบทวนกลับไปมาให้รอบคอบ

3.10 ประเมินทางเลือกและลงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่คิด

จากการศึกษาแนวคิดของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้ศึกษาแนวคิดที่เป็นปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับในวงการพยาบาลทั้งนี้ เนื่องจากมโนทัศน์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้พัฒนามาตลอด และแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิที่สำคัญเกี่ยวกับทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดของ Facione and Facione

Facione และ Facione (1996) และสมาคมปรัชญาแห่งอเมริกา (American Philosophical Association หรือ APA) ได้กล่าวถึงนิยามการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่สอดคล้องกันในปี ค.ศ.1990 โดยได้นิยามการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่า เป็นการตัดสินใจที่มีเป้าหมาย เป็นการตัดสินใจที่กำกับได้ด้วยตนเอง (purposeful self – regulatory judgment) ซึ่งเป็นผลมาจากการตีความ การ วิเคราะห์ การ

ประเมินข้อโต้แย้ง การสรุปอ้างอิงในขณะเดียวกันก็อธิบายหลักฐานโน้ตค้น วิธีการหลักเกณฑ์หรือ การพิจารณาบริบทซึ่งใช้ในการตัดสินใจจากนิยามนี้ Peter A. Facione และ Noreen C. Facione อาจารย์ในคณะพยาบาลได้เปลี่ยนนิยามนี้ไปสู่กลยุทธ์ในการสอนจริงในชั้นเรียนและกลยุทธ์การประเมิน โดยชี้ให้เห็นว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีทักษะที่จำเป็นสำหรับสมรรถนะในการตัดสินใจด้านคลินิก (clinical judgment) ในการปฏิบัติการพยาบาล ทักษะการคิดหรือทักษะทางพุทธิสัยของการคิด อย่างมีวิจารณญาณซึ่งมีองค์ประกอบแกนและทักษะองค์ประกอบย่อย โดยสามารถสรุปดังตาราง ต่อไปนี้

ตาราง 1 รายละเอียดของทักษะแต่ละองค์ประกอบย่อยอธิบายตามองค์ประกอบแกน

องค์ประกอบแกน	องค์ประกอบย่อย	ทักษะแต่ละองค์ประกอบ
1. การตีความ (Interpretation)	การจัดประเภทหมวดหมู่ การแยกแยะลักษณะสำคัญ การทำความเข้าใจให้กระจ่าง	จัดระบบ ทำความเข้าใจข้อมูล บอกลักษณะความแตกต่างของข้อมูล การแยกแยะลักษณะของข้อมูล ใจความสำคัญ คำสั่ง กฎ กติกา ทศนคติ สรุปใจความสำคัญชัดเจน แสดงความคิด รวบยอด
2. การวิเคราะห์ (Analysis)	การพิจารณาแนวคิด ระบุข้อโต้แย้ง การวิเคราะห์ข้อโต้แย้ง	การพิจารณาข้อโต้แย้ง เหตุผล ระบุแนวคิดปัญหาโดยหาหลักฐานสนับสนุน การพิจารณาหาข้อสรุปโดยมีหลักฐาน สนับสนุน
3. การประเมินผล (Evaluation)	การตัดสินใจยืนยัน การระบุข้อโต้แย้ง การวิเคราะห์ข้อโต้แย้ง	ยอมรับข้อมูลที่ถูกต้องแล้วอธิบายแจ้งข้อมูลที่ ที่น่าเชื่อถือ การพิจารณาข้อมูลที่มีจุดอ่อน การพิจารณาหาข้อสรุประหว่างเหตุผล กับความเห็นจริงก่อนตัดสินใจ
4. การอ้างอิง (Inference)	ไต่ถาม ค้นหาหลักฐาน การคาดเดาคำตอบ การเชื่อมโยงหาข้อสรุป	ยุทธวิธีในการหาหลักฐาน ตัดสินหาข้อสรุป ที่เป็นไปได้โดยมีเหตุผลการทำข้อมูลให้ เป็นระบบโดยการหาหลักฐานสนับสนุน สมมติฐานการตัดสินใจว่าข้อสรุปน่าเชื่อถือ โดยมีหลักฐานประกอบ

ตาราง 1 (ต่อ)

องค์ประกอบแกน	องค์ประกอบย่อย	ทักษะแต่ละองค์ประกอบ
5. การอธิบาย (Explanation)	การชี้แจงผลลัพธ์ กระบวนการที่น่าเชื่อถือ การแสดงข้อโต้แย้ง	การเสนอข้อมูลที่น่าเชื่อถือจากการวิเคราะห์ ประเมิน อนุมานตรวจสอบผล การเสนอหลักฐาน ความคิดที่ผ่านวิธีการ ตีความ การให้เหตุผลในการยอมรับหรือ ปฏิเสธข้อโต้แย้งอย่างมีเหตุผล
6. การควบคุมตนเอง (Self regulation)	การประเมินตัวเอง การปรับปรุงตนเอง	การตรวจสอบ การประเมินความคิดตัวเอง การปรับปรุงตนเอง

ที่มา : Peter A. Facione และ Noreen C. Facione (1996 : 119)

2. แนวคิดของ Sutton and Ennis

Sutton and Ennis (1985) ได้อธิบายว่าความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถทางสมองที่จะจัดการอย่างมีเหตุผลกับคำถามเกี่ยวกับจะเชื่ออะไร การที่จะตอบคำถามว่าควรเชื่ออะไรนั้น จะต้องมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ Sutton and Ennis (1985) ได้ระบุทักษะที่สำคัญ 10 ประการของการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ข้อโต้แย้ง เกี่ยวข้องกับ

2.1.1 การสรุปอ้างอิง การระบุข้อสรุป เหตุผลที่นำมาอ้างและเหตุผลที่ไม่ได้

นำมาอ้าง

2.1.2 การเข้าใจโครงสร้างของข้อโต้แย้งที่นำมากล่าวอ้าง

2.2 การตัดสินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล เกี่ยวข้องกับ

2.2.1 การประยุกต์เกณฑ์ที่ใช้ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ เช่น ความเชี่ยวชาญของบุคคลในการเข้าใจสถานการณ์ การไม่มีข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ การมีชื่อเสียงในความเที่ยงตรง ความสามารถในการให้เหตุผลในการโต้แย้ง การใช้กระบวนการที่ได้กำหนดไว้แล้ว เป็นต้น

2.2.2 การให้น้ำหนัก และความสอดคล้องของเกณฑ์กับสถานการณ์

2.3 การสังเกตและการตัดสินรายงานที่เกิดจากการสังเกต เกี่ยวข้องกับ

2.3.1 การใช้เกณฑ์ของความน่าเชื่อถือตามข้อ 2.1

2.3.2 การใช้เกณฑ์อื่นๆ เช่น ความเชื่อมโยงระหว่างการสังเกตกับรายงาน การหาหลักฐานอื่นมาสนับสนุน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ความสามารถของผู้สังเกต เป็นต้น

2.4 การนิรนัย และการตัดสินการนิรนัย เกี่ยวข้องกับ

2.4.1 หลักการเบื้องต้น

2.4.2 เนื้อหาสาระ

2.4.3 ความซับซ้อน

2.5 การอุปนัยและการตัดสินการอุปนัย เกี่ยวข้องกับ

2.5.1 การสรุปอ้างอิงทั่วไป โดยพิจารณาว่าขอบเขตของการสรุปอ้างอิงมากน้อยเพียงใด โดยดูจากเทคนิคของการสรุปตัวอย่าง

2.5.2 การอธิบายข้อสรุปและสมมติฐานที่ดีที่สุด โดยพิจารณาจากลักษณะของสมมติฐาน การนิยามศัพท์ เป็นต้น

2.6 การตัดสินคุณค่า เกี่ยวข้องกับ

2.6.1 ข้อเท็จจริงเบื้องต้น

2.6.2 ผลที่จะตามมา

2.6.3 การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น

2.7 การนิยามและการตัดสินคำจำกัดความ เกี่ยวข้องกับ

2.7.1 รูปแบบที่ใช้ เช่น การพ้องความหมาย การจำแนกนิยามปฏิบัติการ เป็นต้น

2.7.2 หน้าที่ของคำที่ใช้

2.8 การระบุข้อตกลงเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับ

2.8.1 เหตุผลที่ไม่ได้นำมาอ้าง

2.8.2 ข้อตกลงเบื้องต้นที่จำเป็น

2.8.3 ข้อสมมติล่วงหน้า

2.9 การอภิปราย เกี่ยวข้องกับ

2.9.1 ความกระจ่างในการใช้คำถาม

2.9.2 การแสดงจุดยืน

2.9.3 การให้เหตุผลสนับสนุนหรือคัดค้าน

2.9.4 การมีความรู้สึกไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น

2.10 การนำเสนอข้อโต้แย้งทั้งการพูดและการเขียน ที่เกี่ยวข้องกัน

2.10.1 การมุ่งจุดสนใจที่ผู้ฟัง

2.10.2 รูปแบบการนำเสนอ

3. แนวคิดของ Ennis, Millman และ Tomko

Ennis, Millman และ Tomko (1985) ได้กล่าวถึง การคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็น การคิดอย่างมีเหตุผลและคิดอย่างไตร่ตรองที่มีจุดมุ่งเน้นในการตัดสินใจว่าจะเชื่ออะไรหรือจะทำอะไร

และ Ennis (1991) ได้ระบุลักษณะการแสดงออก (Dispositions) ที่สำคัญของการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณไว้ว่า คือการแสวงหาปัญหาหรือคำถามที่ชัดเจน แสวงหาเหตุผล พยายามหาข้อมูลที่ดีใช้แหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ พิจารณาสถานการณ์ในภาพรวม พยายามมุ่งไปที่ประเด็นสำคัญ การจดจำความรู้พื้นฐาน การสร้างทางเลือก มีใจเปิดกว้าง คือ พิจารณามุมมองของคนอื่นมากกว่ามุมมองของตนเอง หาเหตุผลในสิ่งที่เราไม่เห็นด้วย และไม่ด่วนตัดสินในเมื่อหลักฐานหรือเหตุผลยังไม่พอเพียง แสดงจุดยืนในเมื่อหลักฐานและเหตุผลมีเพียงพอ แสวงหาความชัดเจนให้มากที่สุด ดำเนินตามลำดับขั้นตอนจากส่วนต่างๆ ของเรื่องซับซ้อน ใช้ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ และมีความรู้สึกไวต่อระดับความรู้ และการอ้างเหตุผลของผู้อื่น Ennis (1991) ได้เน้นว่าการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องอาศัยทั้งความรู้ และทักษะในการตัดสินในการกระทำการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณเป็นการคิดอย่างมีเหตุผลที่มุ่งเน้นการตัดสินใจว่าจะเชื่อในสิ่งใด

4. แนวคิดของ Alfaro – LeFevre

Alfaro - LeFevre (1995) ได้กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณในการพยาบาลนั้น ทักษะที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันเกี่ยวข้องกันและมีความจำเป็นต้องใช้ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลประกอบด้วย 16 ประการ ดังนี้ 1) การระบุข้อตกลงเบื้องต้น เป็นการยอมรับข้อมูลหรือรู้จักข้อมูลที่ยอมรับว่าเป็นจริงโดยไม่ต้องพิสูจน์ หรือการยอมรับข้อมูลที่ถูกนำเสนอว่าเป็นจริงโดยไม่มีหลักฐาน 2) การระบุวิธีการที่ใช้เพื่อการค้นคว้า เป็นการเลือกวิธีการที่ครอบคลุมและเป็นระบบที่ส่งเสริมความสามารถในการค้นหาข้อมูลทุกอย่างที่ต้องการเพื่อความเข้าใจสถานะทางสุขภาพของผู้ป่วย 3) การตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูล เป็นการตรวจสอบและพิสูจน์ข้อมูลต่างๆ เพื่อตัดสินว่าข้อมูลใดเป็นความจริง 4) การจำแนกความปกติออกจากความไม่ปกติและการระบุอาการเป็นการตัดสินว่าข้อมูลอะไรอยู่ภายในช่วงของความปกติ (normal range) และข้อมูลอะไรที่อยู่ภายนอกช่วงของความปกติ ข้อมูลที่อยู่ภายนอกช่วงของความปกติจะพิจารณาว่าเป็นอาการของปัญหาหรือเป็นเครื่องบ่งบอกว่าเป็นไปได้ที่จะเกิดปัญหา 5) การสรุปอ้างอิงหรือการหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผล เป็นการลงความเห็นโดยพิจารณาจากหลักทั่วไป เพื่อไปสู่เรื่องเฉพาะโดยอาศัยหลักทางตรรกวิทยา โดยการตีความข้อมูลที่ เป็นอัตนัยและข้อมูลที่เป็นปรนัย 6) การจัดกลุ่มข้อมูลที่สัมพันธ์กัน เป็นการรวบรวมข้อมูลเป็นกลุ่มในลักษณะที่จะช่วยให้เราเห็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่างๆ 7) การจำแนกข้อมูลที่เกี่ยวข้องออกจากข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้อง เป็นการตัดสินใจว่าข้อมูลอะไรที่ตรงประเด็นหรือข้อมูลอะไรที่เกี่ยวข้องและมีสาระเพื่อที่จะทำให้เข้าใจสถานการณ์หรือปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และตัดสินใจว่าข้อมูลอะไรที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่เป็นแก่นสาร 8) การรู้จักหรือเข้าใจสิ่งที่ไม่คงเส้นคงวาเป็นการตระหนักและรู้ได้ว่าข้อมูลจากการประเมินภาวะสุขภาพที่ได้นำเสนอขึ้นมีความขัดแย้งกัน 9) การระบุแบบแผนสุขภาพ (patterns) ซึ่งเป็นการตีความจากข้อมูลที่ ได้จัดกลุ่มไว้แล้วว่าแบบแผนสุขภาพทำหน้าที่อย่างไร การระบุแบบแผนสุขภาพจะช่วยให้เข้าใจภาพเบื้องต้นของปัญหา 10)

การระบุข้อมูลที่ขาดหายไปเป็นการรู้ว่าข้อมูลที่รวบรวมไว้ไม่สมบูรณ์ มีช่องว่างและมีข้อมูลขาดหายไป และรู้ว่าข้อมูลอะไรที่ขาดหายไป 11) การบ่งชี้สิ่งที่เป็นปัญหาและสิ่งที่มีศักยภาพจะเป็นปัญหา เป็นการบอกได้ว่าปัญหาอะไรเกิดขึ้นแล้ว อะไรมีศักยภาพที่จะทำให้เกิดปัญหาและอะไรคือสาเหตุของปัญหา ทั้งนี้ต้องมีหรือแสดงหลักฐานที่นำไปสู่การสรุปว่ามีปัญหาเกิดขึ้นแล้วหรืออะไรที่กำลังจะเป็นปัญหา 12) การจัดลำดับความสำคัญเป็นการจำแนกระหว่างปัญหาที่ต้องปฏิบัติการพยาบาลในทันทีกับปัญหาที่อาจบำบัดได้ในภายหลัง และจะต้องตัดสินใจว่าปัญหาอะไรที่จะต้องระบุไว้ในแผนการให้การพยาบาล 13) ระบุเป้าหมายที่เน้นผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง (client - centered goals) ที่เฉพาะเจาะจงและเป็นจริง เป็นการตัดสินใจว่าอะไรคือสิ่งที่ผู้ป่วยจะต้องได้รับการบำบัดและเมื่อไรที่ผู้ป่วยจะได้รับการบำบัดและคืนสู่สภาพปกติ 14) การกำหนดการปฏิบัติการพยาบาลที่เฉพาะเจาะจง (Specific interventions) เป็นการบ่งชี้กิจกรรมหรือการปฏิบัติการพยาบาลที่จะกำกับติดตาม ป้องกัน ควบคุมหรือแก้ปัญหาและสามารถบรรลุผลที่ตั้งใจไว้ นอกจากนั้นจะเป็นการคาดคะเนการตอบสนองของผู้ป่วยต่อการปฏิบัติการพยาบาล ซึ่งน้ำหนักของการเสี่ยงกับผลประโยชน์และปรับกิจกรรมในการปฏิบัติการพยาบาลให้มีความเจาะจงและเหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละคน 15) ประเมินและแก้ไขการคิดของตนเอง เป็นการมองหาคำหาหรือข้อบกพร่องในการคิดของตนเองเพื่อประเมินว่าบรรลุทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ดีเพียงใด และดำเนินการแก้ไขสิ่งจำเป็นหรือปรับปรุง 16) พัฒนาแผนการประเมินและปรับปรุงแผนให้เป็นปัจจุบัน เป็นการระบุลำดับความสำคัญของปัญหา ระบุผลที่จะเกิดจากการให้ผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง และกำหนดการปฏิบัติการพยาบาลที่เฉพาะเจาะจงกำหนดความก้าวหน้าของผู้ป่วยที่มีต่อผลที่ต้องการจะให้เกิดและเปลี่ยนแผนการให้การพยาบาลที่จำเป็น

5. แนวคิดของ Paul

Paul (1992) ได้อธิบายการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้ใช้ความคิดสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพส่งผลให้ผู้คิด ได้คิดกว้าง คิดลึก คิดถูกทางชัดเจน โดยสรุปอธิบายลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นกลุ่มทักษะการตัดสินใจที่เป็นลักษณะภายในของบุคคลต้องอาศัยหลักตรรกศาสตร์ในการหยั่งรู้ 2) การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะการตัดสินใจที่แสดงออกมาเป็นลักษณะภายนอกของบุคคล และสามารถถ่ายโยงได้ ซึ่งประกอบด้วย การรู้จักถ่มตัวด้วยพุทธิปัญญา หมายความว่า ต้องตระหนักเสมอว่าความรู้ของบุคคลแต่ละคนมีข้อจำกัดการมีความกล้าหาญด้วยพุทธิปัญญา หมายความว่ามีความตั้งใจในการรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และควรมีการตรวจสอบความคิดเห็นนั้นก่อนตัดสินใจ การเข้าถึงผู้อื่นด้วยพุทธิปัญญาหมายความว่ามีความเข้าใจในเหตุผลจากมุมมองของบุคคลอื่นมากขึ้น การมีความซื่อสัตย์ด้วยพุทธิปัญญา หมายความว่า มีความเคร่งครัดกวดขันวิธีการ ยึดถือมาตรฐาน หลักฐานที่เชื่อถือได้ และยอมรับเมื่อมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น การมีความ پاکเพียรอุทิศสาหัสด้วยพุทธิปัญญา

หมายความว่า มีความตั้งใจแสวงหาเหตุผลอย่างต่อเนื่องไม่ย่อท้อเมื่อลำบาก การเชื่อถือเหตุผลด้วยพุทธิปัญญา หมายความว่า มีความสามารถในการค้นคว้าแสวงหาเหตุผลอย่างอิสระ การมีความเที่ยงธรรมด้วยพุทธิปัญญา หมายความว่า ควรยึดถือมาตรฐานทางปัญญา โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณมีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหา (Problem solving) Pual ได้กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหา ซึ่งมีปัจจัยของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณโดยสรุป 7 ประการ ดังนี้

5.1 จุดมุ่งหมาย คือ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการคิด ได้แก่ การคิดเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา หรือการคิดเพื่อหาความรู้

5.2 ประเด็นคำถาม คือ ปัญหาหรือคำถามที่ต้องการรู้ หมายถึง ความสามารถระบุคำถามของปัญหาต่างๆรวมทั้งระบุปัญหาที่สำคัญที่ต้องการแก้ไขหรือคำถามสำคัญที่ต้องการรู้คำตอบ

5.3 สารสนเทศ คือ ข้อมูลความรู้ต่างๆเพื่อใช้ประกอบการคิด ข้อมูลต่างๆที่ได้มาควรมีความลึก ชัดเจน และมีความถูกต้อง

5.4 ข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ ข้อมูลที่ได้มานั้นต้องมีความน่าเชื่อถือ ความชัดเจนถูกต้องและมีความเพียงพอต่อการใช้เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผล

5.5 แนวคิดอย่างมีเหตุผล คือ แนวคิดทั้งหลายที่มีอาจรวมถึง กฎ ทฤษฎี หลักการ ซึ่งจำเป็นสำหรับการคิดอย่างมีเหตุผล และแนวคิดที่ได้มานั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือคำถามที่ต้องการหาคำตอบและต้องมีความถูกต้องด้วย

5.6 ข้อสันนิษฐาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล เพราะคิดต้องมีความสนใจในการตั้งข้อสันนิษฐานให้มีความชัดเจน สามารถตัดสินใจได้ เพื่อประโยชน์ในการหาข้อมูลมาใช้ในการคิดอย่างมีเหตุผล

5.7 การนำไปใช้และผลที่ตามมาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งผู้คิดได้คำนึงถึงผลกระทบ ต้องมีความคิดไกล มองถึงผลที่ตามมา รวมทั้งการนำไปใช้ได้หรือไม่เพียงใด

6. แนวคิด Texter (1997)

ส่วน Texter (1997) ได้กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณนั้นมีการแสดงออก ดังต่อไปนี้

6.1 การตีความ (Interpretation) ลักษณะการแสดงออกได้แก่ 1) เข้าใจอย่างลึกซึ้งและตีความได้ถูกต้องในเอกสาร การสื่อสารที่เป็น verbal และ nonverbal ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data) ทฤษฎี กราฟ คำถาม ฯลฯ 2) อธิบายความหมายหรือทำให้ผู้อื่นเข้าใจได้ 3) สามารถชี้ถึงปัญหาทางการพยาบาลในสถานการณ์จริงได้ 4) ตีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องหรือประสบการณ์ของตนเองมาเกี่ยวข้องได้ 5) สรุป รวบรวมและอธิบายความหมายของเอกสารหรือการติดต่อสื่อสารที่ใช้คำพูดได้อย่างถูกต้อง 6) แยกแยะเนื้อหาหรือข้อมูลที่ได้รับจากเอกสาร ตีความออกจากการตีความหรือการแปล

ความตามที่ตนคิดขึ้นมาเองได้ และ 7) นำทางเลือกอื่นๆ และการอธิบายที่เป็นทางเลือกที่ต่างจากของตนเองเข้ามาประกอบการพิจารณา

6.2 การวิเคราะห์ (Analysis) ลักษณะการแสดงออก ได้แก่ 1) สสำรวจจัดรูปแบบแบ่งกลุ่ม และเรียงลำดับความสำคัญของตัวแปรต่างๆ (เช่น อาการและอาการแสดง หลักฐานความจริงที่ปรากฏ ผลการวิจัย มโนทัศน์ ความคิด ความเชื่อ ฯลฯ) 2) ดึงสิ่งที่นำมาใช้ในการโต้แย้งให้เห็นเด่นชัดซึ่งรวมถึง สมมติฐาน ทฤษฎี หลักการ ขั้นตอน และสรุป 3) ระบุข้อดีข้อเสีย และความคุ้มค่าของการตัดสินใจที่เป็นทางเลือกอื่นๆ แยกแยะได้ระหว่างคำถามเชิงประจักษ์ มโนทัศน์ และประเมินผล และ 4) สสำรวจความคิด การโต้เถียงสถานการณ์ปัจจัยต่างๆ และความสัมพันธ์ของปัจจัยเหล่านั้น

6.3 การประเมินผล (Evaluation) ลักษณะการแสดงออก ได้แก่ 1) ประเมินความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูล 2) ประเมินน้ำหนักของหลักฐานที่จะสนับสนุนการสรุป 3) ประเมินข้ออ้างข้อโต้แย้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักฐาน มโนทัศน์ วิธีการ และบริบทว่าเหมาะสมหรือเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด และ 4) การใช้เกณฑ์ที่เหมาะสม (เช่น สถิติ คุณธรรมจริยธรรม)

6.4 การสรุปอ้างอิง (Inference) ลักษณะการแสดงออก ได้แก่ 1) คาดการณ์หรือทำนายสมมติฐานหรือข้อสรุปที่เป็นทางเลือกอื่นๆ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักฐานและทฤษฎี 2) แยกแยะระหว่างสมมติฐานบทสรุปที่มีเหตุผลและหลักฐานออกจากสมมติฐาน บทสรุปที่เป็นเพียงสิ่งที่คาดว่าจะอาจจะเป็นไปได้ 3) สามารถใช้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้เหตุใช้ผลตรรกศาสตร์และการใช้กฎของการนิรนัย (Induction) และอุปนัย (Deduction) ได้ และ 4) ระบุความรู้ที่ขาดหายไปและความต้องการในการเพิ่มความรู้ในส่วนที่หายไป

6.5 การอธิบาย (Explanation) ลักษณะการแสดงออก ได้แก่ 1) สามารถระบุได้อย่างชัดเจน เด่นชัด (เขียนหรือพูด) ถึงกระบวนการ การตั้งสมมติฐานและการใช้เหตุใช้ผลเพื่อใช้ในการสรุปสิ่งใดสิ่งหนึ่ง 2) สามารถประเมินถึงความสามารถในการใช้เหตุผล การสรุปที่มีเหตุผลและหลักฐานออกจากสมมติฐานบทสรุปที่เป็นเพียงสิ่งที่คาดว่าจะอาจจะเป็นไปได้และ 3) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรให้เห็นได้ชัดในเชิงต่างๆ เช่น กราฟ หรือตาราง

6.6 การควบคุมการทำงานของตนเอง (Self - regulation) ลักษณะการแสดงออก ได้แก่ 1) ติดตาม สะท้อนความคิด ตั้งคำถามในเรื่องที่เกี่ยวกับการคิดของตนเองอย่างต่อเนื่องในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการใช้ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล 2) ติดตามสะท้อนความคิดตั้งคำถามเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องเหมาะสมเมื่อมีการเพิ่มข้อมูลหรือวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมพยาบาลจะต้องตีความหรือพิจารณาประเด็นต่างๆใหม่ 3) ต้องตรวจสอบตัวเองเกี่ยวกับความลำเอียง และความสนใจส่วนตัว เพื่อจัดสิ่งเหล่านี้ออกไปหากมี 4) ทบทวนหรือคิดไตร่ตรองถึงความเข้าใจ คำ อธิบาย การแปลความของตนเองในแต่ละสถานการณ์นั้นๆ และ 5) แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการแสวงหาความจริง เปิดใจรับฟังผู้อื่นรู้จักวิเคราะห์ มีระบบใฝ่ศึกษา เชื่อมั่นในตนเอง

นอกจากนี้การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณผู้วิจัยพบว่ามีความคิดและทฤษฎีของนักจิตวิทยา 3 กลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีประโยชน์ช่วยให้เกิดการพัฒนากี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ 1) ทฤษฎีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของ Piaget 2) ทฤษฎีโครงสร้างเชาวน์ปัญญาของ Guilford 3) ทฤษฎีเชาวน์ปัญญาสามเกลียวของ Sternberg ซึ่งแต่ละทฤษฎีมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของ Piaget

ทฤษฎีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของ Piaget (อ้างถึงใน สุรางค์ โค้วตระกูล : 2537) อธิบายว่าการเกิดพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญา เป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยที่มนุษย์มีพื้นฐานติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดมา 2 ชนิด ชนิดแรกคือการจัดและรวบรวม (Organization) ซึ่งหมายถึง การจัดและรวบรวมขบวนการต่างๆ ภายในเข้าเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตราบที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมพื้นฐานที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ชนิดที่ 2 คือ การปรับตัว (Adaptation) ซึ่งหมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดสภาพสมดุล ประกอบด้วย 2 กระบวนการคือ

1.1 การซึมซับหรือดูดซึมประสบการณ์ (Assimilation) คือ การที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแล้วนำข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาโดยอาศัยความรู้และวิธีการที่มีอยู่

1.2 การปรับโครงสร้างของเชาวน์ปัญญา (Accomodation) คือ การปรับโครงสร้างของความคิดเดิมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ โครงสร้างทางการคิด เกิดจากกระบวนการซึมซับหรือดูดซึมประสบการณ์ (Assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้างความคิด (Accomodation) ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กล่าวคือถ้าบุคคลใดพบข้อมูลหรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งจะเกิดภาวะไม่สมดุล (Disequilibrium) จึงเกิดการปรับโครงสร้างความคิดใหม่เพื่อให้เกิดความสมดุล (Equilibrium) โดยใช้กระบวนการทั้งสองดังกล่าว ในการสร้างระบบการคิด ทำให้สามารถพัฒนาความคิดอย่างรอบคอบ เพราะสมเหตุสมผล ในการสร้างเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวทำให้เกิดโครงสร้างทางการคิด Piaget ได้แบ่งพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาออกเป็น 4 ชั้น ได้แก่ 1) ชั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor stage) 2) ชั้นตอนการปฏิบัติการ (Preoperation stage) 3) ชั้นการปฏิบัติการด้วยรูปธรรม (Concrete operation stage) 4) ชั้นปฏิบัติการด้านนามธรรม (Formal operation stage) ซึ่งแต่ละชั้นมีรายละเอียด คือ ชั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor stage) เป็นระยะพัฒนาการที่เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 2 ปี พัฒนาการรับรู้โดยการใช้ประสาทสัมผัส มีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมด้วยการกระทำ ชั้นตอนการปฏิบัติการ (Preoperation stage) เป็นระยะพัฒนาการจากอายุ 2 ปี ถึง 7 ปี เด็กวัยนี้มีโครงสร้างทางสติปัญญาในการใช้สัญลักษณ์มีการพัฒนาทางภาษา พัฒนาด้านความคิดขึ้นอยู่กับความรู้ มีความตั้งใจที่ละอย่างไม่สามารถเปรียบเทียบได้อย่างแท้จริงยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ชั้นตอนการปฏิบัติการด้วยรูปธรรม

(Concrete operation stage) เป็นระยะพัฒนาการต่อจากขั้นก่อนการปฏิบัติการอายุระหว่าง 7 ถึง 11 ปี เด็กวัยนี้สามารถอ้างอิงด้วยเหตุผลได้ สามารถสร้างกฎเกณฑ์ในการแบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ สามารถคิดย้อนกลับและจัดหมวดหมู่ของสิ่งต่างๆ เปรียบเทียบเรียงลำดับ สามารถใช้สัญลักษณ์และภาษา ขั้นปฏิบัติการด้านนามธรรม (Formal operation stage) เป็นระยะพัฒนาการของเด็กวัย 12 ปีขึ้นไป ซึ่งเด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการด้านความคิดขั้นสูงสุด สามารถสูงสุด สามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมและสามารถคิดแบบวิทยาศาสตร์ เข้าใจการเปลี่ยนแปลงและความคิดย้อนกลับขั้นสูงได้

จากคำกล่าวข้างต้นในการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นการคิดเชิงนามธรรม เน้นการฝึกใช้เหตุผล ควรได้พัฒนาในวัยที่สามารถคิดด้านนามธรรมได้ คือ วัยประมาณ 12 ปีขึ้นไป ซึ่งเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในวัยสามารถคิดเชิงนามธรรมได้แล้วสามารถคิดหาเหตุผลและตั้งสมมติฐานโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้และความเป็นจริง ดังนั้นจึงมีความเหมาะสมที่จะศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยกระบวนการปรับสมดุลตามแนวคิดและทฤษฎีพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของ Piaget

2. ทฤษฎีโครงสร้างเชาวน์ปัญญาของ Guilford

Guilford (อ้างถึงใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2537) ได้เสนอโครงสร้างทางสติปัญญาโดยอธิบายว่าความสามารถทางสมองทางสมองของมนุษย์ประกอบด้วย 3 มิติ ดังนี้ มิติด้านเนื้อหา (Contents) มิติด้านการคิด (Operation) มิติด้านผลผลิต (Product) ทั้ง 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านเนื้อหา มิติด้านวิธีการและมิติด้านผลผลิต ประกอบกันทำให้ได้โครงสร้างทางเชาวน์ปัญญาแต่ละมิติ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 มิติด้านเนื้อหา (Contents) เป็นมิติเกี่ยวกับสิ่งเร้าหรือข้อเท็จจริงต่างๆ ที่มนุษย์สามารถรับได้ด้วยประสาทสัมผัส มี 5 ลักษณะ คือ

2.1.1 ภาพหรือสิ่งของ

2.1.2 เสียง

2.1.3 สัญลักษณ์

2.1.4 ภาษา

2.1.5 พฤติกรรม

ซึ่งจะใช้ประสาทสัมผัสที่ต้องอาศัยการมองเห็นด้วยตา การได้ยินเสียง การใช้กริยาอาการ ในการแสดงพฤติกรรม

2.2 มิติด้านวิธีการ (Operation) เป็นมิติด้านการปฏิบัติของสมองเมื่อได้รับสิ่งเร้าเข้าไป แล้วนำไปคิดหรือกระทำต่อสิ่งเร้า นั้น มีระดับการคิดอยู่ 6 ระดับ คือ

2.2.1 การรู้การกระทำของสมองในการรับรู้สิ่งเร้า

2.2.2 การจำเป็นการกระทำของสมองในการเก็บจำสิ่งเร้าที่ได้พบ

2.2.3 ระลึกได้ภายหลัง มี 2 ระดับ คือ การจำระยะสั้น และการจำระยะยาว

2.2.4 การคิดแบบอเนกนัย เป็นการกระทำของสมองที่แสดงความคิดต่อสิ่งเร้า

หลายแง่มุมหลายทิศทาง

2.2.5 การคิดแบบเอกนัยเป็นการกระทำที่สมองคิดทำการสรุปประเด็นหลักการของสิ่งเร้าที่รับเข้าไปและ

2.2.6 การประเมินค่าซึ่งเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งเร้าโดยยึดเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ

2.3 มิติด้านผลผลิต (Product) เป็นผลผลิตที่เกิดจากการกระทำของสมองในมิติที่ 2 และจากสิ่งเร้าที่รับเข้าไปในมิติที่ 1 ผลดังกล่าวอาจเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน 6 แบบ คือ

2.3.1 ผลแบบหน่วย บอกให้ทราบว่าคืออะไร เป็นภาพรวมทั้งหมด

2.3.2 ผลแบบจำพวก เป็นผลที่บอกประเภท เป็นพวก

2.3.3 ผลแบบความสัมพันธ์ เป็นผลที่บอกการเชื่อมโยงความเกี่ยวข้องของของ 2 สิ่งเข้าด้วยกัน

2.3.4 ผลที่เป็นระบบ คือ ผลที่ออกมาในรูปแบบแผนอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.3.5 ผลการปรับเปลี่ยน คือ ผลที่ออกมาในรูปการเปลี่ยนแปลงของสิ่งเร้าหนึ่ง ให้เป็นรูปแบบอย่างอื่น

2.3.6 ผลการประยุกต์ เป็นผลที่แสดงความคาดหมาย ทำนายจากสิ่งเร้าที่รับเข้า มาการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการคิดที่ผสมผสานกันในมิติการคิดของ Guilford กล่าวคือ เมื่อ บุคคลได้รับปัญหาจากสิ่งแวดล้อม บุคคลจะทำความเข้าใจโดยการรู้และการคิดเพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์ แล้วเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เข้ากับความรู้เดิมที่มีอยู่แล้วในส่วนความจำซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ข้อมูล แล้วนำไปเก็บในความจำโดยใช้ความสามารถด้านการจำ จากนั้นใช้ความสามารถด้านการ ประเมิน แยกแยะข้อมูลที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาและหาทางออกของปัญหาโดยใช้ ความสามารถในการคิดทั้งเอกนัยและอเนกนัยตามลักษณะของปัญหา ดังนั้นในการศึกษาความ สามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณทำได้โดยการให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถใน 3 มิติ กล่าวคือ มิติด้านเนื้อหา คือเริ่มให้ข้อมูลที่ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการคิด แล้วให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถในการคิด อย่างมีวิจารณญาณตามมิติด้านกระบวนการคิด ซึ่งก็คือการจำ การรู้และเข้าใจ การคิดเอกนัย การคิด อเนกนัย และการประเมินค่า และผลจากการใช้ความสามารถในการคิดเกี่ยวกับเนื้อหาซึ่งเป็นการ ผสมผสานมิติด้านเนื้อหาและด้านกระบวนการจะได้ผลผลิตซึ่งคือผลของการคิด

3. ทฤษฎีเชาวันปัญญาสามเกลียวของ Sternberg

ทิตนา แชมมณี (2544) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเชาวันปัญญาว่าประกอบด้วยทฤษฎีย่อย 3 ทฤษฎี ดังมีรายละเอียด

3.1 ทฤษฎีย่อยด้านบริบทสังคม (Contextual Subtheory) เป็นความสามารถทางความคิดที่เกี่ยวกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรมของบุคคล นั่นคือ การที่บุคคลจะพัฒนาความสามารถทางการคิดต้องมีความสัมพันธ์กับสังคม และวัฒนธรรม โดยที่ต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (Adaption) มีการเลือกสิ่งแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์มากที่สุด (Selection) อีกทั้งสามารถปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเองได้ (Shaping)

3.2 ทฤษฎีย่อยด้านประสบการณ์ (Experience Subtheory) เป็นผลของประสบการณ์ที่ส่งผลต่อความคิด ประกอบด้วย

3.2.1 ความสามารถในการแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ (ability to deal with novelty)

3.2.2 ความคล่องแคล่วในการประมวลผลข้อมูลที่มี (ability to automatic processing) อีกทั้งสามารถเชื่อมโยงความสามารถทั้งสองได้อย่างมีเหตุผล

3.3 ทฤษฎีย่อยด้านกระบวนการคิด (Componential Subtheory) เป็นความสามารถในการเรียนรู้ การประมวลผลข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

3.3.1 องค์ประกอบด้านความคิดขั้นสูง (Meta - components)

3.3.2 องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (Performance component)

3.3.3 องค์ประกอบด้านการแสวงหาความรู้ (Knowledge - acquisition components) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

3.3.3.1 องค์ประกอบด้านความคิดขั้นสูง (Meta-components) เป็นกระบวนการคิดที่ประกอบด้วย การระบุปัญหา การนิยามปัญหา การสร้างกลยุทธ์ในการแก้ปัญหา การแสวงหาข้อมูล การจัดการกับข้อมูล การวางแผนติดตามและการประเมินผล

3.3.3.2 องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (Performance component) เป็นกระบวนการลงมือปฏิบัติตามการตัดสินใจสั่งการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีกระบวนการควบคู่กับองค์ประกอบด้านความคิดขั้นสูง มีรายละเอียดองค์ประกอบย่อย คือ 1) การเข้ารหัส 2) การรวบรวมและเปรียบเทียบ 3) การตอบสนอง

3.3.3.3 องค์ประกอบด้านการแสวงหาความรู้ (Knowledge acquisition components) เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบย่อย 3 ประการ คือ 1) การเข้ารหัส 2) การเลือกกรรมพจน์ 3) การรวบรวมและเปรียบเทียบ

จากทฤษฎีเชาวันปัญญาสามเกลียว (Triarchich Theory) ของ Sternberg (1985) การพัฒนาความสามารถทางเชาวันปัญญาต้องอาศัยทฤษฎีย่อยทั้ง 3 ทฤษฎีประกอบกัน การคิดอย่าง

มีวิจารณ์ญาณเป็นการคิดที่อยู่ในทฤษฎีย่อยด้านกระบวนการคิด ด้านความสามารถด้านการคิดขั้นสูง ซึ่งควบคุมกระบวนการประมวลความรู้ของคุณ และช่วยให้คุณดำเนินการคิดและประเมินผลที่ได้จากการคิด นอกจากนี้แนวคิดของทฤษฎีนี้ยังให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดแล้วต้องปฏิบัติ กล่าวคือ เมื่อคุณพบปัญหาแล้วต้องใช้กระบวนการคิดในการประมวลความรู้ คิดแก้ปัญหาวางแผน ติดตาม ประเมินผลและใช้ความสามารถในองค์ประกอบด้านประสบการณ์ในการทำความเข้าใจ ปัญหาแล้วดำเนินการแก้ปัญหาตามความเข้าใจ และความคล่องในการประมวลผลข้อมูล แล้วจึงนำผลการคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาไปปฏิบัติ ในการประมวลความรู้ คิดแก้ปัญหาที่มีการวางแผนติดตาม ประเมินผล แล้วจึงลงมือปฏิบัติ

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมานี้ พบว่าโครงสร้างทางการคิดของมนุษย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอนโดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิด เป็นกระบวนการภายในสมองของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การจำ การคิดและแก้ปัญหาต่างๆ ดังนั้นในการจัดการกับบริบทต่างๆตลอดทั้งปัจจัยการจัดการศึกษาของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาความสามารถทางสมองตามแนวคิดของ Guilford โดยจัดให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดให้ ในลักษณะความสามารถด้านต่าง ๆ ตามแนวคิดพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของ Piaget และแนวคิดทฤษฎีเชาวน์ปัญญาของ Sternberg ที่กล่าวว่า ความสามารถทางสมองจะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ราบที่ยังมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยข้อมูลเป็นตัวป้อน แล้วบุคคลจะจัดกระทำข้อมูลตามกระบวนการประมวลข่าวสารตามแนวคิดทฤษฎีย่อยด้านการคิดของ Sternberg และกระบวนการปรับสมดุลของ Piaget ด้วยเหตุผลนี้และบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนหรือสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ

หากกล่าวถึงความสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณต่อวิชาชีพพยาบาล Simpson (1979) กล่าวว่า ในอดีตนั้นพยาบาลให้การดูแลผู้ป่วยตามข้อพิจารณาของแพทย์เห็นสมควร ทำงานทุกอย่างตามที่แพทย์และบุคคลอื่นๆ แต่ในความเป็นจริงพยาบาลสามารถทำได้ แต่อำนาจในการตัดสินใจในงานด้านการดูแลผู้ป่วยยังอยู่ที่แพทย์เป็นสำคัญ แม้ว่าภายหลังจะมีการพัฒนาให้มีพยาบาลเวชปฏิบัติขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่การทำงานก็ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของแพทย์ ส่วนระบบการศึกษาวิชาชีพการพยาบาลก็เน้นที่ทักษะการให้บริการแก่ผู้ป่วย แต่ในปัจจุบันการศึกษาระดับปริญญาตรีพยาบาลมีความก้าวหน้ามากโดยพัฒนารูปแบบทางการศึกษาเป็นในลักษณะของการศึกษาวิชาชีพ (Professional Education) และสามารถศึกษาต่อในขั้นสูงได้เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่น ทำให้การศึกษาระดับปริญญาตรีพยาบาลได้ขยายออกไปทั้งในแนวกว้างและแนวลึก นั่นคือ การมีบัณฑิตวิชาชีพสำหรับผู้เรียน ให้สามารถศึกษาต่อเนื่องได้จนถึงระดับปริญญาตรีเพื่อเป็นพยาบาลวิชาชีพและมีการศึกษาลง

ลักษณะสาขาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก มีการสร้างทฤษฎีทางการพยาบาล มีการวิจัยทางการพยาบาลและกำหนดเอกลักษณ์ทางการพยาบาลเป็นการพัฒนาการพยาบาลให้มีความก้าวหน้าในความเป็นวิชาชีพ และมีเอกลักษณ์ชัดเจนขึ้น สภาการพยาบาล สรุปไว้ว่า การพยาบาลและการผดุงครรภ์มีความเป็นวิชาชีพ ด้วยเหตุผล ดังนี้ คือ 1) เป็นการบริการแก่สังคม ช่วยเหลือและสนับสนุนให้มนุษย์ดำรงรักษาสุขภาพอนามัยที่ดี และความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม ซึ่งต้องอาศัยทั้งหลักศิลปะและวิทยาศาสตร์ในการปฏิบัติงานและความรับผิดชอบต่อตนเองและวิชาชีพ 2) เป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์โดยตรงและเป็นการปฏิบัติต่อธรรมชาติของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น กระบวนการพยาบาลจึงเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการที่จะรวบรวมปัญหา เฝ้าดูปัญหาและแก้ไขโดยพื้นฐานความเข้าใจในลักษณะของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน 3) เป็นการปฏิบัติ หน้าที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้ป่วย ประชาชน ชุมชน ดังนั้นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติคือการเข้าไปสัมผัสรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมทัศนคติ รวมทั้งวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งต้องใช้ความรู้ความสามารถในหลายๆ ด้านเพื่อให้ เข้าถึงสิ่งเหล่านี้ และมีส่วนร่วมในการทำงานออกความเห็นและการตัดสินใจ มีความคิด สร้างสรรค์ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม 4) มีความเป็นอิสระควบคุมนโยบายและกิจกรรมการปฏิบัติของตนได้ 5) มีองค์ความรู้ของวิชาชีพตนเอง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการวิจัยอย่างเป็นระบบ 6) ผู้ประกอบวิชาชีพยึดถือปฏิบัติการบริการด้วยจิตวิญญาณ ด้วยความเอื้ออาทร รับผิดชอบต่อตนเอง งาน และวิชาชีพ มีการควบคุมลักษณะของการปฏิบัติอยู่เสมอ 7) มีจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นแนวทางการพิจารณาตัดสินใจและการปฏิบัติของผู้ประกอบวิชาชีพ และ 8) มีองค์ความรู้วิชาชีพที่ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ และการประกอบวิชาชีพ

การประกอบวิชาชีพการพยาบาล ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการปฏิบัติการพยาบาลขององค์การอนามัยโลก ได้กำหนดกิจกรรมของการพยาบาลไว้ 6 ประการได้แก่ การจัดการกับภาวะสุขภาพและความเจ็บป่วยทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต การเฝ้าระวังและติดตามเพื่อควบคุมคุณภาพของการบริการสุขภาพการจัดระบบและมีทักษะในการบริหารจัดการในระบบบริการสุขภาพ การช่วยเหลือและการดูแล การสอนและการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งขอบเขตการปฏิบัติการพยาบาลทั้ง 6 ด้านนี้มีขอบเขตกว้างขวางมาก ครอบคลุมการปฏิบัติการพยาบาลทั้งในโรงพยาบาลและชุมชน อย่างไรก็ตามการที่พยาบาลจะสามารถให้การดูแลบุคคล ครอบครัว และชุมชนได้ครอบคลุมและผสมผสานทั้ง 6 ด้านได้นั้น พยาบาลต้องการ การศึกษาที่มีคุณภาพและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระหว่างปฏิบัติงาน Dexter และคณะ (1997) ก่อนจะให้ ความสำคัญกับพยาบาลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ควรจะตระหนักถึงความสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กับนักศึกษาพยาบาล ซึ่งริเริ่มโดยสมาคมพยาบาลแห่งชาติ (National League for Nursing) ในสหรัฐอเมริกาโดยกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั่วประเทศอเมริกาได้พิจารณา ร่วมกันถึงการนำวิชาชีพพยาบาลไปสู่ความเป็นสากลและพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาลโดยให้

เหตุผลว่าปัจจุบันนี้ การเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ในหลาย ๆ สาขาวิชารวมทั้งในวงการแพทย์จะไม่หยุดยั้ง ความรู้เก่าและสิ่งที่เคยทำแบบเก่าๆ ก็จะไม่เหมาะสมและด้อยคุณภาพ เมื่อเทียบกับความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีการค้นพบโรคใหม่ ๆ ยาใหม่ หรือเทคโนโลยีใหม่ การดูแลผู้ป่วยแบบเดิมก็อาจจะต้องกลายเป็นเพียงประวัติศาสตร์และความทรงจำที่เล่าสืบต่อมาเพื่อให้พยาบาลรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ การปฏิบัติการพยาบาลเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยศิลปะในการประยุกต์องค์ความรู้เพื่อปฏิบัติต่อบุคคลอย่างถูกต้องเหมาะสม ในการประยุกต์ศาสตร์ทางการพยาบาลสู่การปฏิบัติต่อบุคคล จำเป็นต้องอาศัยทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตัดสินใจอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของข้อมูล สถานการณ์ และหลักการ ดังที่ Kurfiss (1988) ได้กล่าวไว้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณจะช่วยให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของความเข้าใจ ความหมายสถานการณ์ สามารถตอบคำถามต่าง ๆ ตลอดจนลงข้อสรุปได้เหมาะสม ซึ่งได้พิสูจน์แล้วว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณจะนำไปสู่การพยาบาลที่เหมาะสม ส่วนในประเทศไทยสภาการพยาบาลได้กำหนดให้การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็น สมรรถนะหลักที่ 13 ของพยาบาลวิชาชีพและผดุงครรภ์ชั้นหนึ่ง จากสมรรถนะหลักทั้งหมด 14 สมรรถนะ ซึ่งสมรรถนะหลักของพยาบาลวิชาชีพและผดุงครรภ์ชั้นหนึ่งนี้ หมายถึง ความรู้ทักษะ ทักษะที่บัณฑิตพยาบาลผู้เป็นพยาบาลวิชาชีพและผดุงครรภ์ชั้นหนึ่ง พึงจะมีเพื่อเป็นมาตรฐานสำหรับสถาบันการศึกษาพยาบาลในการจัดหลักสูตร และกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนเป็นแนวทางในการประเมินบัณฑิตทางการพยาบาลและการสอบความรู้เพื่อขอขึ้นทะเบียนรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ดังต่อไปนี้

สมรรถนะที่ 1 ปฏิบัติการพยาบาลอย่างมีจริยธรรม ตามมาตรฐานและกฎหมาย วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การประเมินภาวะสุขภาพและความต้องการผู้ใช้บริการอย่างเป็นองค์รวม การวินิจฉัยการพยาบาล การวางแผนการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาล การติดตามการประเมินผลการปฏิบัติการพยาบาล และจัดสิ่งแวดล้อมให้มีความปลอดภัย

สมรรถนะที่ 2 ปฏิบัติการผดุงครรภ์อย่างมีจริยธรรม ตามมาตรฐาน และกฎหมาย วิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

สมรรถนะที่ 3 ส่งเสริมสุขภาพบุคคล กลุ่มคน และชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ สามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ในภาวะปกติ และภาวะเจ็บป่วย และลดภาวะเสี่ยงของการเกิด โรคและเกิดความเจ็บป่วย ประกอบด้วย ให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่บุคคล ครอบครัวกลุ่มคนและชุมชน สนับสนุนและช่วยเหลือบุคคล ครอบครัวและกลุ่มต่างๆ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ให้ข้อมูล และจัดการช่วยเหลือให้ผู้ใช้บริการได้รับสิทธิด้านสุขภาพ และจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ

สมรรถนะที่ 4 ป้องกันโรคและเสริมภูมิคุ้มกันโรค เพื่อลดความเจ็บป่วยจากโรคที่สามารถป้องกันได้ ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาวะสุขภาพของชุมชนและการระบาดของโรคในชุมชน เสริมสร้างความสามารถในการดูแลตนเองของชุมชนเพื่อป้องกันโรค ฝ้าระวังค้นหาและสืบสวนโรคที่เกิดในชุมชนและให้วัคซีนสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคแก่ประชาชน

สมรรถนะที่ 5 ฟื้นฟูสภาพบุคคลกลุ่มคนและชุมชนทั้งด้านร่างกาย จิตสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิต ได้อย่างเต็มศักยภาพ ประกอบด้วย ป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่เกิดจากความเจ็บป่วย เลือกใช้วิธีการฟื้นฟูสภาพ แนะนำการใช้กายอุปกรณ์และอวัยวะเทียม ให้ความรู้ สนับสนุนช่วยเหลือและแนะนำแหล่งประโยชน์ในการฟื้นฟูสภาพอย่างต่อเนื่องแก่ผู้ใช้บริการ ญาติและผู้เกี่ยวข้องและประสานกับแหล่งประโยชน์เพื่อฟื้นฟูสุขภาพชุมชน

สมรรถนะที่ 6 รักษาโรคเบื้องต้น ตามข้อบังคับของสภาการพยาบาลประกอบด้วย คัดกรองโรคเบื้องต้น วินิจฉัยโรคเบื้องต้นรักษาโรคเบื้องต้นและให้การผดุงครรภ์ และวางแผนครอบครัว

สมรรถนะที่ 7 สอนและให้การปรึกษาคู่บุคคล ครอบครัว กลุ่มคน และชุมชน เพื่อการมีภาวะสุขภาพที่ดีประกอบด้วย ส่งเสริมสนับสนุน และสอนผู้ใช้บริการให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถดูแลสุขภาพตนเอง ให้การปรึกษาแก่บุคคล ครอบครัว กลุ่มคน และชุมชน ที่มีปัญหาทางกาย จิตสังคมที่ไม่ซับซ้อนและแนะนำและส่งต่อผู้ใช้บริการที่มีปัญหาสุขภาพที่ซับซ้อน

สมรรถนะที่ 8 ติดต่อสื่อสารกับบุคคลครอบครัวกลุ่มคนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ติดต่อสื่อสารและสร้างสัมพันธภาพกับคนทุกเพศ ทุกวัยทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่มคน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บันทึกและเขียนรายงานได้อย่างถูกต้อง นำเสนอความคิดผลงานต่อสาธารณชน ใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการติดต่อสื่อสารในงานที่รับผิดชอบและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสาร

สมรรถนะที่ 9 แสดงภาวะผู้นำและการบริหารจัดการตนเอง และงานที่รับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์สามารถวางแผนแก้ปัญหาและตัดสินใจ รับผิดชอบงานในหน้าที่ วางแผนและจัดการทรัพยากรและเวลา เจรจาต่อรองเพื่อรักษาประโยชน์ของผู้ใช้บริการ และงานที่รับผิดชอบ ประสานงานกับผู้ร่วมงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนาคุณภาพของงานอย่างต่อเนื่องจัดการให้ผู้ใช้บริการได้รับการบริการ และปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าทีมหรือลูกทีม

สมรรถนะที่ 10 ปฏิบัติการพยาบาลและการผดุงครรภ์ตามจรรยาบรรณวิชาชีพโดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย การดูแลผู้ป่วยและผู้ใช้บริการให้ได้รับสิทธิพื้นฐานตามที่สภาวิชาชีพกำหนดไว้ใน “สิทธิผู้ป่วย” การปฏิบัติตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ตามที่สภาการพยาบาลกำหนด การปฏิบัติการพยาบาลตามมาตรฐานวิชาชีพ ในขอบเขตวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์

ประกอบวิชาชีพโดยตระหนักถึงกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพ และ 10.5) ปฏิบัติการพยาบาลโดยความเสมอภาคต่อทุกกลุ่ม เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมฐานะ และภาวะสุขภาพ

สมรรถนะที่ 11 ตระหนักในความสำคัญของการวิจัยต่อการพัฒนาการพยาบาลและสุขภาพ ประกอบด้วย มีความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย ใช้ผลการวิจัยในการปฏิบัติการพยาบาล ให้ความร่วมมือในการทำวิจัยและคำนึงถึงจรรยาบรรณนักวิจัย และสิทธิมนุษยชน

สมรรถนะที่ 12 ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการพยาบาล ประกอบด้วย สืบค้นข้อมูลด้านสุขภาพและความรู้ที่เกี่ยวข้องเลือกใช้ฐานข้อมูลด้านสุขภาพและบันทึกข้อมูลสุขภาพ และการปฏิบัติการพยาบาลโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

สมรรถนะที่ 13 พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างคุณค่าในตนเอง และสมรรถนะในการปฏิบัติการพยาบาลประกอบด้วยมีความคิดสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความตระหนักในตนเอง และมีความเห็นใจผู้อื่น จัดการกับอารมณ์ และความเครียดของตนเองศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ความชำนาญในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และมีความตระหนักในการปกป้องรักษาสิทธิด้านสุขภาพแก่ประชาชน

สมรรถนะที่ 14 พัฒนาวิชาชีพให้มีความเจริญก้าวหน้า และมีศักดิ์ศรี ประกอบด้วย มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ ตระหนักในความสำคัญของการเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพ รู้รักสามัคคีในเพื่อนร่วมวิชาชีพและตระหนักในความสำคัญของการสนับสนุน และมีส่วนร่วมในการสอนนักศึกษา และบุคลากรใหม่ในสาขาวิชาชีพ

นอกจากเหตุผลของการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่เป็นสมรรถนะหลักของพยาบาลวิชาชีพแล้วความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาให้นักศึกษาพยาบาลมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนสำเร็จการศึกษา มาจากเหตุผล ดังต่อไปนี้

1. การคิดเป็นคุณสมบัติพิเศษของมนุษย์ที่มีสมอง มีปัญญา มนุษย์จะต้องคิดอยู่ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาสร้างสรรค์โลก สังคม ครอบครัว และตนเองเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะนำไปสู่ความรู้ที่ละมกลม การตัดสินใจเลือกรับข้อมูลข่าวสารการตัดสินใจเชื่อหรือไม่ในข้อมูลและเหตุการณ์ที่รับทราบ ตลอดจนการตัดสินใจในการเลือกปฏิบัติ จำเป็นต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์ วินิจฉัย และตีความตีขึ้น เมื่อมีสิ่งเร้าผ่านมากกระทบความรู้สึกเราเพียงแต่รับรู้เมื่อเราได้ใช้ความคิดต่อไปเราก็จะมีการรับรู้ที่ดีขึ้น เมื่อเราใช้การสังเกต เราก็จะเห็นข้อมูลเมื่อมีการคิด การตีความ การทำความเข้าใจข้อมูล เหตุการณ์ด้วยการใช้สมองต่อไป เราก็จะเกิดความชัดเจนในประเด็นปัญหา สามารถอธิบายได้ ยืนยันได้ ถูกต้องและเหมาะสม และการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในสังคมยุคข้อมูลข่าวสารที่แพร่กระจายอย่างรวดเร็วและมีความถูกต้องเหมาะสม

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้โดยมุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน รวมทั้งจะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดเป็น จึงเกิดการตระหนักและให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น

3. พยาบาลเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย (2543) กล่าวว่า เป็นศาสตร์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาผู้ปฏิบัติการพยาบาลจึงจำเป็นต้องติดตามความก้าวหน้าโดยใช้หลักการคิดวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจที่ถูกต้องใหม่ เพื่อเกิดความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

4. พยาบาลต้องปฏิบัติต่อผู้ป่วยใช้ ต้องตัดสินใจในการดูแลช่วยผู้ป่วยทั้งในภาวะเจ็บป่วยธรรมดา ภาวะเร่งด่วนหรือภาวะฉุกเฉิน ผู้ปฏิบัติการพยาบาลต้องตัดสินใจอย่างถูกต้องเหมาะสมตลอดเวลา เพราะเป็นการตัดสินใจกระทำเพื่อช่วยเหลือชีวิตผู้ป่วย ในการปฏิบัติงานของพยาบาล พยาบาลต้องใช้กระบวนการพยาบาลในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาคิดไตร่ตรอง แยกแยะประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กัน เพื่อนำมาตั้งข้อวินิจฉัยทางการพยาบาล ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความสามารถสูงในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำไปสู่การวางแผนการพยาบาล โดยกำหนดกิจกรรมหรือแนวปฏิบัติที่คาดว่าเมื่อบุคคล ครอบครัว หรือชุมชนปฏิบัติแล้วจะประสบผลสำเร็จ อีกทั้งต้องมีการประเมินผลที่เกิดขึ้นเป็นระยะๆ เมื่อข้อมูลหรือสถานการณ์มีการเปลี่ยนแปลงไป ก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนแผนการพยาบาลให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงตามไปด้วย ดังนั้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงจำเป็นสำหรับผู้ปฏิบัติวิชาชีพการพยาบาลอย่างมาก

5. การตัดสินใจเชิงจริยธรรมในการเลือกกระทำพฤติกรรมบางอย่างในงานของพยาบาล ต้องอาศัยการวิเคราะห์ พิจารณาอย่างมีวิจารณญาณ เพราะปัญหาทางจริยธรรมในวิชาชีพการพยาบาลมักเป็นปัญหาที่ต้องตัดสินใจระหว่างการเลือกกระทำหรือไม่กระทำในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งผู้ปฏิบัติพยาบาลมักมีความลำบากใจในการตัดสินใจเป็นอย่างยิ่งจำเป็นต้องอาศัยการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ และมีวิจารณญาณ

6. ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ทุกสาขาวิชามีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว นำสังคมไปสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งหมายถึงความไร้พรมแดนในเชิงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างชาติต่างๆทั่วโลก ดังจะเห็นได้จากการผสมผสานของสังคมเมือง เทคโนโลยีข่าวสารข้ามประเทศ จนเกิดเป็นตลาดใหญ่ที่สุดแห่งเดียวคือตลาดโลกขึ้น ส่งผลให้ทุกประเทศทุกคน จำเป็นที่จะต้องแข่งขันกัน การพัฒนาทางเศรษฐกิจทุกวันนี้มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการที่ประเทศจะสามารถนำเอาความรู้มาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้แล้ววิทยาการทางด้านคอมพิวเตอร์ยังเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อชีวิตประจำวันของเรา ความก้าวหน้า

ทางการสื่อสารทำให้ไม่มีปัญหาในเรื่องของระยะทางอีกต่อไปในการรับรู้ข่าวสาร เราสามารถรับรู้ข่าวสารจากที่ซึ่งห่างไกลได้ในเวลาเพียงพริบตา แนวโน้มที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่เราต้องพบ

ดังนั้น มนุษย์จึงจำเป็นต้องใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อให้สามารถอยู่ในสภาพสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย (2543) อำพร ไตรภักทร (2543) กล่าวว่า ถึงแม้การศึกษาพยาบาลกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ถูกนำมาให้คำจำกัดความที่แคบลงไปว่า หมายถึง กิจกรรมการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล (Rational - Linear Problem Solving Activity) ซึ่งสะท้อนด้วยการใช้กระบวนการพยาบาล ดังการให้ความหมายการคิดอย่างมีวิจารณญาณของ Bandman และ Bandman (1995) ที่ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการตรวจสอบความคิด ข้อวินิจฉัย สมมุติฐาน หลักการข้อโต้แย้ง ข้อสรุป ข้อความ ความเชื่อ และการกระทำโดยใช้เหตุผล กระบวนการตรวจสอบนี้ประกอบด้วยการใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ซึ่งรวมถึงกระบวนการพยาบาล การตัดสินใจ และการใช้เหตุผลเมื่อนำ หลักการของการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาเปรียบเทียบกับ หลักการกระบวนการพยาบาล จะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ส่วนลักษณะการแสดงออกของบุคคลที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ Alfaro - Le Fevre (1994) สรุปไว้ดังนี้คือ 1) มีความรอบรู้เกี่ยวกับความเชื่อ ความลำเอียงและอคติต่างๆ 2) มีความเชื่อมั่น กระตือรือร้น และมีเจตคติที่ดีต่อคำถาม 3) มีทักษะในการติดต่อสื่อสารที่ดี เมื่อมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำความเข้าใจ ข้อเท็จจริงและการแสวงหาทางเลือก 4) มีใจเปิดกว้าง ยอมรับความคิดที่แตกต่างจากตน และจะตัดสินใจเมื่อมีหลักฐานที่เชื่อถือได้ 5) รู้จักถ่อมตัว และยอมรับความจริงว่า ไม่มีใครรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง 6) มีความคิดในเชิงรุกเน้นการป้องกันมากกว่าการแก้ปัญหา 7) มีระบบและวิธีการที่ดีในการแก้ปัญหา และตัดสินใจ 8) มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนวิธีการและทางเลือกเมื่อมีเหตุผลใหม่ที่ดีพอ 9) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักตรรกศาสตร์ รู้จักค้นหาหลักฐาน และรู้จักประเมินความเสี่ยง หรือผลที่ได้รับก่อนลงมือปฏิบัติ 10) ยอมรับว่าคำตอบที่ดีที่สุดไม่ใช่คำตอบที่สมบูรณ์ที่สุด 11) การรู้จักสร้างสรรค์และผูกพันกับสิ่งที่ดีเลิศเพื่อหาทางเลือกในการปรับปรุงตนเองและปรับปรุงงาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงกล่าวได้ว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถอธิบายลักษณะการแสดงออกของบุคคลที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ มีความกระตือรือร้นอยากเรียนรู้จนเป็นนิสัยจนทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ มีความซื่อสัตย์ต่อเหตุผลที่เป็นจริง มีทัศนคติที่ตีมองโลกในแง่บวกใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง มีความยุติธรรมในการประเมิน กล้าผจญกับความอคติของบุคคลอื่น มีความสุขุม รอบคอบในการตัดสินใจ มีความตั้งใจในการแสวงหาข้อเท็จจริง การมีความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่างๆ ด้วยวิธีการจดบันทึกเรื่องราวที่ซับซ้อนและสำคัญ มีความมุ่งมั่นในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเพื่อการตัดสินใจโดยใช้เหตุผลในการเลือกเกณฑ์ต่างๆ มีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนความคิดเห็นหรือทางเลือก เมื่อมีหลักฐานที่ดีกว่า ตลอดทั้งการมุ่งเน้นวิธีการสืบค้นเพื่อยืนยันข้อสรุปที่ชัดเจนซึ่ง

ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นมากสำหรับความเป็นพยาบาลด้วยเหตุผลข้างต้น ซึ่งเป็นการอธิบายโดยสรุปเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็นลักษณะที่มีการแสดงออกของบุคคลดังกล่าวมาทั้งหมด ถึงแม้การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นความสามารถทางสมองและเกี่ยวกับเขาวนปัญญาขั้นสูงซึ่งเป็นการใช้กระบวนการคิดเพื่อตัดสินใจในภาวะวิกฤตและภาวะปกติมีเป้าหมายที่ชัดเจน โดยมีการพิจารณาไตร่ตรอง ด้วยความละเอียดรอบคอบ โดยอาศัยข้อมูลตามบริบทต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของการใช้หลักการและเหตุผลอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนสามารถพิสูจน์ได้ ดังนั้นจึงสรุปโดยภาพรวมของการคิดอย่างมีวิจารณญาณในผู้เรียน ตามแนวคิดของ Alfaro - LeFevre (1995) Ennis, Millman และ Tomko (1985), Sutton และ Ennis (1985), Facione และ Facione (1996) Bandman และ Bandman (1995) Pant (1992), Textex (1997) และ วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล (2544) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ของผู้เรียน การแปลความของผู้เรียน การประเมินของผู้เรียน การอ้างอิงของผู้เรียน การอธิบายของผู้เรียน และการควบคุมตนเองของผู้เรียน

ปัจจัยการจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะทางปัญญาขั้นสูง สำหรับวิชาชีพพยาบาล ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับนักศึกษาพยาบาล และเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาได้โดยจัด เป็นรายวิชาเฉพาะในหลักสูตร คือ วิชาการศึกษาเพื่อให้เข้าใจว่า การคิดคืออะไร การบูรณาการในเนื้อหาวิชา การสอดแทรกเข้ากับการจัดการเรียนการสอนทุกรายวิชาโดยใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ รายวิชาต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมอื่นๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันและเป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการเรียนการสอน จากการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณทั้งหมดมาวิเคราะห์ ดังได้แสดงใน ภาคผนวก ก และนำปัจจัยที่ได้ทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นปัจจัยการจัดการการศึกษาที่สัมพันธ์กับการคิดอย่างมี วิจารณญาณ ได้เป็น 3 ปัจจัย คือ 1) ด้านการบริหารจัดการของผู้บริหาร 2) ด้านการจัดการเรียน การสอนของผู้สอน 3) ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1. ด้านการบริหารจัดการของผู้บริหาร

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการจัดการศึกษาด้านผู้บริหาร จึงสรุปได้ว่าการบริหารจัดการของผู้บริหารเป็นองค์ประกอบสำคัญในการบริหารองค์การ เนื่องจากทุกองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การด้านการจัดการทางการศึกษา เพื่อให้การดำเนินการบริหารจัดการตาม กระบวนการบริหารให้มีผลต่อคุณภาพกับผู้เรียน โดยสรุปมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการบริหาร พันธกิจที่ชัดเจน ความกลมเกลียว บรรยากาศองค์การ และการบริหารคุณภาพ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

1.1 โครงสร้างการบริหาร (Organization Structure)

โครงสร้างการบริหารเป็นปัจจัยการจัดการศึกษาที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบแบบแผน วิธีการ การจัดโครงสร้างการบริหารตามอำนาจหน้าที่และภารกิจขององค์กรนั้นๆ รวมถึง การแบ่งงาน การมอบหมายงาน และการมอบอำนาจในการบริหารงาน Kowalski (2005) กล่าวว่า โครงสร้างการบริหารในองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาซึ่งเป็นระบบราชการ มีการกระจายอำนาจเปิดโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะมีส่วนผลักดันให้ประสิทธิภาพการทำงานเพิ่มขึ้น ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหาร เพื่อพัฒนาองค์กร ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบและกระบวนการด้านการจัดการเรียนการสอนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้ดีขึ้นทุกฝ่ายในสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูและบุคลากร มีความร่วมมือในการทำงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งทำให้เกิดประสิทธิผลในการบริหารการศึกษาตามโครงสร้างการบริหารตามระบบราชการ (Bureaucracy) โครงสร้างการบริหารนั้น Sergiovanni และคณะ (2004) ได้กล่าวถึงว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ประกอบด้วย โอกาสในการเรียนของนักเรียน เวลาที่ใช้ในการเรียน การติดตามกำกับนักเรียนของนักเรียน แรงผลักดันสู่ความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง บรรยากาศในโรงเรียน

หลักการบริหารจัดการตามแนวคิดของ Fayol หลักการในการบริหารจัดการองค์กรประกอบด้วย

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of work)
2. อำนาจหน้าที่ (Authority)
3. การมีวินัย (Discipline)
4. เอกภาพของการบังคับบัญชา (Unity of command)
5. เอกภาพของทิศทาง (Unity of direction)
6. ผลประโยชน์ของบุคคลสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม (subordination of individual interests to the general interest)
7. ค่าตอบแทน (Remuneration)
8. การรวมอำนาจ (Centralization)
9. สายการบังคับบัญชา (Scalar chain)
10. ระเบียบ (Order)
11. ความเสมอภาค (Equity)
12. ความมั่นคงและการจ้างประจำ (Stability and tenure of personnel)
13. ความคิดริเริ่ม (Initiative)
14. ความสามัคคี (Esprit de corps)

โครงสร้างของระบบการศึกษาซึ่งเป็นระบบราชการที่มีการกระจายอำนาจเปิดโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะมีส่วนผลักดันให้ประสิทธิภาพการทำงานเพิ่มขึ้น ปรับปรุงพัฒนา ด้านการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้ดีขึ้น เมื่อผู้บริหาร ครูและบุคลากร มีความร่วมมือในการทำงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน Kowalski (2005) การบริหารการศึกษาตามโครงสร้างการบริหารตามระบบราชการ (Bureaucracy) ซึ่งผู้มีแนวคิดริเริ่มระบบราชการ คือ Weber (1947; cited in Lunenberg and Ornstien, 2004) มีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์การและโครงสร้างในระบบราชการว่ามีลักษณะ 5 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. มีการแบ่งงานกันทำ (Division of labor) โดยแบ่งภารกิจทั้งหมดขององค์การเป็นงาน (Jobs) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะกำหนดให้ผู้อยู่ในตำแหน่งงานนั้นมีอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานในขอบข่ายงานหรือภาระงานนั้น ๆ
2. มีกฎระเบียบ (Rules) ในการปฏิบัติงานตามภาระงาน (Task) การมีกฎระเบียบในการปฏิบัติงาน ซึ่งทำให้การปฏิบัติงาน ตามหน้าที่มีเอกลักษณ์เป็นแบบเดียวกัน
3. มีอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นตามสายบังคับบัญชา (Hierarchy of authority) การจัดตำแหน่งหน้าที่การงานทุกตำแหน่งจะเป็นตามลำดับชั้น หน่วยงานระดับสูงกว่าจะทำการ ควบคุม บังคับบัญชาหน่วยงานในระดับต่ำกว่า และมีการจัดแบ่งสายบังคับบัญชาชัดเจนตามลำดับชั้น
4. การไม่ถือเป็นเรื่องส่วนบุคคล (Impersonality) ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าระบบราชการ มีการตัดสินใจที่มีเหตุมีผลไม่ลำเอียง มีความยุติธรรม
5. ใช้หลักความรู้ความสามารถ (Competence) ในการบรรจุแต่งตั้งบุคคลทำหน้าที่ต่าง ๆ ใช้หลักความรู้ความสามารถ (Qualification) และการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น ก็จะต้องอาศัยหลักความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ยึดหลักความมั่นคงในการปฏิบัติหน้าที่ ทำให้บุคลากรมีความจงรักภักดีต่อองค์กร

โครงสร้างระบบราชการตามแนวคิดของ Weber ถึงแม้ว่าจะมีข้อดีอยู่หลายประการในการนำมาใช้ในองค์การหรือระบบราชการ แต่ก็มีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องเช่นกัน สุนทร โคตรบรรเทา (2547) กล่าวโดยสังเขป ดังนี้

1. การแบ่งงานกันทำมากเกินไป อาจทำให้งานหลายอย่าง ลดความท้าทายและความแปลกใหม่ลงไป ซึ่งอาจทำให้ผู้ทำงานปฏิบัติงานน้อยลง หยุดงาน และออกจากงานไปในที่สุด
2. การยึดกฎระเบียบมากเกินไป อาจทำให้ขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน กฎระเบียบต่างๆ มักเป็นจุดจบภายในตัวเอง แทนที่จะนำไปสู่เป้าหมาย กฎระเบียบอาจทำให้เกิดความล่าช้า และความเข้มงวดมากเกินไป

3. การสื่อสาร และอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นช่วยประสานกิจกรรมรักษาอำนาจหน้าที่ให้คงไว้ และยังทำหน้าที่สื่อสารทั้งจากระดับล่างสู่ระดับบนและจากระดับบนลงล่างแต่ในทางปฏิบัติจะมีการสื่อสารจากระดับบนลงสู่ระดับล่างเท่านั้น ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ยอมรับสารจากผู้บังคับบัญชาและมีความไม่พึงพอใจเพราะไม่ให้มีโอกาสมาร่วมในการตัดสินใจ

4. การเลื่อนขั้นตำแหน่งไม่ถือตามหลักความสามารถ และคุณธรรม การรับบุคคลเข้าทำงาน การบรรจุแต่งตั้งและการเลื่อนตำแหน่งให้ถือตามคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ และผลการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นการลดความลำเอียงส่วนบุคคล ตำแหน่งวิชาชีพชั้นสูงต่างๆ วัตถุประสงค์การปฏิบัติงานยากมาก การเลื่อนตำแหน่งจึงถือความอาวุโส ความจงรักภักดีมากกว่า ความสามารถและคุณธรรม

5. ความเข้มงวดของระบบราชการ เป็นปัญหามากที่สุดทำให้ระบบราชการถูกมองว่ามีความเข้มงวดมาก และระบบราชการขาดความท้าทาย ไม่มีความไว้วางใจขาดความอบอุ่นในการปฏิบัติงานซึ่งจะทำให้ผลการปฏิบัติงานไม่บรรลุตามเป้าหมาย

วิทยาลัยพยาบาลในฐานะเป็นองค์การทางการศึกษา จัดเป็นระบบสังคม (Social System) ลักษณะเป็นเชิงระบบตามแนวคิดของทฤษฎีระบบ (System theory) ลักษณะองค์การมีลักษณะเป็นระบบเปิดและเป็นพลวัต (Dynamic) มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมขององค์การตลอดเวลา ซึ่ง Palestini (1999) และ Lunenberg และ Ornstein (2006) กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญ คือ ปัจจัยป้อนเข้า (Inputs) เช่น ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ นโยบาย เทคนิควิธีการที่ใช้เป็นข้อมูลหรือปัจจัยการผลิตหรือดำเนินการ กระบวนการในการแปรรูปหรือสร้างผลผลิต (Transformation process) วิทยาลัยพยาบาลเป็นกระบวนการในการดำเนินการบริหารจัดการเพื่อใช้ปัจจัยป้อนเข้าให้ผ่านกระบวนการไปสู่ผลผลิตที่ต้องการ คือ นักศึกษาพยาบาลที่มีคุณภาพมีความคิดเชิงวิจารณ์ตามที่ต้องการ ผลผลิต (Outputs) ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับผลผลิตและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงปัจจัยป้อนเข้า และกระบวนการเพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่ดีขึ้นและพัฒนาขึ้น และสิ่งแวดล้อม (Environment) เป็นสิ่งที่อยู่แวดล้อมองค์การได้แก่ แรงผลักดันด้านสังคมการเมือง และเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมองค์การ

ดังที่ Hoy และ Miskel (2001) ได้ อธิบายไว้ว่า ระบบสังคมซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถานศึกษา ประกอบด้วยโครงสร้าง (Structure) สำหรับภายในสถานศึกษาเป็นโครงสร้างขององค์การ มีระบบบริหารและบทบาทในการบริหารจัดการและลำดับชั้นของหน่วยงานปัจเจกบุคคล (Individual) สมาชิกขององค์การมีความคาดหวัง ความต้องการ ความเชื่อ และความเข้าใจในงานเป็นเฉพาะของแต่ละบุคคล แรงจูงใจในการทำงานเป็นส่วนสำคัญสำหรับบุคลากร ในองค์การหรือครูในสถานศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจ และการรับรู้ให้เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่คาดหวังในการทำงานระบบปัจเจกบุคคลที่สำคัญ คือ ความต้องการ ความเชื่อ เป้าหมาย และแนวทางในการทำ

ความเข้าใจในงานของแต่ละบุคคลวัฒนธรรม (Culture) มีความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการมีบทบาทด้านระเบียบบริหาร ความต้องการในงานของบุคคล เมื่อบุคคลมารวมกลุ่มกันในที่ทำงาน ทำให้เกิดการพัฒนามาวัฒนธรรม เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์การวัฒนธรรม เป็นตัวกำหนดความแตกต่างระหว่างองค์การ แต่ละองค์การการเมือง (Political) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางอำนาจอย่างไม่เป็นทางการเพื่อคานระบบอื่นที่มีการควบคุมอันชอบธรรม การเมืองในองค์การส่วนใหญ่ มีลักษณะแบ่งขั้วและขัดแย้ง เป็นการทดสอบความเข้มแข็งและสติปัญญาของบุคคล และกลุ่ม และองค์การโดยรวม สิ่งแวดล้อม (Environment) ระบบสังคมของสถานศึกษา มีลักษณะเป็นระบบเปิดมักจะได้รับผลกระทบจากภายนอก วิทยาลัยพยาบาล จึงต้องทำการตรวจสอบภาวะแวดล้อมเพื่อหาข้อมูลและใช้การรับรู้ เพื่อเป็นแนวทางขององค์การในการดำเนินการต่อไปในอนาคต ผลผลิต (Outputs) ผลการปฏิบัติงานเป็นตัวบ่งชี้การบรรลุ เป้าหมายและควมมีประสิทธิผลขององค์การระหว่างผลที่คาดหวัง และผลที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งมีความสัมพันธ์แสดงได้ ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ระบบสังคมของวิทยาลัย (School Social System)

ที่มา : Hoy, Wane K. and Miskel, Cicil G, (2005) Educational Administration : Theory, Research and Practice, P. 24.

ดังนั้นสรุปได้ว่า โครงสร้างการบริหารเป็นพฤติกรรมผู้บริหารที่มีการจัดการบริหารที่เกิดจากการดำเนินงานตามองค์ประกอบมีแบบแผนการบริหาร ซึ่งระบุส่วนงานแผนงานและตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ในองค์การตลอดจนเครือข่ายความสัมพันธ์ ของตำแหน่ง ตามพันธกิจและหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกที่มีความเกี่ยวข้องโดยกฎหมายในการดำเนินการตามภารกิจขององค์การ

1.2 พันธกิจที่ชัดเจน (A clear mission)

พันธกิจที่ชัดเจน เป็นการกำหนดกรอบงานหรือขอบเขตความรับผิดชอบและภาระงานที่จะต้องดำเนินการรวมทั้งมีการกำหนดนโยบายแนวปฏิบัติและเป้าหมายของสถานศึกษาในการดำเนินการบริหารและจัดการศึกษา ตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคลากรในสถานศึกษามีความเข้าใจตรงกัน เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ

Ornstein and Levine (2003 cited in Lunenberg and Ornstein, 2004) กล่าวว่า พันธกิจที่ชัดเจนของสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ทั้งนี้พันธกิจ (Mission) เป็นหน้าที่ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติและบทบาทหน้าที่ที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ (Vision) ของสถานศึกษาที่จะต้องยึดถือปฏิบัติตามที่หน่วยงานต้นสังกัดได้กำหนดพันธกิจไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังและความต้องการของหน่วยงานพันธกิจ (Mission) หรือภารกิจขององค์การ คือ บทบาทหน้าที่ที่สถานศึกษาหรือองค์การต้องดำเนินการเพื่อให้วิสัยทัศน์ขององค์การนั้นเป็นจริงและประสบความสำเร็จ จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ ที่สถานศึกษา หรือองค์การที่กำลังดำเนินอยู่ และจะทำในอนาคต ซึ่งพันธกิจหรือภารกิจขององค์การนั้นโดยพื้นฐานแล้วจะคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าหรือผู้รับบริการเป็นสำคัญในที่นี้หมายถึงผู้เรียนและผู้ปกครอง จะเห็นได้ว่าพันธกิจนั้นมีความสำคัญต่อองค์การเองหลายประการ คือ 1) เป็นกรอบให้สามารถกำหนดวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายหลักขององค์การ 2) เป็นรากฐานในการกำหนดนโยบายขององค์การ 3) ทำให้บุคลากรภายในองค์การได้รับรู้ทิศทาง เป้าหมาย นโยบายหลักขององค์การ และ 4) องค์การสามารถสื่อให้กลุ่มบุคคลภายนอกองค์การ เช่น ผู้รับบริการหรือสาธารณชนได้ทราบถึงผลผลิต ผู้รับบริการ เป้าหมายและค่านิยมที่สำคัญขององค์การ

พันธกิจขององค์การ มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ (สุพานี สฤกษ์วานิช, 2546) คือ

1. ขอบเขตของการดำเนินงาน (Business definition) ซึ่งหมายรวมถึงกิจกรรมขององค์การ (Business activities) กลุ่มเป้าหมาย (Customer groups) ความต้องการของผู้รับบริการ (Customer needs) พื้นที่บริการ (Geographic areas) เทคโนโลยีหลักที่ใช้ในการดำเนินงาน (Core Technology)

2. ปรัชญาความเชื่อและค่านิยมร่วมขององค์การเป็นความเชื่อ หรือ การให้คุณค่า อันเป็นผลให้เกิดการสร้างรูปแบบของระบบต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่ขององค์การยอมรับเป็นแนวทาง ปฏิบัติร่วมกัน เป็นกรอบที่สำคัญในการดำเนินงาน

3. ผลประโยชน์ที่จะตอบสนองให้กับกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) เช่น บุคลากรภายในองค์การ ผู้รับบริการสาธารณสุข

4. เป้าหมายพื้นฐานและนโยบายที่สำคัญในการดำเนินงาน เช่น เป้าหมายในการ เจริญก้าวหน้า นโยบายกระจายอำนาจ นโยบายการจัดหาเงินทุนงบประมาณ นโยบายความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์การนั้นๆ

การกำหนดพันธกิจซึ่งเป็นการกำหนดหน้าที่การงานให้กับบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ ปฏิบัติต่อระบุน้ำที่ให้ชัดเจนว่ามีภารกิจ หรือหน้าที่ของงานในตำแหน่งนั้น ว่ามีหน้าที่ทำอะไรบ้าง ซึ่งมีหลักการกำหนด ดังที่ ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2547) กล่าวไว้ ดังนี้ 1) การทำงานให้ง่าย (Job simplification) 2) การหมุนเวียนงาน (Job rotation) 3) การขยายงาน (Job enlargement) และ 4) การเพิ่มคุณค่าให้แก่งาน (Job enrichment) ส่วนในการกำหนดพันธกิจของสถานศึกษานั้นต้อง คำนึงถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต้องวิเคราะห์ถึงผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder impact analysis) ดังที่ สุพานี สฤกษ์วานิช (2546) เสนอไว้ คือ

1. วิเคราะห์ว่ามีใครบ้างมีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนบ้าง ทั้งผู้เกี่ยวข้อง ภายในและภายนอกโรงเรียน

2. พิจารณาผลประโยชน์และเป้าหมายของกลุ่มต่าง ๆ ว่ามีอะไรบ้าง

3. นำหนักความต้องการหรือข้อเรียกร้องของกลุ่มเหล่านั้นเป็นอย่างไร

4. จัดลำดับความสำคัญเพื่อดำเนินการให้ผลประโยชน์ความต้องการของแต่ละกลุ่ม มีความสมดุลเหมาะสม

5. นำข้อมูลที่ได้ไปกำหนดในภารกิจวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นสรุปได้ว่า พันธกิจที่ชัดเจน เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษา และเป็นผลจากการบริหารงานที่เกิดจากการดำเนินงานตามกรอบงาน ขอบเขตความรับผิดชอบและ ภาระงานที่จะต้องดำเนินการ ที่กำหนดไว้ชัดเจนรวมทั้งมีการกำหนดนโยบายและแนวทางในการ ปฏิบัติที่มีเป้าหมายของสถานศึกษาในการดำเนินการบริหารและจัดการศึกษาตามภาระหน้าที่ ความ รับผิดชอบให้บุคลากรในสถานศึกษามีความเข้าใจตรงกัน เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของ สถานศึกษา ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการตลอดทั้งนโยบายเพื่อตอบสนองให้นักศึกษา มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

1.3 ความกลมเกลียว (Cohesiveness)

ความกลมเกลียว เป็นลักษณะพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษาที่มีความสมานฉันท์ มีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว มีความร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาด้วยความเต็มใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันในการปฏิบัติงาน

Owens (1995) มีแนวคิดว่าความกลมเกลียวสามัคคีของคนในองค์กรเป็นปัจจัยชี้วัดความเข้มแข็งของบุคลากรในองค์กรและส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร ทุกคนต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องตรงกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ภายในองค์กร และสอดคล้องกับ Jones (2001), Sheerens และ Bosker (1997), Hoy และ Miskel (2005) มีความเห็นที่สอดคล้องกัน และความกลมเกลียวของทุกคนในองค์กรเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดประสิทธิผลและคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพองค์กรและผู้เรียน ประกอบด้วย

1. ผลสำเร็จของงาน
2. ภาวะผู้นำทางการศึกษา
3. ความเห็นสอดคล้องและความกลมเกลียวของคนในองค์กร
4. คุณภาพของหลักสูตรและโอกาสในการเรียน
5. บรรยากาศในโรงเรียน
6. บรรยากาศในชั้นเรียน
7. ความร่วมมือของผู้ปกครอง
8. ศักยภาพในการประเมินผล
9. การใช้เวลาเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
10. แนวทางการจัดการเรียนการสอน
11. การเรียนรู้อย่างอิสระ
12. การเรียนการสอนเพื่อการปรับเปลี่ยน
13. การใช้ข้อมูลป้อนกลับและการเสริมแรง

องค์กรที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนร่วมงาน ถือว่าเป็นพื้นฐานในการที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ การสร้างความสามัคคีและความไว้วางใจในองค์กร เริ่มจากการมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีแนวความคิด มีทัศนคติ มีวัตถุประสงค์ เป้าหมายเป็นไปในทางเดียวกัน ฌ็ญฐพันธ์ เขจรนนท์ (2544), Hoy และ Miskel (2005) กล่าวว่า องค์กรมีสุขภาพที่เข้มแข็ง (Healthy organization) เป็นองค์กรที่มีลักษณะของบรรยากาศที่ทำให้เกิดความปรองดอง สามัคคีกลมเกลียวกันภายในองค์กร ทั้งนี้วัฒนธรรมของประสิทธิภาพองค์กร

และวัฒนธรรมความไว้วางใจ ซึ่งกันและกันของคนในองค์กรจะส่งผลต่อความสำเร็จหรือคุณภาพนักเรียน

จึงสรุปได้ว่า ความกลมเกลียว เป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาที่เป็นผลจากการบริหารจัดการของผู้บริหารซึ่งมีอิทธิพลต่อการทำงานร่วมกันของทุกคนที่แสดงออกถึงพฤติกรรมการทำงานที่ดี ทำให้มีความพึงพอใจของบุคลากรในองค์กร ได้แก่ ความสมานฉันท์ สามัคคีเป็นหนึ่งในเดียวกัน ความร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษา และช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วยความเต็มใจในการปฏิบัติงานด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน ทุกคนร่วมกันทำงานอย่างมีความสุข ส่งผลต่อผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนและประการสุดท้ายย่อมก่อให้เกิดคุณภาพผู้เรียนในด้านการมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ

1.4 บรรยากาศองค์การ (Organization Climate)

การบริหารองค์การให้ประสบความสำเร็จนั้นบรรยากาศองค์การมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสภาพบรรยากาศภายในองค์กรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของทุกคนในองค์กร ส่งเสริมให้บุคลากรมีความสุขและพึงพอใจในภาระความรับผิดชอบ ทำให้งานสำเร็จผลตามเป้าหมายและช่วยลดความขัดแย้งในการทำงานระหว่างกันได้ ดังนั้นผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญกับบรรยากาศองค์การโดยการเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงานให้เป็นที่น่าพึงพอใจของบุคลากร เพราะจะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานซึ่งจะทำให้เกิดการดำเนินงานขององค์การเกิดประสิทธิผลได้เป็นอย่างดีแม้แต่องค์กรด้านสถานศึกษายังมีความจำเป็นมากเช่นกัน ถ้าผู้สอนมีความพึงพอใจ มีความสุขในการสอนย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพมีผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยเช่นกัน นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงบรรยากาศองค์การไว้ ดังนี้

Litwin และ Stringer (2002) ให้ความหมายของบรรยากาศองค์การว่า หมายถึง สภาพแวดล้อมภายในองค์กรที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบ ที่มีลักษณะเป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรมที่มีอิทธิพลต่อองค์การ องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมขององค์การซึ่งรับรู้โดยบุคลากรในองค์กร ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการจูงใจและการปฏิบัติการในองค์การ เช่นเดียวกับ Grigsby (1991) ให้ความหมายว่า บรรยากาศองค์การเป็นสภาพแวดล้อมภายในองค์กรกับการทำงานของบุคคล คือ การผูกพัน การยึดติดกับกลุ่ม การสนับสนุนจากการบริหาร การกำหนดงาน ความกดดันจากงาน ความชัดเจน การควบคุม และนวัตกรรม ซึ่งบุคคลในองค์กรได้รับรู้และได้รับการจูงใจจากสอดคล้องกับ Ellis และ Hartley (1999) ได้ให้ความหมายบรรยากาศองค์การว่า เป็นการรับรู้สภาพของผู้ที่ปฏิบัติงานในองค์การเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก และคุณค่าที่มีต่อองค์การ นอกจากนี้ สุพิศ ประสพศิลป์ (2540) กล่าวว่า บรรยากาศองค์การเป็นความเข้าใจหรือการรับรู้ของสมาชิกในองค์การที่มีต่อสภาพแวดล้อมของการทำงาน ทั้งโดยตรงและอ้อมจะเป็นแรงกดดันที่สำคัญที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล มีลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละองค์การ และวัชรศักดิ์ สงค์ปาน (2541) กล่าวว่า

บรรยากาศองค์การเป็นสภาวะที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับสิ่งแวดล้อมต่างๆภายใน
โรงเรียน เช่นพฤติกรรมของผู้นำส่งผลต่อขวัญกำลังใจ

Borden (1982) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับความพึงพอใจ
ในงานโดยศึกษาจากผู้ปฏิบัติงาน 695 คน ในหน่วยงานเอกชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง พบว่า บรรยากาศ
องค์การ มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงานของผู้ปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญในระดับสูง กล่าวคือ
เมื่อผู้ปฏิบัติงานพึงพอใจในบรรยากาศองค์การ ผู้ปฏิบัติงานจะมีความพึงพอใจในการทำงานสูงด้วยใน
ทำนองเดียวกัน เมื่อผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจกับบรรยากาศองค์การ ความพึงพอใจในงานจะต่ำ
ประสิทธิภาพขององค์การลดลงด้วย

นอกจากบรรยากาศองค์การจะมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานแล้ว Sweitzer
(1969) ได้เสนอความคิดเห็นว่า บรรยากาศองค์การช่วยลดความขัดแย้งในองค์การ จากทฤษฎี
พฤติกรรมทางสังคมของ Getzel และ Guba โดย Sweitzer ชี้ให้เห็นว่า บรรยากาศในระดับสังคม
หรือองค์การช่วยให้บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติงานในองค์การมีความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ที่
องค์การกำหนดหรือกล่าวได้ว่าบรรยากาศองค์การมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน ความพึง
พอใจในงาน ทำให้งานสำเร็จผลตามเป้าหมายและช่วยลดความขัดแย้งระหว่างบุคลากรได้ ส่วน
แนวคิดของ Marquardt and Reynolds (1994) ที่กล่าวว่า องค์การต้องมีบรรยากาศที่สนับสนุน
ส่งเสริม (Supportive Atmosphere) ต้องมุ่งส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้เขาได้
พัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยม เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยอมรับในความแตกต่าง
หลากหลาย ให้ความเท่าเทียมเสมอภาคกันให้ความเป็นอิสระ สร้างบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย
และมีการมีส่วนร่วม โดยมีความสมดุลระหว่างความต้องการของบุคคลและองค์การ นอกจากนี้้องค์การ
ต้องมีวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (Corporate Learning Culture) ต้องมีบรรยากาศช่วยให้เกิดการ
เรียนรู้ด้วยความตระหนักในตน (Self - Awareness) การใคร่ครวญ (Self - Reflective) และการ
สร้างสรรค์ (Creative Way) วัฒนธรรมองค์การต้องให้รางวัลพิเศษต่อการเสริมสร้างนวัตกรรม และ
ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยจะไม่รู้จักกับ คำว่า “ทดสอบแล้วล้มเหลว” トラบเท่าที่มี
การศึกษาเรียนรู้จากการกระทำนั้น ๆ สนับสนุนให้มีการใช้ข้อมูลย้อนกลับ สมาชิกในองค์การจะมีนิสัย
ใฝ่รู้ ศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ต่อกันอย่างฉันทมิตร มีแรงจูงใจที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอมี
โอกาสในการพัฒนาตนเองสำหรับทุกคนให้เกิดนิสัยการเรียนรู้จากทุกอย่างในการทำงาน

นอกจากนี้ลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับผลการวิจัยของ Gruber (2000) ได้ศึกษาพบว่า
การมีบรรยากาศและวัฒนธรรมที่มีการเปิดเผยและไว้วางใจกันเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนต่อการ
ใช้ความรู้ร่วมกันขององค์การ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Ribiere (2001), Hussian และคณะ (2004)
และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hurley and Green (2005) ที่ได้ศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านวัฒนธรรม
เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมคิด

สร้อยน้ำ (2547) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาตัวแบบองค์การแห่งการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยบรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านปัจจัยโครงสร้างของโรงเรียน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์เทคโนโลยีและระบบงาน การปฏิบัติด้านการบริหาร การปฏิบัติด้านการจัดการ การพัฒนาครูและทีมงาน การปฏิบัติของครูและทีมงาน การจูงใจและเป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงานและผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น พบว่าปัจจัยบรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียนมีอิทธิพลรวมมากเป็นอันดับแรก แสดงให้เห็นว่าปัจจัย บรรยากาศและวัฒนธรรมมีความสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดการพัฒนาความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kaiser (2000) ศึกษาพบว่าบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การ มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะบรรยากาศการเรียนรู้ การเผยแพร่ความรู้ในองค์การและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์การ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วิโรจน์ สารรัตน์ และอัญชลี สารรัตน์ (2545) ที่ศึกษาพบว่าปัจจัยการสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศองค์การเชิงสร้างสรรค์ มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ และนอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้คือ 1) การเสริม สร้างความเป็นหมู่คณะ 2) การส่งเสริมบรรยากาศแห่งการทดลอง 3) การกำหนดความคาดหวังไว้ในระดับสูง 4) การส่งเสริมบรรยากาศความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 5) การส่งเสริมบรรยากาศความเชื่อมั่น 6) การสนับสนุนปัจจัยที่เป็นวัตถุ 7) การบรรลุความเป็นพื้นฐานในองค์ความรู้ 8) การส่งเสริมความภูมิใจในสถาบัน 9) การส่งเสริมการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน 10) การส่งเสริมความเอาใจใส่ดูแลสังสรรค์และมีอารมณ์ขัน 11) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 12) การปกป้องสิ่งที่เห็นว่าสำคัญ 13) การสืบทอดในประเพณี และ 14) การมีการสื่อสารแบบเปิดจากที่กล่าวมาจะเห็นว่าบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์การมีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนและเสริมสร้างการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในปฏิบัติ งานของบุคลากรในองค์การ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้บรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์การเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล

จึงสรุปได้ว่าบรรยากาศองค์การมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงานในองค์การ เพราะบรรยากาศภายในองค์การมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานและเกิดความพึงพอใจความกระตือรือร้นในการทำงานทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายและมีคุณภาพหากในสถานศึกษาบุคลากร ครู อาจารย์ มีความพึงพอใจในการทำงาน ทำงานอย่างมีความสุขย่อมส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และที่สำคัญผู้เรียนมีคุณภาพนั้นหมายถึงการคิดอย่างมีวิจารณญาณเกิดขึ้นในผู้เรียนได้ด้วย

หากกล่าวถึงองค์ประกอบของบรรยากาศองค์การ Forehand (1964) ได้ศึกษาว่าบรรยากาศขององค์การประกอบขึ้นด้วยกลุ่มของคุณลักษณะที่พรรณนาถึงองค์การหนึ่งโดยทำให้เกิด

ความแตกต่างไปจากองค์การอื่นและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลภายในองค์การ คุณลักษณะดังกล่าวคือ ขนาดและโครงสร้าง แบบของความเป็นผู้นำ ความซับซ้อนของระบบ เป้าหมายและทิศทาง และสายใยของการติดต่อสื่อสารข้อสมมติฐานของ Forehand คือ คุณลักษณะเหล่านี้และคุณลักษณะอื่นๆ จะเกี่ยวข้องระหว่างกัน และเป็นสิ่งที่กำหนดบรรยากาศโดยส่วนรวมขององค์การ โดยทั่วไปแล้วเราจะคิดว่าองค์การขนาดใหญ่จะมีความมั่นคงแต่องค์การขนาดใหญ่จะบริหารงานเป็นรูปแบบน้อยและไม่คำนึงถึงตัวบุคคล ซึ่งมีผลกระทบต่อจิตใจของคนในแต่ละระดับขององค์การอย่างมาก ในด้านโครงสร้างขององค์การก็มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับขนาดขององค์การองค์การขนาดใหญ่จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเห็นห่างจากผู้บริหารระดับสูง อาจทำให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจว่าตนเองมีความสำคัญน้อย ความเห็นห่างดังกล่าวจะก่อให้เกิดบรรยากาศของการบริหารงานโดยไม่คำนึงถึงตัวบุคคลขึ้น ความซับซ้อนของระบบ หมายถึง จำนวนและลักษณะของความเกี่ยวข้องระหว่างระบบต่าง ๆ ที่องค์การนั้นใช้อยู่ โดยเป้าหมายและทิศทาง องค์การแต่ละประเภทย่อมมีเป้าหมายและทิศทางต่างกันไปเภทขององค์การนั้น เช่น องค์การธุรกิจย่อมมีเป้าหมายต่อผลกำไร แตกต่างจากองค์การรัฐที่เน้นทางด้านให้บริการที่ไม่หวังผลกำไร นอกจากนี้ สายใยของการติดต่อสื่อสารขององค์การเป็นมิติที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะข่ายการติดต่อสื่อสารจะแสดงให้เห็นถึงสายใยของการติดต่อ อำนาจในการบริหาร และความสัมพันธ์ของกลุ่ม การติดต่อสื่อสารระดับบนมาล่าง จากระดับล่างไปสู่ส่วนบนหรือในเสมอกัน จะสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในการบริหารของแต่ละหน่วยงานได้

ส่วนแนวคิดของ Campbell และ Beaty (1971) และ Prichard และ Karasick (1973) ทั้ง 2 กล่าวถึง บรรยากาศขององค์การโดยสรุปประกอบไปด้วยรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างของงาน (Task Structure) จำนวนวิธีการซึ่งใช้ในการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้นโดยองค์การ
2. ความสัมพันธ์ระหว่างรางวัลกับการลงโทษ (Reward - Punishment Relationship) มากน้อยของการให้รางวัล เช่น การเลื่อนตำแหน่ง และการขึ้นเงินเดือน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความดีและความชอบแทนที่จะอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณา
3. การรวมการตัดสินใจ (Decision Centralization) ความมากน้อยของการสงวนอำนาจในการตัดสินใจที่สำคัญไว้ที่ผู้บริหารระดับสูง
4. การเน้นการบรรลุถึงเป้าหมาย (Achievement Emphasis) ความปรารถนาของคนในองค์การในอันที่จะทำงานอย่างดี เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์การ
5. การเน้นการฝึกอบรมและการพัฒนา (Training and Development Emphasis) ความนิยมของการที่องค์การพยายามสนับสนุนการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์การด้วยการจัดให้มีฝึกอบรมและการพัฒนาที่เหมาะสม

6. ความมั่นคงกับความเสี่ยง (Security Versus Risk) ความมากมายของแรงกดดัน (ensures) ในองค์การซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกไม่มั่นคงและกระวนกระวาย (Anxiety) ของสมาชิกในองค์การ

7. ความเปิดเผยกับการป้องกันตัวเอง (Openness Versus Defensiveness) ความมากมายของบุคคลพยายามปกปิดความผิดและถือดีแทนที่จะติดต่อคบหากันอย่างเปิดเผยและร่วมมือร่วมใจกัน

8. สถานภาพและขวัญ (Status and Morale) ความรู้สึกทั่วไปของคนในองค์การว่าเป็นองค์การที่ดีจะทำงานด้วย

9. การยอมรับและการส่งข้อมูลกลับ (Recognition and Feedback) ความมากมายของการที่บุคคลรู้ว่าผู้บังคับบัญชาและฝ่ายบริหารคิดอย่างไรกับการทำงานของเขาและความมากมายของการรับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา

10. ความสามารถและความคล่องตัวทั่วไปขององค์การ (General Organizational Competence and Flexibility) ความมากมายของการที่องค์การรู้ว่าเป้าหมายขององค์การคืออะไร และกระทำตามเป้าหมายนั้น มีความคล่องตัว และแสวงหาสิ่งใหม่รวมทั้งความมากมายของการคาดคะเนปัญหา พัฒนาวิธีการใหม่ๆ และพัฒนาทักษะใหม่ๆ ให้ผู้ปฏิบัติงาน

โดยสรุปสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าบรรยากาศขององค์การองค์ประกอบสำคัญที่เป็นสภาพแวดล้อมภายในองค์การ มีลักษณะเป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรมที่มีอิทธิพลต่อองค์การ ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมองค์การและการปฏิบัติงานในองค์การ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาซึ่งเป็นองค์การที่สำคัญควรมีบรรยากาศเพื่อส่งเสริมให้ทุกคนอยากทำงาน บรรยากาศขององค์การมีอิทธิพลต่อองค์การและพฤติกรรมของบุคลากร หรือบรรยากาศในการทำงาน ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมองค์การและการปฏิบัติงานในองค์การตลอดจนถึงอิทธิพลที่มีต่อคุณภาพผู้เรียนด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล

1.5 การบริหารคุณภาพ

การบริหารจัดการทุกองค์การผู้บริหารทุกคนย่อมต้องการ การบริหารเพื่อนำพาองค์การนั้นสู่ความสำเร็จดังนั้นการบริหารคุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องคำนึงมาเป็นเทคนิคในการบริหาร การบริหารคุณภาพ หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินการจัดการศึกษาตามระบบ และวิธีการจัดการศึกษาขององค์การ โดยใช้ปัจจัยทางการบริหารสนับสนุน ให้การดำเนินกิจการของวิทยาลัยให้บรรลุตามพันธกิจและแผนที่กำหนดไว้ อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกระบวนการในการบริหารองค์การทั่วไปและสถาบันการศึกษา ให้เกิดคุณภาพเป็นขั้นตอนในการดำเนินการจัดการศึกษาตามระบบ และวิธีการจัดการศึกษาโดยมีขั้นตอน ในการดำเนินการ คือ การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act)

เพื่อให้การดำเนินการเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานและส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนดังกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

ณัฐพันธ์ เจริญนันท และคณะ (2546), Jones (2005) กล่าวว่า คุณภาพการบริหารมีความสำคัญในการดำเนินงาน และความก้าวหน้าในอนาคตของทุกองค์การ ซึ่งการบริหารและการจัดการที่มีประสิทธิภาพเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ คุณภาพขององค์การ ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารมีคุณภาพ ประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ การสนับสนุน ช่วยเหลือ (Contribution) ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ (Capability) และการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous development))

สมศักดิ์ สินธุรเวชญ์ (2542) ได้กล่าวถึงว่า Deming (1950) ได้นำแนวคิดของ Walter Shewhart มาพัฒนาเป็นกระบวนการ ในการปรับปรุงคุณภาพการทำงาน เพื่อการดำเนินการขององค์การมุ่งสู่คุณภาพตามเป้าหมายที่ชัดเจน การดำเนินงาน ตามกระบวนการบริหาร ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เรียกว่า วงจรเดมมิง (Deming Cycle or PDCA Cycle) ซึ่งเป็นวงจรของการบริหารจัดการเพื่อปรับปรุงให้เกิดคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) การบริหารคุณภาพ ของ Deming ประกอบไปด้วย ขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Plan) เป็นการกำหนดแนวทางที่จะพัฒนาความคิดไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงและไปสู่การปฏิบัติ (Do) โดยการกำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจนการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมทั้งการกำหนดวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายให้ชัดเจนแม่นยำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

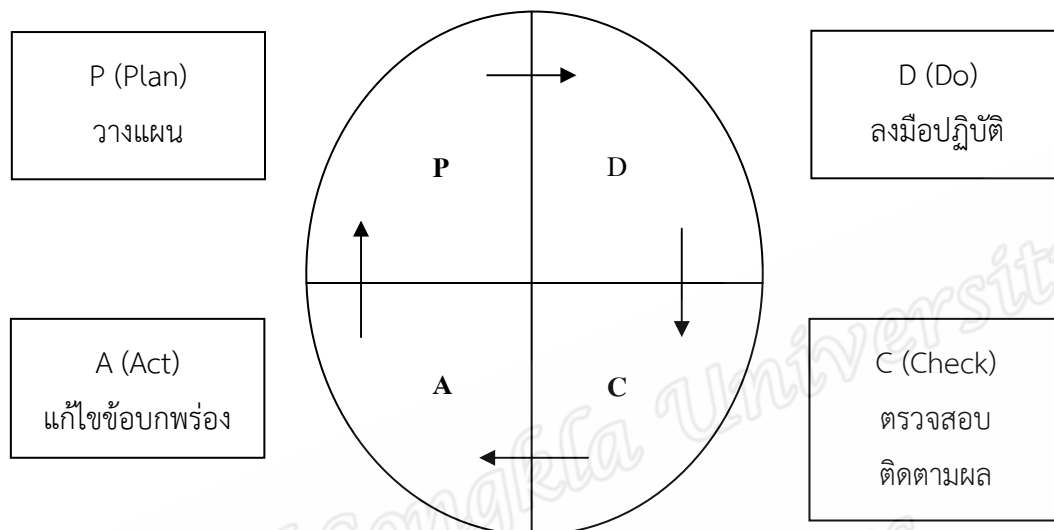
2. การปฏิบัติตามแผน (Do) เป็นขั้นตอนการดำเนินการตามแผนที่ได้กำหนดไว้ เป็นการวางแผนกำหนดการ การพิจารณากิจกรรมการกำหนดเวลา การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในการดำเนินการจัดการ การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของสมาชิกในองค์การ และการลงมือปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์

3. การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน (Check) เป็นการดำเนินการตรวจสอบเพื่อให้รู้สถานการณ์ของการปฏิบัติงานที่ดำเนินไปและที่เป็นอยู่เพื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายและสิ่งที่กำหนดไว้เป็นแผนปฏิบัติการโดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ การรวบรวมข้อมูลการพิจารณากระบวนการทำงานเพื่อแสดงปริมาณและคุณภาพของผลงานที่ได้รับเปรียบเทียบกับแผนที่วางไว้ การรายงานเพื่อเสนอผลการประเมินตรวจสอบ รวมทั้งมาตรการในการป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้

4. การปรับปรุงแก้ไข (Act) เป็นขั้นตอนที่เมื่อหากตรวจสอบพบว่าเกิดข้อบกพร่องผิดพลาดขึ้น ทำให้ผลงานที่ได้ไม่ตรงกับเป้าหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนด ก็มีการดำเนินการแก้ไขตามลักษณะที่ค้นพบ เช่น ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมาย ต้องแก้ไขที่ต้นเหตุในการ

แก้ไข้ปัญหาเพื่อให้ผลงานเป็นตามมาตรฐาน อาจใช้มาตรการในการเน้นย้ำนโยบายการปรับปรุงระบบ หรือวิธีการทำงานประชุมปรับปรุง เกี่ยวกับกระบวนการในการทำงาน

จากกระบวนการบริหารเพื่อปรับปรุงคุณภาพตามแนวทางของ Deming สรุปรูปเป็น ภาพได้ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 วงจรคุณภาพ ของเดมมิง (Deming's Cycle)

ที่มา : www.elearning.neu.ac.th/: Accessed, March 14, 2010

ดังนั้นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับสถานศึกษา อาทิ ผู้ปกครอง นักเรียน นักการศึกษา และสมาชิกของชุมชนมีความต้องการที่จะเห็นสถานศึกษาของเขามีคุณภาพเป็นเลิศ เป็นสถานศึกษาที่ดีเยี่ยม จึงต้องมีการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา และมีความจำเป็น ยิ่งที่จะต้องพัฒนาการบริหารอย่างต่อเนื่อง เพราะไม่ใช่เพียงแต่ การประสบความสำเร็จในอดีตของสถานศึกษานั้นๆที่จะรับประกันได้ว่าในอนาคตจะประสบความสำเร็จด้วย จากแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้องค์การ เป็นองค์การคุณภาพดังกล่าวแล้วสถานศึกษาจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของงาน เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จึงต้องมีการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมีความคิด สร้างสรรค์ และคนทำงานจะต้องพึงพอใจในงานที่ปฏิบัติด้วย จึงต้องมีการปรับปรุงคุณภาพงานอยู่เสมอ ซึ่งมีขั้นตอนในการปรับปรุงคุณภาพงานตามที่ ฌรณรงค์ ลำพูน และเพ็ชรี รูปวิเชตร (2546) เสนอไว้คือ การวิเคราะห์แยกแยะปัญหาและสาเหตุอย่างเป็นระบบ การมองปัญหาและคิดหาสาเหตุอย่างรอบด้าน การรู้จักการใช้ข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์

ข้อเท็จจริง การรู้จักเลือกวิธีการทำงานอย่างฉลาด การแก้ไขปัญหาที่สำคัญ หรือปัญหาที่ง่ายก่อนการ รู้จักวางแผนการทำงานร่วมกันเป็นทีม

โดยสรุปการบริหารคุณภาพ เป็นลักษณะที่เป็นการบริหาร มีขั้นตอนในการ ดำเนินการบริหารจัดการศึกษา ตามระบบและวิธีการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยใช้ทรัพยากรและ ปัจจัยต่าง ๆ ในการสนับสนุนส่งเสริมให้การดำเนินการจัดการศึกษาบรรลุความสำเร็จตามบทบาท หน้าที่ และตามภาระงานของสถานศึกษานั้นๆอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลโดยมีขั้นตอน การดำเนินการดังนี้ คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบและการปรับปรุงแก้ไข

จากแนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของ ผู้บริหาร สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยการจัดการศึกษาในการดำเนินการบริหารจัดการตามกระบวนการ บริหาร เพื่อให้เกิดคุณภาพต่อผู้เรียนด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วย โครงสร้างการ บริหาร พันธกิจที่ชัดเจน บรรยากาศองค์การ ความกลมเกลียวและการบริหารคุณภาพ ซึ่งตัวแปร ดังกล่าวมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล ดังนั้น ผู้บริหาร ต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยการบริหารจัดการเพื่อให้บรรยากาศในการทำงานภายใน วิทยาลัยมีประสิทธิภาพส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นไปด้วยอย่างมีประสิทธิภาพและ ผู้เรียนเกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน

ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นสภาพและ พฤติกรรมการสอนของผู้สอนที่ส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและ วิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยความกระตือรือร้นของผู้สอน ความรอบรู้ของผู้สอน การให้คำปรึกษาของ ผู้สอน และการจัดการชั้นเรียนของ ซึ่งปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน มีอิทธิพลต่อ คุณภาพของผู้เรียนด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพราะผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้น การเสริมแรงกับผู้เรียนในการค้นหาคำตอบ และแก้ปัญหาด้วยตนเองการทำงานเป็นกลุ่ม การจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม สร้างความมีวินัยและความรับผิดชอบให้กับผู้เรียน ครูจะ เป็นผู้วางแผนทั้งเนื้อหาและวิธีการแก่ผู้เรียนโดยจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และช่วยชี้แนะ แนวทางให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยการจัดการศึกษาจากนักการศึกษาดังต่อไปนี้ Marzano (2000) ได้กำหนดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตของโรงเรียน คือ ชนิดและคุณภาพของการสอน (Kind and quality of teaching) การออกแบบหลักสูตร (Curriculum design) และการจัดการชั้นเรียน (Classroom management) Bandura (1997) Hoy and Miskel (2005) ได้เสนอรูปแบบของครูที่มี สมรรถนะหรือความสามารถ (Efficacy) ที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานประกอบด้วย การชี้แนะของครู (Physiological cues) ความสามารถในการพูดจูงใจ (Verbal persuasion) ตัวแบบในการทำงาน

(Modelling) และประสบการณ์ความรอบรู้ของครู (Mastery experience) แต่ Fosenshine และ Furst (1971 cited in Lunenberg และ Ornstein, 2004) ระบุว่าปัจจัยผู้สอนที่มีความสัมพันธ์กับผลผลิตหรือคุณภาพนักเรียนประกอบด้วย ความชัดเจนในการนำเสนอและความสามารถในการจัดกิจกรรม (Clarity) การเปลี่ยนแปลงพัฒนาในการใช้สื่อ (Variability) ความกระตือรือร้นในการทำงาน (Enthusiasm) พฤติกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (Task orientation) และโอกาสในการเรียนของผู้เรียน (Opportunity to learn) Hoy and Miskel (2005) ที่ระบุว่าคุณภาพของครู ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ ความรู้และประสบการณ์ ทั้งนี้ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2547) พบว่า ตัวแปรที่เป็นปัจจัยระดับครูที่มีผลต่อคุณภาพของการศึกษา คือความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครู คุณวุฒิ และความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบสำหรับครู ส่วน Moor (2001) มีความเห็นว่า บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของครู มี 3 ประการคือ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน (Instructional expert) เป็นผู้จัดการชั้นเรียน (Classroom manager) และเป็นที่ปรึกษา (Counselor)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิดทฤษฎี และจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาทั้งหมดข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นปัจจัยการจัดการศึกษามีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล ประกอบด้วย ความกระตือรือร้นของผู้สอน ความรอบรู้ของผู้สอน การให้คำปรึกษาของผู้สอน และการจัดการชั้นเรียนของผู้สอน ดังกล่าวรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความกระตือรือร้นของผู้สอน เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ความศรัทธาในวิชาชีพการเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงาน ความตื่นตัว ความฉับไว และความเต็มใจในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย

Lunenberg และ Ornstein (2004) ได้ศึกษาวิจัย พบว่า ความกระตือรือร้นในการสอนของผู้สอน (Enthusiasm) มีความสัมพันธ์กับคุณภาพของผู้เรียน การเตรียมความพร้อมของผู้สอนเป็นการแสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นของผู้สอนในการปฏิบัติงาน ซึ่ง Burden (2003) ได้กล่าวว่าการเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ประกอบด้วย การจัดทำแผนการเรียนการสอนระยะยาว เครื่องมือส่งเสริมคุณภาพการปฏิบัติงาน ร่างแผนการทำงานตารางเวลาทำงานแต่ละสัปดาห์ ปฏิทินหรือแผนการเรียน มีโครงสร้างหลักสูตรแนวทางการประเมินผลนักเรียน มีตารางที่แสดงให้เห็นงานประจำในชั้นเรียนที่ต้องทำ มีเอกสารการสอนของครู นอกจากนี้ลักษณะอื่น ๆ ของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนหลายประการด้วยกัน เช่น ความรู้ความเข้าใจในสาระที่สอน ความสามารถในการสอน ความตั้งใจ ทศนคติต่อการสอน ความรู้สึกต่อผู้เรียนสภาพจิตใจ แรงจูงใจ สุขภาพ ความพร้อมของผู้สอน บุคลิกลักษณะของผู้สอนและพฤติกรรมของผู้สอนดังกล่าวมานั้นแสดงถึงความกระตือรือร้นของผู้สอน มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนและต่อพฤติกรรมการสอน ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของผู้เรียน (ทิสนา แคมมณี, 2545) ซึ่งเช่นเดียวกันกับ

ผลการวิจัยของ สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2544) เกี่ยวกับการเรียนการสอน ที่สรุปว่าไม่มีวิธีการสอนใดที่จะเหมาะสมสำหรับผู้เรียนทุกคน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้เรียนที่มีลักษณะต่างกันจะชอบวิธีการสอนของครูที่ต่างกันเป็นการแสดงถึงความกระตือรือร้นของผู้สอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) กล่าวว่าลักษณะของครูที่มีความกระตือรือร้น มีความเหมาะสมกับการสอนทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพมีลักษณะดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) มองเห็นภาพของงานตลอดแนว รู้ขั้นตอนการทำงาน รู้ลักษณะของงานว่ายากหรือง่าย จัดนักเรียนให้เหมาะสมกับงาน รู้วัตถุประสงค์ของงานว่าทำเพื่ออะไร มีความสามารถกระตุ้นเสริมแรง มีความสามารถในการประเมินตรวจสอบ รู้วิธีประเมินวิธีตรวจสอบผลงาน สร้างหรือเลือกเกณฑ์ประเมินที่เหมาะสม รู้พื้นฐานและความสามารถของนักเรียนเป็นรายบุคคล รู้จักจุดเด่นจุดด้อยของเด็ก มีความสามารถในการจัดประสบการณ์ในการทำงานกลุ่มให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการเลือกสถานการณ์ ออกแบบบันทึก จัดทำข้อมูลและนำผลไปใช้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการสื่อความหมายและการใช้คำถามกระตุ้น ชี้แนะได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ดังนั้นสรุปได้ว่า ความกระตือรือร้นของผู้สอน เป็นปัจจัยการจัดการศึกษาที่เป็นลักษณะพฤติกรรมการปฏิบัติของผู้สอนหรืออาจารย์พยาบาล เริ่มจากความศรัทธาในวิชาชีพและหน้าที่ซึ่งครอบคลุมถึงความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน การเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงาน ได้แก่การมีแผนการสอน การเตรียมตัวก่อนสอน ตลอดทั้งมีความตื่นตัว ความกระฉับกระเฉงฉับไวตลอดเวลา และรวมถึงความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมายพิเศษได้เรียบร้อยและทันเวลาลักษณะดังกล่าวนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่แสดงถึงการมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2.2 ความรอบรู้ของผู้สอน เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิด ลักษณะพฤติกรรมในการปฏิบัติของผู้สอนที่แสดงถึงการเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ มีทักษะที่เกิดจากประสบการณ์ ในการจัดการเรียนการสอน และตลอดถึงความเชี่ยวชาญ ด้านวิชาชีพพยาบาล มีผลงานเป็นที่ยอมรับ และนำมาพัฒนาการพัฒนา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีทักษะที่เกิดจากการปฏิบัติงานในการจัดการเรียนการสอนและงานอื่นๆ ทั่วไป ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานวิชาชีพและการพัฒนาปรับปรุงการปฏิบัติงาน

Hoy และ Miskel (2005) ได้กล่าวว่า ความรอบรู้ของผู้สอนเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ความรอบรู้ที่เกิดจากความสามารถและประสบการณ์ของผู้สอน ในการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ ต้องมีการเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่จูงใจและเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้เอาใจใส่ผู้เรียนเป็น

รายบุคคลแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง จัดกิจกรรมและสถานการณ์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พร้อมทั้งสังเกตสิ่งดี และปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียนใช้สื่อเพื่อฝึกคิดการแก้ปัญหาและการค้นคว้าหาความรู้ ใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและสามารถเชื่อมประสบการณ์กับชีวิตจริงฝึกฝนมารยาท และวินัยสังเกตและประเมินพัฒนาการของ ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

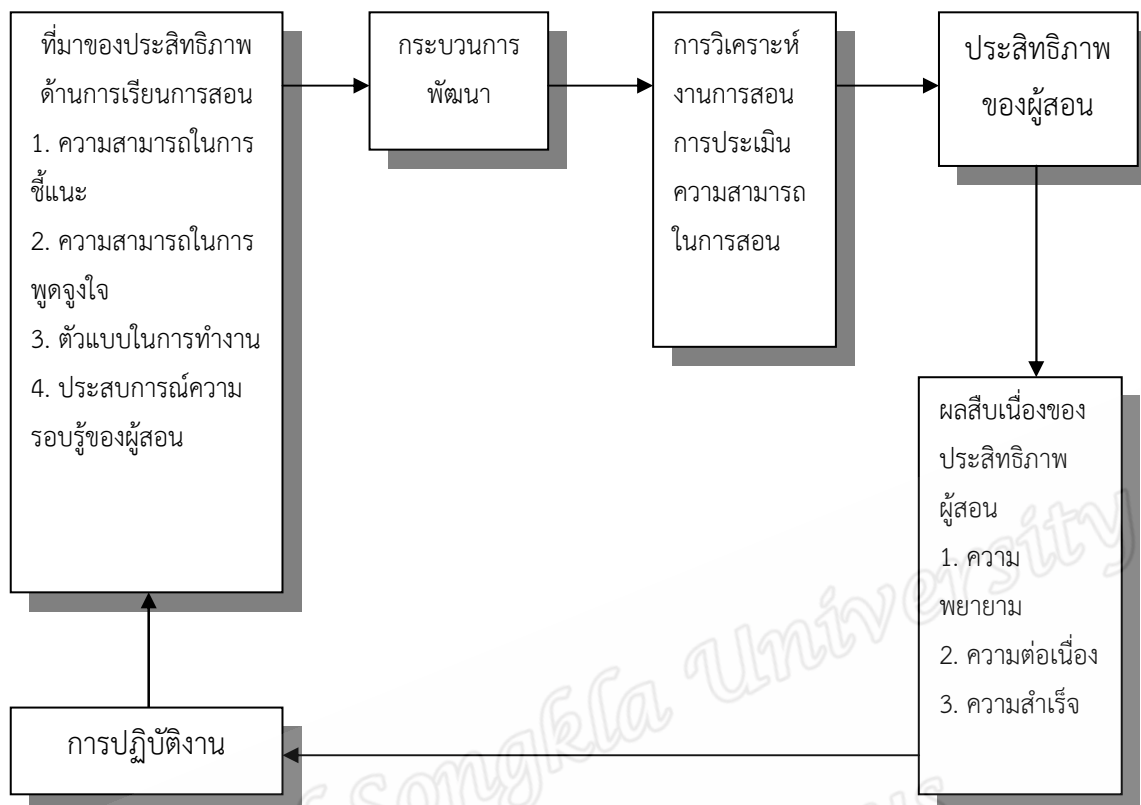
ส่วน Jacobson และคณะ (1985) เสนอความเห็นว่าคุณครูแจสำคัญในประสิทธิภาพการสอนของครู คือการวางแผนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ Moore (2001) ได้กำหนดกระบวนการในการวางแผนการสอนไว้ 7 ขั้นตอน คือ

1. การสังเกตผู้เรียน
2. การเขียนวัตถุประสงค์
3. เลือกสื่อการสอน
4. พิจารณาแผนการสอนที่เหมาะสม
5. เลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการสอน
6. การกำหนดข้อยุติแผนที่ใช้ในการสอน
7. กำหนดและพัฒนาการประเมินผลที่เหมาะสม

Bandura (1997 Cited in Hoy และ Miskel 2001) ได้กล่าวถึง ลักษณะและรูปแบบของผู้สอน ที่มีความรอบรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งถึงประสิทธิภาพในการสอน มีปัจจัยประกอบด้วย ดังนี้

1. ความสามารถในการชี้แนะ (Physiological cues)
2. ความสามารถในการพูดจูงใจ (Verbal persuasion)
3. ตัวแบบในการทำงาน (Modeling)
4. ประสบการณ์ความรอบรู้ของผู้สอน (Mastery experience)

องค์ประกอบเหล่านี้ เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียนโดยการวิเคราะห์งานด้านการสอน การประเมินความสามารถหรือสมรรถนะของผู้สอนซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของผู้สอน และความสามารถในการปฏิบัติงานด้านทักษะการสอน การจัดการเรียนการสอน ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ประสิทธิภาพของผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ที่มา : Hoy, Wane K. และ Miskel, Cecil G. (2001) Educational Administration : Theory, Research and Practice. 7 th ed., P. 152.

ส่วนประสบการณ์ความรู้ของผู้สอนจะเกิดขึ้นได้จากทักษะในการสอนซึ่งทักษะทั่วไปในการสอนของผู้สอนนั้น ทิศนา แคมมณี, (2545) ได้กล่าวว่าประกอบด้วย 1) ทักษะการวางแผนการสอน (Pre instructional skill) 2) ทักษะการปฏิบัติการสอน (Instructional skill) และ 3) ทักษะการวัดและประเมินผลหลังสอน (Direct instruction and post instructional skill) และเพื่อให้การสอนมีคุณภาพมีหลักการดังนี้ คือ 1) การจัดเนื้อหาสาระอย่างเหมาะสมเป็นไปตามลำดับขั้นตอน 2) การตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน 3) การนำเสนอเนื้อหาสาระอย่างกระชับชัดเจน 4) การฝึกปฏิบัติใช้ความรู้หรือทักษะที่เรียนรู้ 5) การได้รับข้อมูลป้อนกลับ และ 6) การฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

ทั้งนี้การมีความรอบรู้ของผู้สอน ในเนื้อหาสาระการสอนมีความสัมพันธ์กับผู้เรียนและวิธีการสอนของผู้สอน ซึ่ง เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2548) ได้กล่าวว่า ความสำเร็จของผู้เรียนจะขึ้นอยู่กับผู้สอนที่ทำการสอนว่าจะมีความสามารถใช้วิธีการในการสอนที่หลากหลาย ยืดหยุ่น เพื่อให้

เหมาะสมกับผู้เรียน และเลือกใช้ความรู้ในเนื้อหาที่เหมาะสมกับผู้เรียน หากผู้สอนมีความรอบรู้ในเนื้อหาสาระที่สอนแต่ใช้วิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมกับผู้เรียน ก็ไม่สามารถจูงใจให้ผู้เรียนที่มีความสนใจให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าความสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระและวิธีการที่ผู้สอนใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน ด้วย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ ความรอบรู้ของผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการจัดการศึกษา ที่เป็นลักษณะพฤติกรรมกาปฏิบัติของครูที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความเชี่ยวชาญ และทักษะที่เกิดจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน จากผลการปฏิบัติงานในการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติงานต่างๆ ไปที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานต่อวิชาชีพ และการพัฒนาปรับปรุงวิธีการในการปฏิบัติงาน การจัดกิจกรรมการสอนของครูซึ่งมีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณในนักศึกษาพยาบาล

2.3 การให้คำปรึกษาของผู้สอน

การให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้นิยามไว้ว่า หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ ความใกล้ชิด ความมั่นใจด้านสติปัญญาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อวางแผนหาแนวทางการตัดสินใจแก้ปัญหาเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่ประกอบด้วย การให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำอย่างใกล้ชิดและสร้างความมั่นใจ มีสติปัญญา ที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจและเลือกแนวทางทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิตได้อย่างชาญฉลาด ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการ ซึ่งการให้คำปรึกษาที่มีประสิทธิภาพ ในการจัดการศึกษาทางการพยาบาลศาสตร์ ด้วยลักษณะของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายและคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพควบคู่กับความ เป็นมนุษยดีและผู้ป่วยด้วยหัวใจ เพื่อให้มีความพร้อมนักศึกษาพยาบาล จึงเต็มเปี่ยมไปด้วยความเอื้ออาทรและมีความคาดหวังจากสังคมสูงการให้คำปรึกษาเป็นการให้คำแนะนำแนะแนวที่ครอบคลุมการสอน การเสนอแนะแนวทางในการตัดสินใจ การแก้ปัญหาทั้งด้านการเรียนและการให้คำแนะนำแนวทางวิธีการแสวงหาความรู้และวิธีการดำเนินชีวิตตลอดจนทักษะการดำเนินชีวิตอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

Skiffington และ Zeus(2003) กล่าวว่า การให้คำปรึกษาเป็นกระบวนการของการตรวจสอบและกำหนดเป้าหมายในการดำเนินการให้ความช่วยเหลือบุคคลให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ส่วน Moore (2001) มีความเห็นว่าบทบาทที่สำคัญของผู้สอน คือ ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาในชั้นเรียนเพื่อให้คำแนะนำและช่วยแก้ปัญหาให้แก่นักเรียน มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Hoy และ Miskel (2001) ที่ว่าการให้คำชี้แนะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูจำเป็นต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้ให้

ความหมายไว้ว่าการให้คำปรึกษา คือ กระบวนการช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถรู้จักเข้าใจและยอมรับตนเองจนเกิดความกระจ่างในปัญหาของตนเอง สามารถวางแผนและหาแนวทางตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองได้ซึ่งบทบาทของผู้สอน ที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษามีบทบาทตามที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) เสนอไว้ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล จัดทำข้อมูลเป็นระบบเป็นปัจจุบัน
2. คัดกรอง จำแนกกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มพิเศษ
3. ดูแลช่วยเหลือให้คำปรึกษา กรณีปัญหาไม่ยุ่งยากซับซ้อนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม
4. จัดกิจกรรมโครงการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักรักและเห็นคุณค่าในตนเองมีทักษะชีวิตและทักษะทางสังคมที่เหมาะสม
5. ติดตามผลการส่งเสริมพัฒนาและดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
6. ประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมพัฒนาป้องกันและแก้ไขปัญหาผู้เรียน

7. มีส่วนร่วมในการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน
บทบาทหน้าที่ของผู้สอน ในการทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนที่ให้คำปรึกษาครอบคลุมทั้งด้านการเรียน การดำเนินชีวิตและการดำรงอยู่ร่วมกันสังคมในด้านการส่งเสริมพัฒนาป้องกันและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ดังนั้นครูต้องมีคุณสมบัติตามที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) เสนอไว้ดังนี้

1. มีบุคลิกภาพที่อบอุ่นและเป็นมิตร
2. มีลักษณะน่าไว้วางใจ น่าเคารพ น่าเชื่อถือและรักษาความลับได้
3. มีความสนใจในการช่วยเหลือผู้อื่น มีคุณธรรม เมตตาธรรมและเสียสละ
4. รู้จักพูดเพื่อให้ผู้รับคำปรึกษาทราบปัญหาที่แท้จริงและช่วยให้แก้ปัญหาด้วยตัวเองได้
5. รู้จักรับฟังและจับประเด็นได้เร็ว และชัดเจน มีความอดทนต่อการรับฟัง
6. สามารถอธิบายและคลี่คลายปมประเด็นต่างๆ ให้ชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย
7. สามารถช่วยให้ผู้รับคำปรึกษารับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเองโดยผู้ให้คำปรึกษาจะไม่ตัดสินใจแทน
8. มีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์มั่นคง

นอกจากการให้คำปรึกษา แล้วครูยังต้องทำหน้าที่ให้คำแนะนำชี้แจงและมอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ตามคำแนะนำชี้แนะของผู้สอน ต้องมีลักษณะดังที่ Arends (1997) อธิบายไว้ คือ การให้คำแนะนำที่มีความชัดเจน ทำหาย และการแนะนำเป็นไปตามธรรมชาติและตาม

สถานการณ์ที่มีเปลี่ยนแปลง โดยคำนึงถึงระดับความยากง่าย และมีการเฝ้าติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การให้คำปรึกษาของผู้สอน เป็นปัจจัยการจัดการศึกษาที่เป็นลักษณะของพฤติกรรมการปฏิบัติของผู้สอนเกี่ยวกับการให้คำแนะนำ การแนะแนวที่ครอบคลุมทั้งการสอนการแก้ปัญหา การใช้ชีวิตส่วนตัว การปรับตัวอยู่ในสังคม การแนะนำวิธีการแสวงหาความรู้และการแนะแนวที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนสาขาพยาบาลและส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลด้วย

2.4 การจัดการชั้นเรียนของผู้สอน (Classroom management)

การจัดการชั้นเรียน คือ การดูแลปกครองผู้เรียนในชั้นเรียน ซึ่งครอบคลุมการจัดสภาพและบรรยากาศในชั้นเรียน การอำนวยความสะดวก การจัดประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้การกำกับดูแลความประพฤติ ระเบียบวินัย การเรียนรู้การทำงานและพฤติกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เรียน

Sergiovanni และคณะ (2004) และ Burden (2003) กล่าวว่า การจัดการชั้นเรียนเป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่จะต้องดำเนินการซึ่งมีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ของโรงเรียน ซึ่ง Muijs และ Reynolds (2001) มีความเห็นว่า ประสิทธิภาพของการจัดการชั้นเรียนทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วน Schell และ Burden (2000) ได้เสนอแนวคิดว่าการจัดการชั้นเรียนของครูต้องมีลักษณะการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การจัดเตรียมเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการทำงาน
2. การจัดระบบเครื่องมืออุปกรณ์
3. กำหนดระเบียบปฏิบัติของชั้นเรียน
4. เตรียมผู้ช่วยเหลือชั้นเรียน
5. จัดเตรียมรายชื่อนักเรียนในชั้นเรียน
6. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน
7. จัดเตรียมวันเกิดและวันสำคัญของบุคคลอื่น ๆ เอาไว้
8. การจัดเตรียมหนังสือเรียนและค้นคว้า
9. การจัดและจำแนกชั้นเรียน
10. การจัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบ
11. การเลือกและจัดที่นั่งเรียน
12. การตกแต่งห้องเรียนให้สวยงาม

ทั้งนี้ การจัดการชั้นเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน การจัดห้องและการจัดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ควรดำเนินการให้ครอบคลุมดังนี้

- 1) จัดเพื่อเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน
- 2) จัดพื้นที่ใช้สอยร่วมกันให้มีอิสระและสามารถใช้ร่วมกันได้สะดวก
- 3) ให้มั่นใจได้ว่าครูสามารถมองเห็นนักเรียนได้สะดวก
- 4) สื่อที่ใช้ในการสอนจัดหาง่าย สะดวกและนักเรียนให้ความสนใจ
- 5) นักเรียนสามารถมองเห็นและมีความเข้าใจกิจกรรมการเรียนการสอนและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ง่าย

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการจัดการชั้นเรียน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนพยาบาล การปฏิบัติงานตามขั้นตอนในการดูแลและปกครองชั้นเรียน ครอบคลุมถึงการจัดสภาพห้องเรียนและบรรยากาศภายในชั้นเรียน การอำนวยความสะดวกในห้องเรียน การจัดประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ การกำกับดูแลความประพฤติ ระเบียบวินัยการเรียนรู้ การทำงานร่วมกันและการเล่นของนักเรียนในชั้นเรียน ตลอดจนการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียน

จากการศึกษาถึงลักษณะพฤติกรรมของผู้สอนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วย ความกระตือรือร้นของผู้สอน ความรอบรู้ของผู้สอน การให้คำปรึกษาของผู้สอน และการจัดการชั้นเรียนของผู้สอน จะเห็นได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน ดังที่ได้สังเคราะห์ตามแนวคิดของ Skiffington และ Zeus (2003) Hoy และ Miskel (2001) Bandura (1997) Lunenberg และ Ornstein (2004) Sergiovanni และคณะ (2004) และ Burden (2003) Schell และ Burden (2000) Arends (1997) จึงกล่าวได้ว่า การจัดการเรียนการสอนของผู้สอน ได้แก่ ความกระตือรือร้นของผู้สอน ความรอบรู้ของผู้สอน การให้คำปรึกษาของผู้สอน และการจัดชั้นเรียนของผู้สอนมีอิทธิพลต่อคุณภาพและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน จึงได้นำแนวคิดดังที่ได้กล่าวแล้วนี้ มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ดังนั้นผู้บริหาร ต้องให้ความสำคัญกับ อาจารย์ผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยตรงและกระตุ้นให้ผู้สอนมีความกระตือรือร้นต่อการเตรียมความพร้อมสำหรับการสอน กระตือรือร้นค้นคว้าหาความรู้สม่ำเสมอเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในหลายๆ ด้านทั้งทั่วไปและเชิงวิชาชีพ ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนนอกจากนี้ ผู้บริหารส่งเสริมกระตุ้นให้ผู้สอนมีความสามารถในการให้คำปรึกษาตลอดจนการดูแลผู้เรียนในห้องเรียนการช่วยเหลือจัดสร้างบรรยากาศภายในห้องเรียนเพื่อให้เกิดความต้องการที่อยากเรียนรู้หรือการจัดการชั้นเรียนของผู้สอนนั่นเอง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2.5 ปัจจัยด้านผู้เรียนที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนการจัดการศึกษาปัจจัยด้านผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและมีทักษะทางปัญญา จึงต้องมีการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในที่นี้กล่าวถึงผู้เรียนที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียน จากแนวคิดของจินตนา ยูนิพันธ์ และสุนทราวดี เขียรพิเชฐ (2544) ในความหมายที่มีลักษณะที่แสดงออกถึงการมีวิธีการอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ต้องมีความกระตือรือร้นต่อการเรียน ต้องมีความพร้อมที่จะพัฒนา มีความต้องการที่จะเรียนรู้ มีความสนใจมีความอยากรู้อยากเห็น มองเห็นปัญหาหาข้อมูล กำหนดข้อวินิจฉัยและกำหนดทางเลือกเอง โดยกระบวนการคิดนั้นสามารถคิดได้อย่างอิสระ ตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติและประเมินได้ด้วยตนเอง

ส่วน Alfaro – LeFevre (1994) ได้กล่าวถึงผู้เรียน เกี่ยวกับคุณลักษณะการแสดงออกของบุคคลที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสรุปไว้ว่า

1. มีความรอบรู้เกี่ยวกับความเชื่อ ความลำเอียง และอคติต่างๆ
2. มีความเชื่อมั่น กระตือรือร้น และมีเจตคติที่ดีต่อคำถาม
3. มีทักษะในการติดต่อสื่อสารที่ดี เมื่อมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำความเข้าใจข้อเท็จจริงและการแสวงหาทางเลือก
4. มีใจเปิดกว้าง ยอมรับความคิดที่แตกต่างจากตน และจะตัดสินใจเมื่อมีหลักฐานที่เชื่อถือได้
5. รู้จักถ่อมตัว และยอมรับความจริงว่า ไม่มีใครรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง
6. มีความคิดในเชิงรุก เน้นการป้องกันมากกว่า การแก้ปัญหา
7. มีระบบและวิธีการที่ดีในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ
8. มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนวิธีการและทางเลือกเมื่อมีเหตุผลใหม่ที่ดีพอ
9. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักตรรกศาสตร์ รู้จักค้นหาหลักฐาน และรู้จักประเมินความเสี่ยง หรือผลที่ได้รับก่อนลงมือปฏิบัติ
10. ยอมรับว่าคำตอบที่ดีที่สุดไม่ใช่คำตอบที่สมบูรณ์ที่สุด และ
11. การรู้จักสร้างสรรค์ และผูกพันกับสิ่งที่ดีเลิศเพื่อหาทางเลือกในการปรับปรุงตนเองและปรับปรุงงาน

ส่วนด้านสมาคมปรัชญาของอเมริกา (Raines,1996; cited in The American Philosophical Association, 1990) ได้สรุปลักษณะการแสดงออกของบุคคลที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ ดังนี้

1. การมีความกระตือรือร้นอยากเรียนรู้จนเป็นนิสัย
2. การมีความซื่อสัตย์ต่อเหตุผล
3. การมีใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง
4. การมีข้อมูลที่ดีใช้แหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้
5. การมีความยุติธรรมในการประเมิน
6. การกล้าผจญกับความอคติของบุคคลอื่น
7. การมีความฉลาด สุขุม รอบคอบในการตัดสินใจ
8. การมีความตั้งใจในการแสวงหาข้อเท็จจริง
9. การมีความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นปัญหา
10. การจดบันทึก เรื่องราวที่ซับซ้อนและสำคัญ
11. การมีความมุ่งมั่นในการแสวงหาข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

และการตัดสินใจ

12. การใช้เหตุผลในการเลือกเกณฑ์ต่าง ๆ
13. การมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนความคิดเห็นทางเลือก เมื่อมีหลักฐานที่

ดีกว่า

14. การมุ่งเน้นวิธีการสืบค้นเพื่อยืนยันข้อสรุปที่ชัดเจน

Wilkinson (1996) ได้เสนอคุณลักษณะของผู้เรียนที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณทางการพยาบาลไว้ดังนี้

1. มีความคิดรวบยอด มีการใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณที่เกี่ยวข้องกับความคิดรวบยอดเป็นสิ่งสำคัญต่อการพยาบาล เนื่องจากพยาบาลจะต้องเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์ (Concept) เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อการดูแลผู้ป่วย เช่น แรงสนับสนุนทางสังคม (Social support) ความวิตกกังวล (Anxiety) และคุณภาพชีวิต (Quality of Life) เป็นต้น คำถามตัวอย่างเพื่อให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณมักต้องมีพื้นฐานมาจากการใช้กรณีศึกษา เช่น แรงสนับสนุนทางสังคมประเภทใดจึงจะเหมาะสมกับผู้ป่วย ก. เพราะเหตุใด

2. ความเป็นเหตุเป็นผล คุณสมบัติของความเป็นเหตุเป็นผล เป็นข้อที่ชัดเจนที่สุดในการใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เหตุผลและการใช้ความเป็นเหตุเป็นผล เป็นสิ่งชี้แนะให้พยาบาลมุ่งไปสู่การใช้เหตุผลในการดูแลผู้ป่วย ไม่ใช่ความลำเอียง ความสนใจส่วนตัว หรือความกลัวมาปฏิบัติ การพยาบาล เช่น พยาบาลที่ต้องดูแลผู้ป่วยติดเชื้อ เอช ไอ วี หากพยาบาลไม่รู้จักใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยการใช้เหตุผล ก็อาจจะรู้สึกรังเกียจผู้ป่วยด้วยกลัวว่าตนเองจะติดเชื้อจากผู้ป่วย หรือมีความคิดลำเอียง เกลียดผู้ป่วยเพราะผู้ป่วยเป็นคนรักร่วมเพศ ฉะนั้นในกรณีเช่นนี้ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่าพยาบาลจะให้การดูแลผู้ป่วยอย่างมีคุณภาพมากหรือน้อย ในทางกลับกัน ถ้าพยาบาลใช้เหตุผลจะมี

การใช้หลักการป้องกันการติดเชื้อ (Universal precautions) มาใช้ และดึงหลักการของทฤษฎีพัฒนาการ (Development theories) มาใช้ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจว่าบุคคลกร่วมเพศมีสาเหตุเกิดมาจากการเลี้ยงดูในวัยเด็ก หรือถ้าจะนำวิทยาการใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ก็จะทำให้เข้าใจการมีพฤติกรรมกร่วมเพศเพราะความผิดปกติของโครโมโซม เป็นต้น

3. การสะท้อนความคิด การสะท้อนความคิดนี้หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจสรุปสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากการใคร่ครวญพิจารณาหลายๆ ครั้ง ไม่รีบด่วนตัดสินใจ หากใช้เวลาที่เหมาะสมในการชั่งน้ำหนักพิจารณาเพื่อสรุปสิ่งนั้น ๆ

4. ทักษะคิด เป็นทักษะคิดของการใฝ่รู้ พยาบาลที่มีคุณลักษณะข้อนี้จะเป็นคนช่างสงสัยในเชิงสร้างสรรค์ และมักตั้งคำถามให้กับตนเองว่า ทำไม และอย่างไร

5. ความเป็นตัวของตัวเอง และอะไรควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ พยาบาลที่มีความคิดภายใต้ความเป็นตัวของตัวเองจะไม่เชื่อผู้อื่นเพราะถือว่าผู้อื่นเป็นครูหรือเป็นผู้มีอำนาจมากกว่า หากจะคิดโดยการใช้เหตุผลเป็นที่ตั้ง

6. ความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาพยาบาลกระทำได้โดยการที่ครูต้องให้อิสระแก่นักศึกษาในการคิดและทำ จะต้องไม่ยึดติดหลักการและขั้นตอนที่ตายตัวที่ครูกคิดว่าถูกต้องเท่านั้น

7. ความยุติธรรม ผู้มีความคิดวิจารณ์ญาณจะต้องขจัดความลำเอียงออกจากความคิดของตนเองให้หมดไป ต้องใช้หลักการของความเป็นเหตุเป็นผลเข้ามาเป็นตัวหลักสำคัญ คุณลักษณะของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ

ส่วน ภัทรภรณ์ ภัทรโยธิน ได้กล่าวว่าคุณลักษณะของผู้เรียนที่มีการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ประกอบด้วย

1. มีความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล และความรู้อย่างสนใจ ใฝ่รู้
2. ทำงานในลักษณะเป็นทีมได้
3. รับรู้ความรู้สึกและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. รับรู้สถานการณ์ตามความเป็นจริง
5. ชั่งน้ำหนักระหว่างความเสี่ยงกับผลประโยชน์ที่ได้รับก่อนลงมือกระทำเสมอ
6. จัดระบบระเบียบ จัดลำดับความสำคัญ และความเร่งด่วนของปัญหาต่าง ๆ

ได้อย่างเหมาะสมภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์ทางด้านจริยธรรม

จะเห็นได้ว่าจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณของผู้เรียน ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดของจินตนา ยูนิพันธ์ และสุนทราวดี เอียร์พิเชฐ (2544) Alfaro – LeFevre (1994) The American

Philosophical Association (1990) Wilkinson (1996) ภัทรภรณ์ ภัทรโยธิน Peter A. Facione และ Noreen C. Facione (1996) สามารถกล่าวโดยภาพรวมเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียน ดังที่ได้สังเคราะห์ขึ้นมา ประกอบด้วย การเปิดใจกว้างของผู้เรียน ความอยากรู้อยากเห็นเชิงวิชาการ ความเป็นนักวิเคราะห์ การชอบค้นหาความจริงความเชื่อมั่นในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของตนเอง มีซึ่งดังที่กล่าวมาทั้งหมดมีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน จึงได้นำแนวคิดดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณกล่าวคือ ผู้บริหารและครูสอน ต้องให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของผู้เรียนและต้องสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดการและควบคุมปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน ดังที่ได้ศึกษานั้นให้มีขึ้นในผู้เรียนและส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนต่อไป ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะผู้เรียนดังรายละเอียดที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณตลอดทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของนักศึกษาพยาบาลสัมพันธ์กับลักษณะของความเป็นวิชาชีพพยาบาลได้ ดังต่อไปนี้

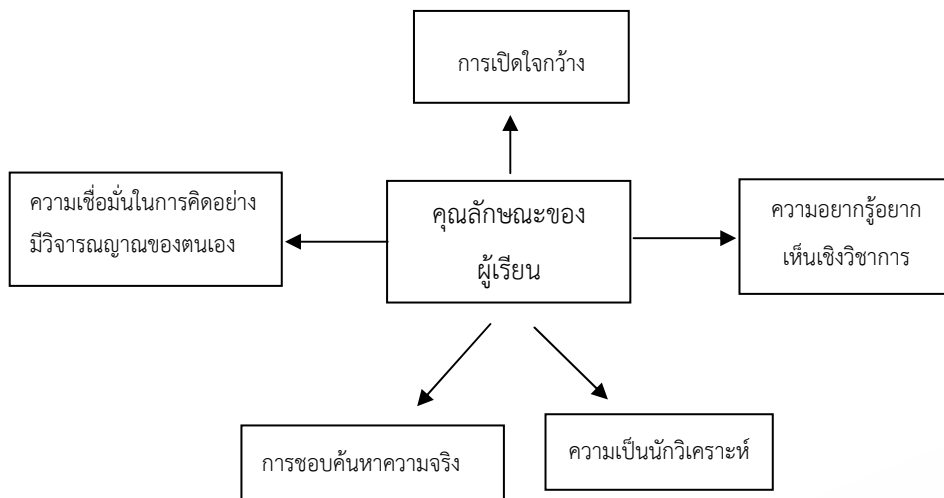
1. การเปิดใจกว้าง (Open-mind) การเปิดใจกว้าง คือ ลักษณะนิสัยอดทน ไม่แสดงพฤติกรรมที่บอกถึงการมีอคติต่อผู้ที่มีมุมมองแตกต่างไปจากตนไวต่อความรู้สึกอคติของตนเอง

2. ความอยากรู้อยากเห็นเชิงวิชาการ (Inquisitiveness) ความอยากรู้อยากเห็นทางวิชาการ คือ ลักษณะนิสัยกระตือรือร้นอยากรู้อยากค้นคว้า อยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ หากมีความสนใจในเรื่องใดก็จะค้นคว้าในเรื่องนั้นอย่างจริงจัง ถึงแม้ว่าขณะนั้นความรู้ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ยังไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจนก็ตาม

3. ความเป็นนักวิเคราะห์ (Analyticity) การคิดอย่างวิเคราะห์ คือ ลักษณะนิสัยที่ต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอเพื่อดูความสำคัญของข้อมูลอย่างมีเหตุผลซึ่งต้องใช้ความสามารถในการตีค่า ความหมายของข้อมูล การคาดการณ์สถานการณ์การเชื่อมโยงสิ่งที่สังเกตได้ในคลินิกกับ ความรู้ทางด้านทฤษฎี

4. การชอบค้นหาความจริง (Truth seeking) การชอบค้นหาความจริง คือ ลักษณะนิสัยที่ต้องการค้นคว้า แสวงหาความจริง คอยตั้งคำถาม ถมตนเองอยู่เสมอ มีเป้าหมายติดตามสืบเสาะอย่างไม่ลดละความพยายามและมีการประเมินซ้ำตลอดเวลาเมื่อมีข้อมูลใหม่เข้ามา

5. ความเชื่อมั่นในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของตนเอง (Critical thinking - confidence) ความเชื่อมั่นในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของตนเอง หมายถึง ลักษณะนิสัยที่มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าคิดกล้าตัดสินใจเมื่อรู้สึกมั่นใจในเหตุผลของตนเองอันจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ และสามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพมีการคาดการณ์ความสามารถของตนเองในการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ ดังสรุปในภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 องค์ประกอบคุณลักษณะของนักศึกษาพยาบาลที่ส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

สรุปปัจจัยการจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข แสดงดังตารางในภาคผนวก ประกอบด้วย

1. โครงสร้างการบริหาร (Organization structure)
2. พันธกิจที่ชัดเจน (A clear school mission)
3. ความกลมเกลียว (Cohesiveness)
4. บรรยากาศองค์การ (Organizational Climate)
5. การบริหารคุณภาพ (Quality cycle)
6. ความกระตือรือร้นของผู้สอน (Enthusiasm)
7. ความรอบรู้ของผู้สอน (Master)
8. การให้คำปรึกษา ของผู้สอน (Counseling)
9. การจัดการชั้นเรียนของผู้สอน (Classroom management)
10. การเปิดใจกว้างของผู้เรียน (Open-mind)
11. ความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน (Inquisitiveness)
12. ความเป็นนักวิเคราะห์ของผู้เรียน (Analyticity)
13. การขอค้นหาความจริงของผู้เรียน (Truth seeking)
14. ความเชื่อมั่นในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของตนเองของผู้เรียน (Critical thinking self - confidence)

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เก็จกนก เอื้อวงศ์ (2547) ได้ศึกษา การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการจัดการศึกษาตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า การดำเนินการจัดการศึกษาในระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาในระดับมาก คือ ด้านภาวะผู้นำด้านวัฒนธรรมองค์การและด้านบุคลากร ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินการจัดการศึกษาในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านโครงสร้างองค์การ ด้านสภาพทางกายภาพ ด้านวัสดุอุปกรณ์และด้านงบประมาณ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการพบว่า ปัจจัยด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านสภาพทางกายภาพ และด้านบุคลากรเป็นอุปสรรคในระดับปานกลาง ส่วนด้านวัฒนธรรมองค์การด้านโครงสร้างองค์การเป็นอุปสรรคในระดับน้อย

ลิลลี่ ศิริพร (2547) ได้วิจัยเรื่องการควบคุมคุณภาพที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ด้านนักศึกษาของวิทยาลัยพยาบาล เพื่อการศึกษาการควบคุมคุณภาพที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ด้านนักศึกษาของวิทยาลัยพยาบาล ผลการวิจัยพบว่า มีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ คือ ปัจจัยสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษา ด้านปัจจัยเกื้อหนุน ด้านการเงินและงบประมาณที่มีอิทธิพลในการพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา

สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ (2548) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยเชิงพหุระดับที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของ โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดี ส่วนความสามารถในการแก้ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยระดับนักเรียน พบว่า พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวในเมืองของนักเรียนมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน สำหรับปัจจัยระดับห้องเรียน พบว่า คุณภาพการสอนและพฤติกรรมการสอนของครูมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และพบว่าค่าน้ำหนักของตัวแปรตามประสิทธิผลของโรงเรียนมีค่าไม่เท่ากัน

เกตุสุเดช กำแพงแก้ว (2547) ได้ทำการศึกษากิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยใช้แนวคิดของ Epstein (1995) ซึ่งประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดูในฐานะผู้ปกครอง การติดต่อสื่อสาร การอาสาสมัคร การเรียนรู้ที่บ้านการตัดสินใจ และการร่วมมือกับชุมชน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า แนวคิดโครงสร้างองค์ประกอบตามแนวคิดของ Epstein มีความเหมาะสมในการดำเนินการและพบว่ากิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในการดำเนินการ คือ โรงเรียนควรกำหนดนโยบายและจัดระบบอาสาสมัครเพื่อช่วยงานโรงเรียนที่ชัดเจนและผู้ปกครองมีเวลาว่างและช่วยแก้ปัญหาให้เด็กทุกครั้งที่เด็กต้องการ ส่วนกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ โรงเรียนควรจัดให้มีการพบปะระหว่างผู้ปกครองและครูประจำชั้น และผู้ปกครองมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นทุกครั้งที่มีโอกาส

Colucciello (1999) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน กับแบบการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ประสบการณ์เชิงรูปธรรม (Concrete experience) การสังเกตอย่างไตร่ตรอง (Reflective observation) การสรุปเป็นแนวคิดนามธรรม (Abstract conceptualization) และการทดลองปฏิบัติจริง (Active experimentation) กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 - 4 จำนวน 328 คน จากสถาบันการศึกษาพยาบาลในสหรัฐอเมริกา ภาคตะวันตกตอนกลาง ผลการศึกษาพบว่า ทักษะด้านความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการสังเกตอย่างไตร่ตรอง ทักษะด้านการวิเคราะห์ข้อมูล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการทดลองปฏิบัติจริง ทักษะด้านความใจกว้าง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสบการณ์เชิงรูปธรรม และทักษะด้านความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสัมพันธ์ทางลบกับการสรุปเป็นแนวคิดนามธรรม ทักษะด้านการค้นหาความจริง มีความสัมพันธ์ทางลบกับการสังเกตอย่างไตร่ตรอง และทักษะด้านการวิเคราะห์ มีความสัมพันธ์ทางลบกับการสรุปเป็นแนวคิดนามธรรม นอกจากนี้ยังพบว่า ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณลักษณะของ ผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

อัจฉราพร ศรีภูษณาพรรณ และณัฐวรรณ สุวรรณ (2547) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ ผู้สอนต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้ คือมีความเชี่ยวชาญ และการเป็นที่มีความรอบรู้ ในด้านเทคนิคการสอนทางคลินิกและสามารถนำวิธีการใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ อาทิ การสอนโดยทำผังความคิด (Concept mapping) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้การมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับรูปแบบการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (รุจิเรศ ธนุรักษ์ และประพิศ จันทร์พุกษา 2545) จากผลการศึกษาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ผู้สอนต้องมีวิธีการสอนที่สามารถส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลอย่างได้ผล มีลักษณะที่ร่วมกันที่สำคัญคือ วิธีการสอนที่มุ่งเน้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียน และลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง อันเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาในปัจจุบันที่เน้นให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

Bowles (2000) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการตัดสินใจทางการพยาบาล ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวนปีที่ศึกษาและอายุ กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรีจาก 2 หลักสูตร ในรัฐแคลิฟอร์เนียตอนเหนือ จำนวน 65 คน ได้กลุ่มตัวอย่างมาโดยความสะดวก นักศึกษาทั้งสองหลักสูตรที่เลือกมามีความคล้ายคลึงกันคือ เป็นหลักสูตร 4 ปี อยู่ในสถาบันการศึกษาพยาบาลของรัฐ มีระบบการคัดเลือกเข้าศึกษาและโครงสร้างหลักสูตรคล้ายคลึงกัน นักศึกษากำลังศึกษาในภาคการศึกษาที่ 5 และภาคการศึกษาสุดท้ายของหลักสูตร และกลุ่มตัวอย่างทุกคนยังไม่มีใบประกอบวิชาชีพทางการพยาบาล และแบบวัดทักษะการตัดสินใจทางการพยาบาล ที่ชื่อว่า The Clinical Decision - Making in Nursing Scale (CDMNS ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการ

การอ่าน การวิเคราะห์ และทักษะการตัดสินใจทางการพยาบาลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล

ศศิธร จิตตพุทธิ (2539) ได้ศึกษา เรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาพยาบาลสถาบันการศึกษาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือนักศึกษาชั้นปีที่ 2, 3 และ 4 จำนวน 297 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมิน การคิดอย่างมีวิจารณญาณพบว่า 1) นักศึกษาทั้ง 3 ชั้นปีมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างกัน และ 2) ปัจจัยด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลวิธีการสอน ทักษะคิดที่เอื้ออำนวยต่อการคิด และสิ่งแวดล้อมในการคิด ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

เสาวภา เต็ดขาด (2539) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการเรียนรู้แบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอน กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 368 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ลักษณะการเรียนรู้ขั้นการทดลองปฏิบัติจริงมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) แบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 3) ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างแบบการเรียนรู้ในการส่งผลต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ 4) ตัวแปรด้านลักษณะการเรียนรู้ แบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนโดยรวมไม่สามารถทำนายความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลได้ แต่พบว่า การจัดการเรียนการสอนย่อยด้านความยืดหยุ่นสามารถทำนายความสามารถย่อยด้านการอนุมานและการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นได้ดีที่สุด

กนกนุช ขำภักตร์ (2539) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริงกับความสามารถในการคิดวิจาร์ณญาณของนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาพยาบาลภาครัฐ จำนวน 390 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) นักศึกษาที่มีระดับชั้นปีต่างกัน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกันโดยนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่ากว่านักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 4 นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกัน โดยนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักศึกษาพยาบาลที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด 3) นักศึกษาที่ปีตามารดามีระดับการศึกษาต่างกัน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างกัน 4) นักศึกษาที่มีบุคคลที่นักศึกษาใช้เวลาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากที่สุดต่างกัน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างกัน 5) นักศึกษาที่มีบุคคลที่นักศึกษาใช้เวลาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากที่สุด ซึ่งมีระดับการศึกษาต่างกัน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างกัน และ 6) สภาพการเรียนการสอนที่เน้นสถานการณ์จริงด้านกิจกรรมการเรียน ด้านกิจกรรมนักศึกษาและด้านกิจกรรมการสอนเรื่องวิธีการสอน การใช้

คำถาม และการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนของอาจารย์พยาบาลไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล ส่วนด้านกิจกรรมการสอนเรื่องการประเมินผลการเรียนของอาจารย์ มีความสัมพันธ์ทางลบระดับต่ำกับความสามารถในการคิดวิจารณ์ของนักศึกษาพยาบาล

สมสุข โถวเจริญ (2541) ได้ศึกษาเรื่อง ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ภาควิชา กุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 - 4 จำนวน 336 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) นักศึกษาชายและหญิง มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างกัน 2) นักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สูงกว่านักศึกษาที่กำลังศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2 นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สูงกว่านักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ นักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมาก มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างจากนักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยน้อย 5) นักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองเกินไปน้อย มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองเกินไปมาก นักศึกษาที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยน้อย มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สูงกว่านักศึกษาพยาบาลที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมาก นักศึกษาที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สูงกว่านักศึกษาพยาบาลที่ไม่มีความเชื่ออำนาจภายในตน ตัวพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญหรือมีประสิทธิภาพสูงในการทำนายความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองเกินไป โดยทั้งสองตัวแปรนี้สามารถร่วมกันทำนายความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล

สุภารัตน์ ไชยประสิทธิ์ (2542) ได้ศึกษา เรื่อง การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์ กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 - 4 จำนวน 456 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2 แต่ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักศึกษาชั้นปีที่ 1, 2 และ 3 ไม่แตกต่างกัน

มนต์ภรณ์ พลสมิคร และจูนีเยร์ วรจันทร์ (2542) ได้ศึกษา เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเรียนการสอน ความรู้ในการใช้กระบวนการพยาบาล ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์ ปีการศึกษา 2542 ผลการศึกษาพบว่า 1) การจัดการเรียนการสอนไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 2) ความรู้ในการใช้กระบวนการพยาบาล มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์

กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 4) นักศึกษาทั้ง 3 ชั้นปี มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกัน

คงขวัญ จันทรมธากุล (2543) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และกิจกรรมการสอนของอาจารย์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี กลุ่มประชากรที่ศึกษาคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 193 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) นักศึกษาที่มี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกัน นักศึกษาที่มีการรับรู้กิจกรรมการสอนของอาจารย์แตกต่างกัน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณไม่แตกต่างกัน 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับกิจกรรมการสอนของอาจารย์ไม่มีปฏิสัมพันธ์ต่อการส่งผลต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา มีเพียงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ส่งผลให้ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาแตกต่างกัน 4) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับ กิจกรรมการสอนของอาจารย์ และกิจกรรมการสอนของอาจารย์ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลาง กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา และ 5) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และกิจกรรมการสอนของอาจารย์ ไม่สามารถร่วมกันทำนายความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาได้ มีเพียงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้นที่สามารถทำนายความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาได้

สุรัตนา ทศนุต (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เขตภาคกลาง กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 120 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ลักษณะการเรียนรู้ขั้นสูงสรุปแนวคิดนามธรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น ลักษณะการเรียนรู้ขั้นสูงการสังเกตอย่างไตร่ตรองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นและความสามารถด้านการแปลความ และ 3) ทักษะคิดที่เอื้อต่อการคิดและแบบการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ศรีจันทร์ วรรณขาว (2544) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางปัญญากับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 - 4 จำนวน 320 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ทักษะทางปัญญาที่สามารถพยากรณ์การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์บัณฑิต มี 6 ทักษะ คือ ทักษะการสรุปความ ทักษะการอธิบาย ทักษะการเปรียบเทียบ ทักษะการเสนอทางเลือก ทักษะการบรรยาย และทักษะการสังเกต 2) ทักษะทางปัญญาที่สามารถพยากรณ์การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี) มี 2 ทักษะ คือ ทักษะการสรุปความ และทักษะการเปรียบเทียบ และ 3) ทักษะทาง

ปัญหาที่สามารถพยากรณ์การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลโดยรวมมี 6 ทักษะ คือ ทักษะการสรุปความ ทักษะการอธิบาย ทักษะการเปรียบเทียบ ทักษะการเสนอทางเลือก ทักษะการบรรยาย และทักษะการสังเกต

จินตนา ยูนิพันธ์; และประนอม รอดคำดี (2544) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 2 - 4 จำนวน 433 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ที่สร้างขึ้นโดย ศรีไพร ไชยยา (2541) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.74 ผลการศึกษาพบว่า 1) คะแนนเฉลี่ยสะสมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการคิดวิจาร์ณญาณของนักศึกษาพยาบาล สถานที่ตั้งของสถาบันที่อยู่นอกเขต กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทางลบกับความสามารถในการคิดวิจาร์ณญาณของนักศึกษาพยาบาล 3) ตัวแปรด้านนักศึกษา ได้แก่ ชั้นปีที่เรียน ความเชื่ออำนาจในตน กิจกรรมนักศึกษา ความเป็นอิสระแห่งตน แบบการเรียนแบบเคลื่อนไหว และตัวแปรด้านสภาพการเรียนการสอน ได้แก่ วิธีการสอนของอาจารย์ การใช้คำถามของอาจารย์ การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การประเมินผลการเรียน การยอมรับสถานภาพของนักศึกษาการให้ความเป็นอิสระ การมีสัมพันธภาพที่ไว้วางใจ การให้การสนับสนุน และกิจกรรมการเรียน ไม่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการคิดวิจาร์ณญาณของนักศึกษาพยาบาล และ 4) ตัวแปรพยากรณ์ที่สามารถทำนายความสามารถในการคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณของนักศึกษาพยาบาล มี 5 ตัว คือ สถานที่ตั้งของสถาบัน คะแนนเฉลี่ยสะสม กิจกรรมการเรียน การใช้คำถามของอาจารย์ และการประเมินผล ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนของความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณของนักศึกษาพยาบาลได้ร้อยละ 5.84 และเมื่อพิจารณาน้ำหนักและทิศทางของตัวพยากรณ์ที่มีน้ำหนักมากที่สุด คือการใช้คำถามของอาจารย์

เพ็ญศรี พงษ์ประภาพันธ์, จุรีรัตน์ กอผจญ; และสมเกียรติ สุทธิรัตน์ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง การคิดแบบมีวิจารณ์ญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครพนม” ประชากรในการวิจัย คือ นักศึกษาทั้งหมดที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2546 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 183 คน ผลการศึกษาพบว่า อายุ ระดับชั้นปี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการจัดการเรียนการสอนไม่มีความเกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณของนักศึกษา

มณี อาภานันท์กุล และคณะ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง ความสามารถในการคิดอย่างวิจารณ์ญาณของนักศึกษาพยาบาลที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก และความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 129 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) เพศ คะแนนเฉลี่ยสะสมชั้นมัธยมศึกษา และ ผลการเรียนวิชาบทนำสู่วิชาชีพพยาบาลมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ส่วนตัวแปรอายุ อันดับที่ของการเลือกเพื่อเข้าศึกษาวิชาชีพพยาบาล และภูมิลำเนา ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ

ชูลีพร เขาวนัฒธากิจ และคณะ (2547) ได้ศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษากับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล ในการเรียนรายวิชา 30 - 0101 มโนทัศน์พื้นฐานทางการพยาบาล กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชามโนทัศน์พื้นฐานทางการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย จำนวน 125 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะการคิดแบบมีวิจารณญาณและทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แต่ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความสัมพันธ์กับลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

กัญญ์สิริ จันทร์เจริญ, และคนอื่นๆ (2548) ศึกษา ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 50 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครองเกินไปมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานสูงกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การจัดการเรียนการสอน และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา และ 4) ตัวแปรพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติสามารถร่วมกันทำนายความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และการจัดการเรียนการสอน โดยร่วมกันอธิบายความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ปฏิญญา ก้องสกุล และปัทมา แคนยุกต์ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาทัศนคติต่อการบริการสุขภาพและความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีตรังปีการศึกษา 2547 ประชากรในการศึกษาคือผู้สำเร็จการศึกษาทุกหลักสูตร จำนวน 145 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของสถาบันพระบรมราชชนก ผลการศึกษาพบว่า 1) นักศึกษาที่มีหลักสูตรต่างกัน มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล

มณี อาภานันท์กุล รุจิเรศ ธนุรักษ์ และประพิศ จันทร์พุกษา ได้ศึกษาเรื่อง ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการรู้สึกรับคุณค่าในตนเองของนักศึกษาพยาบาลที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 129 คน ที่เรียนในวิชาบทนำสู่วิชาชีพทางการพยาบาลที่เป็นวิชาชีพทางการพยาบาลที่เป็นวิชาการทางการพยาบาลวิชาแรกที่มีการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า 1) คะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง คะแนนเฉลี่ยของความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

และ 3) คะแนนเฉลี่ยของเกรดวิชาบทนำสู่วิชาชีพทางการพยาบาล มีความสัมพันธ์กับคะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ศิริพร ศรีวิชัย (2549) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 – 4 จำนวน 136 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา และ 2) อายุ เพศ และระดับชั้นปีการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา

สุทธิพงษ์ ยงค์กมล (2545) ได้ทำการวิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างการบริหารระดับที่ส่งผลมากที่สุด ได้แก่ การกำหนดบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของฝ่ายต่างๆ ivo สัมพันธ์กัน การประสานงานระหว่างฝ่ายงานต่างๆ ออกแบบไว้ชัดเจน การจัดแบ่งฝ่ายสายงานต่างๆ เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของโรงเรียน

พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และพัฒนากระบวนการบริหารงานแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การ เพื่อใช้ในการบริหารงานในมหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันที่บุคลากรมีความรู้ความสามารถสูง ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์มีความเป็นผู้นำในการใช้เทคนิคการบริหารแบบการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ และกระบวนการในการบริหารคุณภาพทั้งองค์การ ที่เหมาะสมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกอบไปด้วย ขั้นตอน 8 ขั้นตอน คือ 1) การดำเนินการสร้างความรู้ความเข้าใจ 2) การสร้างทีมงาน 3) การนิยามและสำรวจความต้องการ 4) การสร้างวิสัยทัศน์ และกำหนดภารกิจ 5) การกำหนดแผนการดำเนินงาน 6) การจัดตั้งทีมงานย่อยในการดำเนินงาน 7) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทีมงาน และ 8) การรายงานผลและกำหนดรางวัลทุกขั้นตอนมีความเหมาะสมผู้ในระดับมากยกเว้นด้านความเหมาะสมของการกำหนดรางวัลมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้ทำการวิจัยและประเมินคุณภาพ ประสิทธิภาพการศึกษา ปีการศึกษา 2540 เพื่อประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษาในด้านปัจจัยกระบวนการ และผลผลิตเพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษาเพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาในองค์ประกอบด้านปัจจัยกระบวนการและผลผลิตองค์ประกอบ ด้านปัจจัยผู้บริหาร และปัจจัยด้านครู พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดีมาก ส่วนปัจจัยด้านนักเรียนและปัจจัยด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียน พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ปานกลางถึงดีมาก ปัจจัยด้านสื่อการเรียนการสอนของนักเรียนและปัจจัยด้านคุณภาพห้องสมุดของโรงเรียน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุง เมื่อรวมองค์ประกอบด้านปัจจัย พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ มีคุณภาพระดับปานกลาง

สำหรับด้านกระบวนการ เมื่อรวมองค์ประกอบในด้านการบริหารจัดการในโรงเรียนกับองค์ประกอบด้านการเรียนการสอน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีคุณภาพในระดับปานกลาง และควรปรับปรุง สำหรับประสิทธิภาพทางการศึกษาภาพรวมทั้งประเทศ โรงเรียนมีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพทางการศึกษาต่ำกว่าระดับน่าพอใจ ส่วนประสิทธิผลทางการศึกษาในภาพรวมทั้งประเทศ โรงเรียนมีค่าเฉลี่ยประสิทธิผลทางการศึกษาสูงกว่าระดับน่าพอใจสำหรับขนาดของโรงเรียนในด้านประสิทธิภาพ พบว่า โรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่มีค่าประสิทธิภาพอยู่ในระดับน่าพอใจ ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กมีค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพต่ำกว่าระดับน่าพอใจ ส่วนโรงเรียนที่มีผลน่าพอใจ โรงเรียนขนาดใหญ่มีผลน่าพอใจสูงสุด รองลงมา คือ ขนาดกลางและขนาดเล็กตามลำดับ ด้านประสิทธิผลทางการศึกษา โรงเรียนทุกขนาดมีประสิทธิผลความพึงพอใจอยู่ในระดับน่าพอใจใกล้เคียงกัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2543) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อศึกษาพฤติกรรมการสอน กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพนักเรียนวิธีการวัดผลประเมินผล องค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนา สภาพปัญหาที่พบ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่ม ทดลองมีคะแนนทดสอบศักยภาพหลังเรียนระดับมัธยมศึกษา นักเรียนมีศักยภาพที่ผ่านเกณฑ์ 4 ด้าน ได้แก่ การทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการสื่อสาร ความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเองสำหรับพฤติกรรมการสอนของครู และวิธีการวัดและประเมินศักยภาพนักเรียน พบว่าในระดับมัธยมศึกษา ครูเน้นการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้สูงสุด รองลงไป ได้แก่กระบวนการกลุ่มการค้นคว้า การมอบหมายงาน และการนำเสนอรายงาน ส่วนวิธีการวัดประเมินศักยภาพนั้น ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการสังเกตมากที่สุด ส่วนองค์ประกอบในการพัฒนาศักยภาพที่สำคัญที่สุดคือกิจกรรมการเรียนการสอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2543) ได้ทำการวิจัย ศึกษารูปแบบหรือแนวการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะ ดี เก่ง มีสุข ระดับประถมศึกษาเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณลักษณะ ดี เก่ง มีสุข และเพื่อการตรวจสอบรูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาให้เป็นอย่างที่ใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบแนวการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะ ดี เก่ง และมีสุข รูปแบบหรือแนวทางการกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาเป็นรูปแบบหรือแนวทางที่สามารถใช้วางแผนการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน และทำให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งการวางแผนการจัดกิจกรรม 2. ผลการนำรูปแบบไปใช้จัดการกระบวนการเรียนรู้ ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้สรุปได้ดังนี้ 1) ครูผู้สอนมีความเห็นว่านักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก 2) สำหรับนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่ามี การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ในเรื่องการยอมรับความสำเร็จของผู้อื่นได้คิดงานด้วยตนเองตามจินตนาการ การทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การได้แลกเปลี่ยนแนวคิดวิธีการปฏิบัติกับผู้อื่น การได้ปฏิบัติงานตามความถนัดและความสนใจ การฝึกค้นข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้ดำเนินการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทที่ปฏิบัติจริงของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสามัญศึกษาที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าบทบาทที่ผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติจริง เรียงลำดับตามระดับมากที่สุดและรองลงไปตามลำดับ ได้แก่ ด้านการบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน ด้านการปฏิบัติงานอื่นๆ ด้านการบริหารงานธุรการ ด้านการบริหารงานกิจการนักเรียน ด้านการบริหารงานวิชาการในทางบวก ได้แก่ การจัดแบ่งโครงสร้างสายงานในโรงเรียนเป็นฝ่าย ๆ อย่างเหมาะสม ทักษะในการปฏิบัติงานธุรการของ ผู้บริหารโรงเรียนการแนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ความสามารถในการใช้ภาษาของผู้บริหารส่วนปัจจัยที่ส่งผลในทางลบ ได้แก่ ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากรระดับหัวหน้างานโรงเรียน และการที่บุคลากรทุกคนในโรงเรียนให้ความร่วมมือกับผู้บริหาร

พรทิพย์ สระบงกช (2544) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษา ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพการศึกษากับปัจจัยส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านหลักสูตร ปัจจัยด้านทรัพยากร ปัจจัยด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก และปัจจัยด้านชุมชนมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สมคิด สร้อยน้ำ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวแบบขององค์การแห่งการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยบรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียน มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านปัจจัยโครงสร้างของโรงเรียน วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์เทคโนโลยีและระบบงาน การปฏิบัติด้านการบริหาร การปฏิบัติด้านการจัดการ การพัฒนาครูและทีมงาน การปฏิบัติของครูและทีมงาน การจูงใจและเป้าหมายและข้อมูลย้อนกลับการปฏิบัติงานและผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น พบว่า ปัจจัยบรรยากาศและวัฒนธรรมของโรงเรียนมีอิทธิพลรวมมากเป็นอันดับแรก แสดงให้เห็นว่าปัจจัย บรรยากาศและวัฒนธรรมมีความสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดการพัฒนาความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Halpin (1991) ได้ศึกษาตัวแปรที่เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียนในระดับผู้บริหาร พบว่า ปัจจัยที่เป็นตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ประกอบด้วย การอำนวยความสะดวก ความสัมพันธ์ระหว่างครู กระบวนการพุทธิศึกษา การเชื่อมโยงองค์การ การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการปฏิสัมพันธ์ ระเบียบปฏิบัติขององค์การ ความสัมพันธ์ต่อนักเรียน การพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอน

Warrack (1996) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการในมหาวิทยาลัยและคณะที่เกี่ยวข้องกับการสอน เพื่อศึกษาคำจำกัดความของคุณภาพและวิธีการวัดคุณภาพ ซึ่งมีแตกต่างกันระหว่างคณะและระหว่าง

มหาวิทยาลัย ซึ่งมีความแตกต่างเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เกี่ยวกับทัศนะในด้านคุณภาพ และการพัฒนาคุณภาพระหว่างคณะที่จัดการศึกษาวิชาชีพและคณะอื่นๆ ไป หรือหน่วยงานกลางของมหาวิทยาลัย และยังพบว่าปัจจัยด้านความชัดเจนด้านพันธกิจและเป้าหมาย โครงสร้างของคณะประเภทของคณะกระบวนการบริหารงาน วัฒนธรรมในองค์กร และการเมืองในองค์กรมีผลต่อคุณภาพการสอน การวิจัยและการบริหาร

Fransé (1998) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารของผู้บริหารที่มีต่อหลักการบริหารคุณภาพทั้งองค์กร และการเพิ่มของคะแนน ของนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อต้องการหาวิธีที่ดีที่สุดที่จะทำให้แน่ใจว่าเกิดการพัฒนาย่างต่อเนื่อง ในสถานศึกษาจึงได้นำระบบการบริหารมาใช้ตามหลักการบริหารคุณภาพของ Deming 14 ข้อ ผลการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์กันในทางบวกระหว่างการบริหารตามหลักการบริหารคุณภาพของ Deming และการพัฒนาย่างต่อเนื่องของสถานศึกษา

Kaiser (2000) ศึกษาพบว่าบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยเฉพาะบรรยากาศการเรียนรู้ การเผยแพร่ความรู้ในองค์กรและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กร ปัจจัยการสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศองค์กรเชิงสร้างสรรค์ มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ และนอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้คือ 1) การเสริมสร้างความเป็นหมู่คณะ 2) การส่งเสริมบรรยากาศแห่งการทดลอง 3) การกำหนดความคาดหวังไว้ในระดับสูง 4) การส่งเสริมบรรยากาศความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 5) การส่งเสริมบรรยากาศความเชื่อมั่น 6) การสนับสนุนปัจจัยที่เป็นวัตถุ 7) การบรรลุความเป็นพื้นฐานในองค์ความรู้ 8) การส่งเสริมความภูมิใจในสถาบัน 9) การส่งเสริมการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน 10) การส่งเสริมความเอาใจใส่ดูแลสร้างสรรค์ และมีอารมณ์ขัน 11) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 12) การปกป้องสิ่งที่เห็นว่าสำคัญ 13) การสืบทอดในประเพณี และ 14) การมีการสื่อสารแบบเปิดจากที่กล่าวมาจะเห็นว่าบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรมีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนและเสริมสร้างการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร ผู้วิจัยจึงกำหนดให้บรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล

Halpin (1991) ได้ศึกษาตัวแปรที่เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียนในระดับผู้บริหาร พบว่า ปัจจัยที่เป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ประกอบด้วย การอำนวยความสะดวกสัมพันธ์ระหว่างครู กระบวนการพุทธิศึกษา การเชื่อมโยงองค์กร การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร กระบวนการปฏิสัมพันธ์ ระเบียบปฏิบัติขององค์กร ความสัมพันธ์ต่อนักเรียน การพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอน

Warrack (1996) ได้ศึกษากระบวนการในมหาวิทยาลัยและคณะที่เกี่ยวข้องกับการสอน เพื่อศึกษาคำจำกัดความของคุณภาพและวิธีการวัดคุณภาพ ซึ่งมีแตกต่างกันระหว่างคณะและระหว่างมหาวิทยาลัย ซึ่งมีความแตกต่างเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่ามีความ

แตกต่างกันอย่างชัดเจน เกี่ยวกับทักษะในด้านคุณภาพ และการพัฒนาคุณภาพระหว่างคณะที่จัดการศึกษาวิชาชีพและคณะต่างๆ ไป หรือหน่วยงานกลางของมหาวิทยาลัย และยังพบว่าปัจจัยด้านความชัดเจนด้านพันธกิจและเป้าหมาย โครงสร้างของคณะประเภทของคณะกระบวนการบริหารงาน วัฒนธรรมในองค์กร และการเมืองในองค์กรมีผลต่อคุณภาพการสอน การวิจัยและการบริหาร

Soler (1998) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของโครงสร้างการบริหารองค์กรและลักษณะของงานต่อความพึงพอใจและความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างลักษณะของงานกับความพึงพอใจและความผูกพันต่อองค์กร องค์กรที่มีโครงสร้างการบริหารหลายระดับขั้นการรวมอำนาจและมีความเป็นทางการสูง มีความสัมพันธ์ทางลบกับความพึงพอใจในงานของครู ทำให้ครูขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและขาดอิสระในการทำงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลในการทำงาน

Marzano (2000) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาตัวแปรที่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพล ส่งผลต่อความสำเร็จของโรงเรียน หรือประสิทธิผล โดยจำแนกตัวแปรเป็น 3 ระดับ คือ ตัวแปรระดับโรงเรียน ประกอบด้วย โอกาสในการเรียน เวลาที่ใช้ในการเรียน การติดตามการเรียนรู้ของนักเรียนแรงผลักดันสู่ความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง บรรยากาศในโรงเรียนภาวะผู้นำ และการมีส่วนร่วมในการบริหารตัวแปรระดับห้องเรียน ประกอบด้วย ชนิดและคุณภาพของการสอน การออกแบบหลักสูตร และการจัดการชั้นเรียน ตัวแปรระดับนักเรียนได้แก่ บรรยากาศในครอบครัว ความสนใจใฝ่รู้ของนักเรียน ความรู้พื้นฐานเดิมของนักเรียน ความสามารถทางสติปัญญา ซึ่งผลการ วิจัยอย่างละเอียดถี่ถ้วนในประเทศสหรัฐอเมริกาและต่างประเทศ พบว่า ตัวแปรระดับนักเรียนมีอิทธิพลส่งผลต่อความสำเร็จของโรงเรียนสูงสุด คือ ร้อยละ 80 รองลงมาคือ ตัวแปรระดับห้องเรียนร้อยละ 13 ส่วนปัจจัยระดับโรงเรียนมีอิทธิพลส่งผลต่อความสำเร็จของโรงเรียนต่ำที่สุด คือ ร้อยละ 7

Good (2002) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการรับรู้ในสถานภาพทางวิชาชีพของครูกับความพึงพอใจในงาน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีความพึงพอใจในงานในระดับปานกลาง โดยครูเห็นว่าสถานภาพทางวิชาชีพและความเป็นมืออาชีพของครูเกิดขึ้นจากประสบการณ์ ความผูกพันต่อผู้เรียน ความรอบรู้ ความเชี่ยวชาญทางการสอน เงินเดือน สถานภาพและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือความมีอิสระในการทำงาน มีผลต่อความพึงพอใจในการทำงานและประสิทธิผลของงาน

Derosa (2002) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาตัวแปรที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียนมัธยมในนิวยอร์ก ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ถึงประสิทธิผลของครูในหมวดวิชาต่างๆมีความสัมพันธ์กับความผูกพันของครูต่อองค์กร และโครงสร้างการบริหารองค์กรส่งผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียน

จากการศึกษาของ Alfaro-LeFevre (2004) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณทางการพยาบาล คือ 1) ปัจจัยด้านบุคคล (Personal factors) ซึ่งส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้แก่ การพัฒนาทางด้านจิตใจและความยุติธรรมในจิตใจ

(Moral development and fairmindedness) อายุ (Age) สติปัญญาทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ความรู้ในการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจ และหลักการพื้นฐานทางวิจัย (Knowledge of problem solving, decision making, and research principles) ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Effective communication and interpersonal skills) ลักษณะนิสัยการประเมิน (Habitual evaluation) ทักษะการเขียนที่มีประสิทธิภาพ (Effective writing skills) และทักษะการอ่านและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (Effective reading and learning skills 2) ปัจจัยด้านสถานการณ์ (Situational factors) ได้แก่ ปัจจัยด้านสถานการณ์ที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย (Knowledge of related factors) ความตระหนักเกี่ยวกับทรัพยากร (Awareness of resources) การเสริมแรงทางบวก (Positive reinforcement) และการแสดงออกของปัจจัยจูงใจ (Presence of motivating factors)

ด้านคັນสนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ (2544) มีความเห็นว่า แบบการเรียนรู้ และขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของสมองสามารถก่อให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ ทั้งนี้เห็นว่า การคิดและการเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกจากกันยาก เพราะการเรียนรู้จะช่วยให้คนเรามีความคิดขณะเดียวกันการคิดโดยเฉพาะการคิดอย่างมีวิจารณญาณก็สามารถพัฒนา ฝึกฝนได้ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพแบบการเรียนรู้จะแตกต่างกันไปตามแต่ละคน ความเข้าใจแบบการเรียนรู้ของตนเองจะช่วยให้รู้จักจุดแข็งจุดอ่อนของตน และจะได้ใช้วิธีเรียนรู้ตามที่ตัวเองถนัด ซึ่งครูจะต้องช่วยให้ผู้เรียนรู้จักใช้วิธีการเรียนรู้หลายๆ แบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ รวมทั้งครูต้องเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Colucciello (1999) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณกับแบบการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ประสบการณ์เชิงรูปธรรม (Concrete experience) การสังเกตอย่างไตร่ตรอง (Reflective observation) การสรุปเป็นแนวคิดนามธรรม (Abstract conceptualization) และการทดลองปฏิบัติจริง (Active experimentation) พบว่า ทักษะด้านความเชื่อมั่นในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการสังเกตอย่างไตร่ตรอง ทักษะด้านการวิเคราะห์ข้อมูล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการทดลองปฏิบัติจริง ทักษะด้านความใจกว้าง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสบการณ์เชิงรูปธรรมและทักษะด้านความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสัมพันธ์ทางลบกับการสรุปเป็นแนวคิดนามธรรม ทักษะด้านการค้นหาความจริง มีความสัมพันธ์ทางลบกับการสังเกตอย่างไตร่ตรอง และทักษะด้านการวิเคราะห์ มีความสัมพันธ์ทางลบกับการสรุปเป็นแนวคิดนามธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณลักษณะของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

จินตนา ยูนิพันธุ์ และสุนทราวดี เขียรพิเชษฐ์ (2544) มีความเห็นว่า ในการจัดการเรียนการสอน แหล่งทรัพยากรความรู้ อันได้แก่ ระบบการสืบค้นและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าก็มีความสำคัญต้องมีความพร้อมและผู้เรียนเข้าถึงได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ผู้บริหารทุกคนในองค์กรเห็นความสำคัญของ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน จัดระบบสนับสนุนในองค์กรให้เกิดกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

สุรตนา ทศนุต (2543) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยคัดสรรกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข เขตภาคกลาง พบว่า 1) ลักษณะการเรียนรู้ขั้นสรุปแนวคิดนามธรรมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น 2) ลักษณะการเรียนรู้ขั้นการสังเกตอย่างไตร่ตรองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถด้านการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้นและความสามารถด้านการแปล และ 3) ทักษะคิดที่เอื้อต่อการคิดและแบบการเรียนรู้ ไม่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

วันดี ธารามาศ และคณะ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับพฤติกรรมการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นหลักและความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี ปัจจัยบางประการอันได้แก่ กิจกรรมการเรียน บรรยากาศในการเรียน วิธีการเรียนการสอน ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ และผลที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาพบว่า มีเพียงปัจจัยด้านกิจกรรมในการเรียน เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ศรีจันทร์ วรรณขาว (2544) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางปัญญากับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลมหาสารคาม พบว่า 1) ทักษะทางปัญญาที่สามารถพยากรณ์การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลศาสตรบัณฑิต มี 6 ทักษะ คือ ทักษะการสรุปความ ทักษะการอธิบาย ทักษะการเปรียบเทียบ ทักษะการเสนอทางเลือก ทักษะการบรรยาย และ ทักษะการสังเกต 2) ทักษะทางปัญญาที่สามารถพยากรณ์การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ (ต่อเนื่อง 2 ปี) มี 2 ทักษะคือ ทักษะการสรุปความ และทักษะการเปรียบเทียบและ 3) ทักษะทางปัญญาที่สามารถพยากรณ์การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล โดยรวมมี 6 ทักษะ คือ ทักษะการสรุปความ ทักษะการอธิบาย ทักษะการเปรียบเทียบ ทักษะการเสนอทางเลือก ทักษะการบรรยาย และทักษะการสังเกต

วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล (2546) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่า 1) นักศึกษาชั้นปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านิสิตพยาบาลชั้นปีที่ 3 โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 4 หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต มีคะแนนเฉลี่ยการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงที่สุดในสี่กลุ่ม และ 2) ปัจจัยด้านนิสิตด้านการเรียนของนักศึกษา และด้านอาจารย์ผู้สอนมีความสัมพันธ์กับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.60 ตัวแปรย่อยที่มีความสัมพันธ์สูง ได้แก่ พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ แรงจูงใจด้านการสนับสนุนจากบุคคลอื่น การใช้เวลาในการเรียนและประสบการณ์

ในการเรียน ในภาพรวมนั้นตัวแปรที่ทำนายการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ดีที่สุดคือ พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ตัวทำนายที่ดีถัดมาคือ การใช้เวลาในการเรียนของนักศึกษา

เพ็ญศิริ อัจจุฬา (2546) ศึกษาแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อการคิด วิจารณ์ญาณรูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยตัวแปรแฝง 7 ตัว ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย บรรยากาศการเรียนรู้ แรงจูงใจภายในความเชื่ออำนาจในตน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความเครียด และการคิดวิจารณ์ญาณ โดยมีตัวแปรสังเกตได้ 22 ตัว กลุ่มตัวอย่างนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 701 คน ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยสุ่มตัวอย่างแบบ 2 ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม ลิสเรลในการวิเคราะห์เส้นทางประเภทมีตัวแปรแฝง ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความ สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และสามารถอธิบายความแปรปรวนในตัวแปรการคิดวิจารณ์ญาณได้ ร้อยละ 8 ตัวแปรที่ส่งผลต่อการวิจารณ์ญาณ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การอบรมเลี้ยงดูแบบ ประชาธิปไตย แรงจูงใจภายในบรรยากาศการเรียนรู้ความเชื่ออำนาจภายในตน และความเครียด

ดารุณี บุญวิก (2543) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการในด้านบุคลิกภาพ การแสดงตัวความใจกว้าง ความเชื่ออำนาจภายในตน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและความ สามารถในการอ่าน กับ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผลการศึกษาพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยประการกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.01 และค่าน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านความสามารถในการอ่านส่งผลต่อการคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณอย่างมีนัยสำคัญอย่างมีระดับ 0.01 และปัจจัยด้านบุคลิกภาพในการแสดงตน และความ เชื่ออำนาจในตนเองส่งผลต่อการคิดมีวิจารณญาณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ดวงกมล โพธิ์นาค (2545) ศึกษาตัวแปรที่ส่งผลต่อการคิดวิจารณ์ญาณด้วยการคิดวิเคราะห์ พหุระดับกลุ่มตัวอย่าง คือนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 1,445 คน และครูที่สอนมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 160 คน ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาเขตกรุงเทพมหานครเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวม ข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความเชื่ออำนาจในตน แบบทดสอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แบบทดสอบ ความสามารถด้านเหตุผล แบบทดสอบคุณภาพการสอนครูวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ แบบพหุระดับลดหลั่นสอดแทรกเชิงเส้นตรงโดยใช้โปรแกรม HLM โดยวิเคราะห์ใน 2 ระดับ คือ ระดับ นักเรียน และระดับห้องเรียน ผลการวิจัยพบว่าทุกค่าของตัวแปรอิสระ ระดับนักเรียน คือ ความเป็น อำนาจภายในตน และความสามารถด้านเหตุผลส่งผลต่อการคิดวิจารณ์ญาณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยคือ 0.750 และ 1.033 และมีประสิทธิภาพการทำนายได้ร้อยละ 73.2 ตัวแปรอิสระระดับห้องเรียน คือคุณภาพการสอนของครูส่งผลต่อการคิดวิจารณ์ญาณอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และยังส่งผลต่อค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของความเชื่ออำนาจใน ตนเองของนักเรียนมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีประสิทธิภาพการทำนายได้ร้อยละ 15.15 และ 20.55 ตามลำดับ

มาลินี วชิราภากร (2546) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพจากวิทยาลัยอาชีวศึกษาชลบุรี และวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา จำนวน 346 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้แก่พฤติกรรมการสอนของครู นิสัยทางการเรียน บุคลิกภาพในการแสดงตัวความเชื่ออำนาจนัยตนบรรยากาศชั้นเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 2) ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนโดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุพหุแบบขั้นต้น (Stepwise Multiple Regression) ได้แก่บุคลิกภาพในการแสดงตนพฤติกรรมการสอนของครูและความเชื่ออำนาจภายในตน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีประสิทธิภาพการทำนายได้ร้อยละ 40

สมสุข โถวเจริญ (2541) ศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ภาคใต้ กลุ่มอย่างเป็นนักศึกษาพยาบาล จำนวน 366 คน จากการศึกษาพบว่านักศึกษาพยาบาลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงจะมีความคิดในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักศึกษาพยาบาลที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน

จากผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นสรุปได้ว่า ปัจจัยการจัดการศึกษาในภาพรวมนั้น ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการคิดอย่างมีวิจารณญาณในนักศึกษาพยาบาล นั้น ประกอบด้วยโครงสร้างการบริหาร พันธกิจที่ชัดเจน บรรยากาศองค์การ ความกลมเกลียว การบริหารคุณภาพ ความกระตือรือร้นของผู้สอน ความรอบรู้ของผู้สอน การให้คำปรึกษาของผู้สอน การจัดชั้นเรียนของผู้สอน การเปิดใจกว้างของผู้เรียน ความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนความเป็นนักวิเคราะห์ของผู้เรียน การขบค้นหาความจริงของผู้เรียน และความเชื่อมั่นในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของตนเองของผู้เรียน ทั้งนี้เมื่อจำแนกตัวแปรปัจจัยการจัดการศึกษาดังที่ศึกษาตามลักษณะที่คล้ายกันรวมเป็นกลุ่มเดียวกัน ได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการของผู้บริหาร และ 3) ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยโดยรวมของการจัดการศึกษาทั้ง 3 ปัจจัยนี้มีอิทธิพลต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ดังแสดงรายละเอียดตามตารางในภาคผนวก ก ซึ่งโดยสรุปประกอบด้วย

1. โครงสร้างการบริหาร (Organization structure)
2. พันธกิจที่ชัดเจน (A clear mission)
3. ความกลมเกลียว (Cohesiveness)
4. บรรยากาศองค์การ (Organizational Cultural)
5. การบริหารคุณภาพ (Quality cycle)
6. ความกระตือรือร้นของผู้สอน (Enthusiasm)

7. ความรอบรู้ของผู้สอน (Master)
8. การให้คำปรึกษาของผู้สอน (Counseling)
9. การจัดการชั้นเรียนของผู้สอน (Classroom management)
10. การเปิดใจกว้างของผู้เรียน (Open-mind)
11. ความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน(Inquisitiveness)
12. ความเป็นนักวิเคราะห์ของผู้เรียน (Analyticity)
13. การหาค้นหาความจริงของผู้เรียน (Truth seeking)
14. ความเชื่อมั่นในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของตนเองของผู้เรียน (Critical thinking self - confidence)

Prince of Songkla University
Pattani Campus